اسفند ۱۴۰۰

مسلسل: ۱۸۱۳۰

فراهم‌سازی محیط مناسب کسب‌وکار در بخش کشاورزی

(برگرفته از گزارش بانک جهانی، ۲۰۱۹)

دفتر مطالعات زیربنایی

مرکز پژوهش‌ها
مجلس شورای اسلامی

شناسنامه گزارش

شماره مسلسل: ۱۸۱۳۰
کد موضوعی: ۲۵۰

عنوان گزارش: فراهم‌سازی محیط مناسب کسب‌وکار در بخش کشاورزی (برگرفته از گزارش بانک جهانی، ۲۰۱۹)

نام دفتر: مطالعات زیربنایی
تهیه و تدوین‌کنندگان: حجت ورمزیاری، محسن بابائی
مدیر مطالعه: حجت ورمزیاری
ناظر علمی: علیرضا رهایی
اظهارنظرکنندگان: مریم احمدیان، ایمان تهرانی (دفتر مطالعات اقتصادی)
ویراستار تخصصی: ـــــ
ویراستار ادبی: ـــــ

واژه‌های کلیدی:
۱. کشاورزی
۲. محیط کسب‌وکار
۳. کاهش فقر
۴. امنیت غذایی
۵. شفافیت

تاریخ انتشار: ۱۴۰۰/۱۲/۱۸

به نام خدا

فهرست مطالب

چکیده ۱
مقدمه ۲
۱. گزارش فراهم‌سازی محیط مناسب کسب‌وکار در بخش کشاورزی چه چیزی را اندازه می‌گیرد؟ ۴
۲. چه چیزی توسط گزارش فراهم‌سازی محیط مناسب کسب‌وکار در بخش کشاورزی ارزیابی نمی‌شود؟ ۸
۳. کشورهای تحت پوشش ۸
۴. داده‌ها چگونه جمع‌آوری شدند؟ ۹
۵. چگونه این داده‌ها می‌توانند استفاده شوند؟ ۹
یافته‌ها ۱۰
روش‌شناسی و توضیحات فنی ۳۲
شاخص کل و مجموع امتیازات ۵۰
جمع‌بندی ۵۳
پیشنهادها ۵۵
منبع و مأخذ ۶۰

فراهم‌سازی محیط مناسب کسب‌وکار در بخش کشاورزی

(برگرفته از گزارش بانک جهانی، ۲۰۱۹)

چکیده

وجود محیط مناسب کسب‌وکار، یکی از مهم‌ترین شروط رشد سرمایه‌گذاری در بخش کشاورزی به‌شمار می‌رود. بر این اساس، گزارش حاضر سعی کرده با ترجمه نکات اساسی گزارش بانک جهانی تحت عنوان «*فراهم‌سازی محیط مناسب کسب‌وکار در بخش کشاورزی*» *در سال ۲۰۱۹*، گامی را در راستای گفتمان‌سازی در این حوزه بردارد. بررسی اقدامات ۱۰۱ کشور (ایران جزو کشورهای مورد بررسی این گزارش نبوده است)، نشان داد که دولت‌ها همواره در تلاشند با انجام اقداماتی، گام‌های اساسی برای ساده‌سازی و بهبود محیط حقوقی اثرگذار بر کسب‌وکار کشاورزان بردارند تا درنتیجه رقابت‌پذیری بخش کشاورزی ارتقا پیدا کند. در گزارش مذکور، وضعیت محیط کسب‌وکار در بخش کشاورزی از نظر هشت شاخص کلیدی اثرگذار شامل تأمین بذر، ثبت کود، تأمین آب، ثبت ماشین‌آلات، پایدارسازی دام، حفظ نباتات، تجارت غذا و دستیابی به منابع مالی از طریق پیمایش میدانی مورد مداقه قرار گرفته است. البته عوامل فیزیکی مانند فاصله روستاها یا مزارع کشاورزی از شهرهای اصلی، کیفیت جاده‌های مواصلاتی یا دیگر موضوعات مرتبط با زیرساخت‌ها و عوامل طبیعی اثرگذار بر بهره‌وری کشاورزان مانند نوع خاک، متوسط دما و سطوح بارندگی، طول فصل رویش یا ریسک خشکسالی‌ها و سیل‌ها در گزارش منتشره بانک جهانی مورد ارزیابی قرار نگرفته است. برخی اقدامات تنظیم‌گرانه وجود دارد که ریل‌گذاری برای رسیدن به آنها می‌تواند در بهبود محیط کسب‌وکار و سرمایه‌گذاری در بخش کشاورزی ایران مثمرثمر واقع شود که ازجمله آنها می‌توان به موارد زیر اشاره کرد:

۱. تدوین چارچوب قانونی برای عملیاتی‌سازی نظام قبض انبار و بانکداری مبتنی‌بر نمایندگی برای بهبود دسترسی کشاورزان به تأمین مالی،

۲. الکترونیکی کردن کامل فرایند صدور مجوزها و پاسخ به استعلام‌ها،

۳. شفاف‌سازی فرایند و اطلاع‌رسانی ضوابط صدور مجوز اعم از مدت زمان، هزینه، مدارک مورد نیاز و محدودیت‌ها و ممنوعیت‌های سرمایه‌گذاری به‌ویژه در زمینه کاربری و درجه‌بندی اراضی کشاورزی، حقابه‌ها، حرایم قانونی، ضوابط فنی و بهداشتی ساخت بنا و ضوابط محیط زیستی در سامانه‌ای برخط و سهل‌الوصول برای عموم مردم،

۴. فراهم‌سازی زمینه گزارش‌دهی آسان طغیان آفات و بیماری‌ها و حوادث غیرمترقبه طبیعی و

غیرطبیعی به دستگاه‌های متولی توسط کشاورزان و روستاییان،

۵. الزام و پیگیری از دستگاه‌های اجرایی مربوطه جهت انتشار و به‌روزرسانی فهرست رسمی محصولات دامپزشکی، کودها و سموم کشاورزی ثبت‌شده و آفات و بیماری‌های گیاهی و نحوه مبارزه با آنها و تهیه و توزیع ـ تا حد امکان رایگان ـ دفترچه‌های آموزشی درباره عملیات کشاورزی به زبان ساده،

۶. فراهم‌سازی زمینه بازرسی هوشمند و مبتنی‌بر ریسک واردات از نظر بهداشت نباتی،

۷. فراهم‌سازی بسترهای قانونی و پیش‌بینی ضمانت‌های اجرایی لازم برای مشارکت و نظارت مؤثر کشاورزان و تشکل‌های غیردولتی کشاورزی، روستایی و عشایری در تصمیم‌گیری‌ها و برنامه‌ریزی‌ها در زمینه مدیریت منابع آبی به‌ویژه تعیین و تخصیص حقابه‌ها در راستای حکمروایی مطلوب.

ضرورت دارد براساس مبانی معرفتی الگوی اسلامی ـ ایرانی، شاخص‌های مناسب برای پایش وضعیت محیط کسب‌وکار کشاورزی در ایران تدوین شده و به‌صورت مستمر و مستقل ارزیابی و برنامه‌ریزی لازم برای رفع موانع انجام شود. البته باید اذعان داشت که هدف بهبود محیط کسب‌وکار و سرمایه‌گذاری در کشور به‌طور عام و بخش کشاورزی به‌طور خاص، صرفاً با اصلاح محیط حقوقی و قانونی میسر نمی‌شود، بلکه لازم است سایر حلقه‌ها یا محیط‌های کسب‌وکار مانند اداری، سیاسی، مالی، آموزشی و فناوری نیز مورد اصلاح و بهینه‌سازی قرار گیرند.

مقدمه

کشاورزی کسب‌وکار چالش‌برانگیزی است، به‌ویژه زمانی که در مقیاس کوچک‌تری انجام می‌شود. اغلب واحدهای تولید کشاورزی نسبتاً کوچک هستند و حدود ۸۴ درصد کل مزارع کمتر از دو هکتار زمین برای پرورش نباتات و دام دارند. در سطح جهان، حدود ۵۷۰ میلیون مزرعه (واحد کشاورزی) وجود دارد که تقریباً ۲۸ درصد نیروی کار جهان را استخدام می‌کند. این میزان دربرگیرنده عمده نیروی کار فقیر جهان است. کشاورزان روزانه ریسک‌های متعددی را مدیریت می‌کنند. در اغلب موارد، مقررات از حمایت کشاورزان ناتوان بوده و حتی ممکن است تنگناهایی را ایجاد کنند.

تمرکز بر چشم‌انداز کشاورزان، بر اولویت‌بندی حوزه‌های رگولاتوری که در آنها کشاورزان با بیشترین موانع روبه‌رو هستند، دلالت می‌کند. کشاورزان نیازمند دستیابی به نهاده‌های با کیفیت بالا شامل بذر، کود، ماشین‌آلات، خوراک دام و داروهای دامپزشکی هستند. آنها همچنین نیازمند دستیابی به تأمین مالی و فرصت‌های بازار هستند. گزارش «*فراهم‌سازی محیط مناسب کسب‌وکار در بخش کشاورزی*»[1] چگونگی اثرگذاری مقررات را بر معیشت کشاورزان داخلی ارزیابی می‌کند. *فراهم‌سازی*

1. Enabling the Business of Agriculture

محیط مناسب کسب‌وکار در بخش کشاورزی بر معامله کشاورزان با طیف وسیعی از بازیگران در نظام‌های بازار کشاورزی تمرکز می‌کند. این بازیگران شامل شرکت‌های بذر و کود، دفاتر بهداشت نباتی، نهادهای مدیریت آب، تولیدکنندگان خوراک دام و داروهای دامپزشکی، دفاتر کنترل آفات و عاملان (اپراتورهای) انبار هستند. مقررات بر این معاملات اثر می‌گذارند. انتظارهای طولانی و هزینه‌های بالای تأمین نهاده‌های کشاورزی می‌تواند مانع از توسعه عملیات کسب‌وکار کشاورزان شود. اگر کشاورز از بذر یا کود با کیفیت پایین استفاده کند، اثرات آن ممکن است تا موقع برداشت به‌صورت کامل نمایان نشود. از آنجایی که همه کشورها قابلیت تولید نهاده‌هایی مانند کود و داروهای دامپزشکی را ندارند، باید آنها را وارد کنند. در این کشورها مقررات محدودکننده تجارت، بهره‌وری کسب‌وکارهای کشاورزی را محدود می‌کند. به همین ترتیب، عدم امکان استفاده از محصولات کشاورزی به‌عنوان وثیقه از طریق یک نظام قبض انبار[1] می‌تواند توان کشاورزان را در دستیابی به تأمین مالی محدود کند.

براساس گزارش‌های قبلی *فراهم‌سازی محیط مناسب کسب‌وکار در بخش کشاورزی*[2] در سال‌های ۲۰۱۵، ۲۰۱۶ و ۲۰۱۷، شاخص‌های اندازه‌گیری مورد بازنگری قرار گرفتند تا حوزه‌هایی پوشش داده شوند که عمده‌ترین موانع مقرراتی بهره‌وری در آنها دیده می‌شود. بازنگری روش‌شناختی در گزارش ۲۰۱۹ تعداد کل داده‌های مؤثر در محاسبه امتیاز کل کشورها را کاهش داد و روش امتیازدهی و وزن‌دهی را به‌طور اساسی ساده کرد. تدوین شاخص‌ها براساس مرور ادبیات دانشگاهی و مشورت با سازمان‌های جامعه مدنی، نهادهای شریک، کارگزاران، نمایندگان بخش خصوصی و عمومی، محققان و کارشناسان فنی انجام شد. داده‌های ارائه شده در این گزارش قابل مقایسه بین کشورها و قابل استفاده به‌منظور بهینه‌کاوری عملکرد کشورهاست.

به‌منظور تحقق شعار سال ۱۴۰۰ با عنوان «تولید، پشتیبانی‌ها، مانع‌زدایی‌ها» که توسط مقام معظم رهبری (مدظله‌العالی) و در راستای تسهیل شرایط سرمایه‌گذاری و ایجاد جهش و رونق در تولیدات کشور نامگذاری شده است، ضرورت دارد الزامات و گام‌های اجرایی تحقق این شعار در تمام حوزه‌های اقتصادی کشور در ابتدا شناسایی شود و سپس به‌صورت گام‌به‌گام به مرحله اجرا برسد. در همین راستا نیاز است تجارب موفق جهانی در زمینه کاربست سیاست‌ها، راهبردها و اقدامات عملی در جهت پشتیبانی و رفع موانع تولید مورد واکاوی قرار گیرد. گزارشی که بانک جهانی تحت عنوان «*فراهم‌سازی محیط مناسب کسب‌وکار در بخش کشاورزی* ۲۰۱۹»،[3] منتشر کرده است، فارغ از نقدهایی که به برخی از گزارشات منتشره بانک جهانی در زمینه رتبه‌بندی کشورها از نظر بهبود محیط کسب‌وکار به‌ویژه به‌لحاظ وجود خطاها و سوگیری‌های سیاسی در گردآوری و تحلیل داده‌ها، وارد

1. Warehouse Receipts System

۲. شایان ذکر است، اولین گزارش «فراهم‌سازي محیط مناسب کسب‌وکار در بخش کشاورزی» براي سال ۲۰۱۵ توسط بانک جهانی تهیه شد که اقدامات اصلاحي ۱۰ کشور درخصوص ٦ شاخص «ثبت اراضي کشاورزي»، «دستیابي به منابع مالي»، «تقویت سیستم [تأمین] بذر»، «بهبود تأمین کود»، «حمل‌ونقل کالاهاي کشاورزي» و «فروش کالاهاي کشاورزي» را مورد بررسي قرار داده بود.

3. Enabling the Business of Agriculture 2019

است، این گزارش حاوی ارزیابی اقدامات کشورهای مختلف در راستای بهبود محیط کسب‌وکار در بخش کشاورزی در هشت شاخص است که می‌تواند الگویی برای ارزیابی وضعیت محیط کسب‌وکار در بخش کشاورزی کشور باشد. ازاین‌رو جهت آشنایی و بهره‌مندی از تجارب موفق جهانی در این زمینه، بخشی از متن گزارش مذکور به ترجمه درآمده است.

۱. گزارش فراهم‌سازی محیط مناسب کسب‌وکار در بخش کشاورزی چه چیزی را اندازه می‌گیرد؟

این گزارش به سیاستگذاران کمک می‌کند تا محیط تنظیم‌گری حقوقی بخش کشاورزی را ارزیابی کنند. این مطالعه اثرات مقررات دولت‌ها و فرایندهای مربوطه را بر تسهیل یا ممانعت از فعالیت‌های کشاورزی کشاورزان داخلی بررسی می‌کند. گزارش *فراهم‌سازی محیط مناسب کسب‌وکار در بخش کشاورزی*، داده‌های مربوط به هشت شاخص کمی را فراهم می‌کند: تأمین بذر، ثبت کود، تأمین آب، ثبت ماشین‌آلات، پایدارسازی دام، حفظ نباتات، تجارت غذا و دستیابی به منابع مالی (جدول و شکل ۱).

بذر باکیفیت، نهاده مهمی برای کشاورزان به‌شمار می‌رود. بذور گواهی‌نشده، سهم نسبتاً بالایی از بذور استفاده شده توسط کشاورزان را در جهان به‌خود اختصاص داده‌اند و معمولاً از کانال‌های غیررسمی تأمین می‌شوند. در حالی که نظام‌های غیررسمی کشاورزمحور بذر، نقش اساسی در حمایت از تنوع زیستی و تاب‌آوری در برابر شوک‌های اقلیمی دارند، بذور گواهی‌نشده ممکن است کیفیت متغیری داشته باشند. برای کشاورزانی که تصمیم به فروش محصولات خود در سطح محلی، منطقه‌ای و جهانی می‌گیرند، دسترس‌پذیری واریته‌های ثبت‌شده و کیفیت بذور از اهمیت بالایی برخوردار است.

کودها به‌منظور افزایش بهره‌وری استفاده می‌شوند. استفاده مناسب از کودها می‌تواند منجر به عملکرد بالاتر محصولات شود، ولی کودهای تقلبی[1] در بسیاری از کشورها شایع هستند و سبب کاهش عملکرد می‌شوند. علاوه بر این، برخی از کودها ممکن است با محصولات محلی به‌خوبی سازگار نباشند. مشابه با بحث بذور، پیامدهای استفاده از کودهای با کیفیت پایین، ممکن است تا اواخر فصل پرورش گیاه کاملاً نمایان نشود و درنتیجه کشاورز قادر به اقدام به‌موقع برای جبران خسارت نخواهد بود. ضوابط مربوط به آزمون، ثبت و برچسب‌گذاری، در دسترس قرار گرفتن کودهای با کیفیت مطلوب را تضمین می‌کنند. هرچند بدون یک نظام ثبت کود برخوردار از مدیریت مناسب، کودهای ثبت‌شده ممکن است به‌صورت گسترده در دسترس کشاورزان قرار نگیرند.

کشاورزان همچنین نیازمند دستیابی به آب هستند و مقررات بر این امر اثرگذارند. آب یک منبع

1. Adulterated Fertilizer

حیاتی است و اغلب، منبعی برای ریسک کشاورزان به‌شمار می‌رود. زمانی که کشاورزان ریسک بالایی به‌واسطه آب ناکافی ادراک می‌کنند، آنها مجبور به اتخاذ تصمیمات راهبردی می‌شوند. گزینه‌های مربوطه می‌تواند شامل پرورش محصولات یا دام‌های با نیاز آبی کمتر، سرمایه‌گذاری در ذخیره‌سازی آب ناشی از بارندگی در مزارع به‌منظور بقا در دوره‌های خشکی یا پمپ کردن آب‌های زیرزمینی یا برداشت آب از استخرها یا رودخانه‌های مجاور باشد. هریک از این گزینه‌ها دربردارنده ریسک خود است. توسعه آبیاری تحت هدایت کشاورز، چنانچه در مقیاس بزرگ انجام شود، ممکن است در گرو متابعت از ضوابط پروانه استفاده از آب[1] باشد. حتی زمانی که کشاورزان از مقررات قانونی معاف هستند، ممکن است منفعتی به کشاورزان نرسد، زیرا فقدان مقررات، زمینه تجاوز به حقابه آنها را چه به‌صورت قانونی و چه در عمل، توسط بهره‌برداران بزرگ فراهم می‌کند. چنانچه یک کشاورز در آبیاری سرمایه‌گذاری کند و منبع محلی آب آلوده یا تخلیه شود، گزینه‌های اندکی برای کشاورز باقی خواهد ماند. آب بسیار اندک به مفهوم کاهش برداشت، کاهش رشد دام‌ها و کاهش درآمد مزرعه است.

جدول ۱. محیط مناسب کسب‌وکار در بخش کشاورزی چگونه اندازه‌گیری می‌شود؟

شاخص	نحوه اندازه‌گیری
تأمین بذر	زمان و هزینه مورد نیاز برای ثبت واریته جدید غلات و کیفیت تنظیم‌گری (رگولاتوری) ثبت بذر
ثبت کود	زمان و هزینه ثبت کود شیمیایی و کیفیت تنظیم‌گری ثبت کود
تأمین آب	ضوابط دستیابی به اطلاعات آب و فرصت‌های مشارکت در تصمیمات مدیریت منابع آب
ثبت ماشین‌آلات	زمان و هزینه ثبت تراکتور کشاورزی دومحوره و چهارچرخ محرک
پایدارسازی دام	کیفیت نظام تنظیم‌گری خوراک دام صنعتی و داروهای دامپزشکی
حفظ نباتات	کیفیت نظام تنظیم‌گری حفظ نباتات
تجارت غذا	زمان و هزینه تأمین مدارک مورد نیاز برای تجارت کالاهای کشاورزی و کیفیت نظام تنظیم‌گری تجارت غذا
دستیابی به منابع مالی	قوانین و مقررات دستیابی به منابع مالی

کشاورزان ممکن است به دنبال گسترش اراضی تحت کشت خود باشند. استفاده از ماشین‌آلات می‌تواند در صورت فقدان نیروی کار کافی برای کشت‌وکار، گزینه قابل اتکایی باشد. ولی ثبت ماشین‌آلات کشاورزی می‌تواند پیچیده باشد. اغلب کشورها مقرراتی را درخصوص تراکتورها وضع می‌کنند و ثبت آنها را قبل از استفاده الزامی می‌نمایند. در عین حالی که ثبت هدف مهمی را در تضمین سطوح ایمنی ابتدایی دنبال می‌کند، ولی فرایندهای پُرهزینه و زمان‌بر ثبت، سبب کاهش تمایل کشاورزان به سرمایه‌گذاری بر ماشین‌آلات کشاورزی می‌شود.

در زمان پرورش دام، سلامت هر دام از اهمیت بالایی برخوردار است. پرورش دام‌های سالم نیازمند استفاده از نهاده‌های زیادی است. کشاورزان از انبار کردن علوفه و چرا برای تغذیه دام خود استفاده می‌کنند. اگر این منابع برای پایدارسازی و رشد دام‌های ایشان ناکافی باشد، به‌خصوص در

1. Water Use Permit Rules

فصول خشک، آنها به خوراک دام صنعتی روی می‌آورند تا مطمئن شوند که دام‌هایشان تغذیه مناسبی دریافت کرده و رشد آنها تداوم می‌یابد. علاوه بر تغذیه دام، بیماری‌های دام پیش‌بینی می‌شود که سالیانه سبب کاهش ۲۰ درصدی تولیدات دامی و ایجاد هزینه‌ای معادل ۲۰۰ میلیارد دلار برای کشاورزان می‌شود. مقررات تغذیه دام و تولیدات دامپزشکی نقش مهمی در تضمین نهاده‌های باکیفیت و سالم برای تولید دام دارند. آفات و بیماری‌ها ریسک بالایی را بر نباتات تحمیل می‌کنند. این عوامل می‌توانند به‌سرعت گسترش یافته و سبب خسارت‌های جدی به محصولات از طریق محدودیت امکان برداشت مناسب، عرضه محصولات طبق قرارداد منعقده یا تحقق استانداردهای بازار شوند. برآورد می‌شود که بیماری‌های گیاهی ۱۰ درصد از برداشت محصول جهان را از بین می‌برد. کشاورزان باید به مقررات قوی در زمینه بهداشت نباتی اتکا کنند. این مقررات باید زمینه شناسایی، گزارش‌دهی و قرنطینه‌سازی سریع آفات را فراهم کنند.

شکل ۱. شاخص‌های *فراهم‌سازی محیط مناسب کسب‌وکار در بخش کشاورزی*

تجارت غذا فرصت‌های مهمی را ارائه می‌کند. هرچند در بسیاری از کشورها موانع تجاری از افزایش فروش کشاورزان و تشکل‌های ایشان جلوگیری می‌کنند. فرایندهای رگولاتوری ساده و اثربخش در تجارت محصولات کشاورزی درهای جدید را برای فروش هرچه بیشتر محصول می‌گشایند.

فقدان وثیقه مانع کلیدی کشاورزان در دستیابی به منابع مالی و سرمایه‌گذاری در تولید هستند. در کشورهای در حال توسعه زمین رایج‌ترین شکل وثیقه است که در تأمین مالی مورد استفاده قرار می‌گیرد. هرچند برخی از کشاورزان با مشکلاتی برای نشان دادن حقوق قانونی شفاف خود بر زمین روبه‌رو هستند.

در کشورهایی که چارچوب‌های تنظیم‌گری استفاده از قبوض انبار را به‌عنوان وثایق منقول جایگزین، به‌رسمیت می‌شناسند، کشاورزان می‌توانند قبض انبار را به‌عنوان شاهدی برای سپردن کالاهای خود دریافت کنند. قبض انبار نقش وثیقه را ایفا می‌کند و کشاورزان را به بهره‌مندی از اعتبارات بانکی به‌خصوص سرمایه در گردش قادر می‌سازد. علاوه بر این، نظام قبض انبار مطمئن، کشاورزان را قادر به گسترش دوره فروش محصولات فسادپذیر به فراتر از فصل برداشت (زمانی که قیمت‌ها معمولاً پایین هستند) می‌کند. این نظام، درآمد کشاورزان را افزایش داده و قیمت‌های بازار را در دوره بلندمدت تثبیت می‌کند.

اتکا به داده‌های وسیع‌تر در زمینه محیط کسب‌وکار بخش کشاورزی

داده‌های استفاده شده برای تدوین شاخص‌های محیط کسب‌وکار بخش کشاورزی از مجموعه وسیع‌تری از داده‌ها انتخاب شده‌اند. این مجموعه شامل اطلاعات کلیدی درخصوص شناخت بسترهای کشورها و احکام قانونی اثرگذار بر بازیگران کلیدی زنجیره ارزش کشاورزی ازجمله کشاورزان می‌شود. در عین حالی که عمده این داده‌ها در محاسبه شاخص‌های منتشر شده در این گزارش استفاده نشده است، ولی کماکان به‌عنوان جزء جدایی‌ناپذیر اطلاعات ارائه شده در این گزارش برای دیالوگ و تحلیل سیاستی به‌شمار می‌روند.

مثال‌هایی از سایر ابعاد تحت پوشش

- اعطای حقوق و پروانه اصلاح‌کنندگان نژاد به بخش سوم
- شرایط آزمون‌های پس از کنترل اولیه بذور[1] این آزمون‌ها به‌منظور اطمینان از اثربخشی کنترل‌های ابتدایی بذور انجام می‌شوند تا مشخص شود که ویژگی‌های بذور پس از تکثیر ثابت باقی مانده است یا نه؟
- واردات کود و الزامات مربوط به کنترل کیفیت
- استانداردهای ماشین‌آلات و رویه‌های واردات
- مجوزهای برداشت آب از منابع طبیعی آب، مانند رودخانه، دریاچه و سفره‌های آب زیرزمینی
- مقررات ناظر بر سازمان‌های تولیدکنندگان

شاخص‌های *فراهم‌سازی محیط مناسب کسب‌وکار در بخش کشاورزی*، شواهدی را فراهم می‌کنند که می‌توانند به‌راحتی برای مقایسه بین کشورها در زمینه شرایط قانونی و حقوقی مرتبط با کشاورزان استفاده شوند. به‌منظور تعمیق این تحلیل، جلسات بحث سیاستی در هر کشور می‌تواند برمبنای اطلاعات وسیع‌تر بارگذاری شده در پورتال پروژه مربوطه به آدرس http://eba.worldbank.org انجام شود.

دسترس‌پذیری و امنیت زمین از شروط اساسی تأمین تقاضای روزافزون جهانی به غذاست. امنیت حقوق مالکیت بر اراضی، منجر به بهبود سرمایه‌گذاری در زمین و تسهیل تخصیص بهره‌ور و مولد آن

1. Post-control Testing of Seed

می‌شود. حقوق تضمین شده مالکیت اراضی، دستیابی به اعتبارات را از طریق استفاده از زمین به‌عنوان وثیقه آسان‌تر می‌کند. با وجود این، کماکان دستیابی محدود به زمین و عدم تضمین مناسب حقوق مالکیت بر اراضی، تنگناهای اساسی کشاورزان در جهان هستند. این امر تبعات فراوانی را برای بخش کشاورزی به دنبال داشته است. زمانی که کشاورزان فاقد حقوق تضمین شده بر زمین باشند، تمایل اندکی به سرمایه‌گذاری بر زمین و سرمایه، به‌منظور بهبود خاک، پرورش گیاهان چندساله، مدیریت مراتع و ایجاد سیستم‌های آبیاری خواهند داشت. در این سال، گزارش *فراهم‌سازی محیط مناسب کسب‌وکار در بخش کشاورزی*، داده‌های جدید نشان‌دهنده دو حوزه‌ای هستند که ضوابط قانونی در آنها نقش کلیدی در تضمین حقوق مالکیت بر اراضی را دارد: محافظت در برابر سلب مالکیت فرد بر اراضی و به‌رسمیت شناختن حقوق عرفی زمین. کلیه داده‌های مربوط به گزارش‌های *فراهم‌سازی محیط مناسب کسب‌وکار در بخش کشاورزی* و خلاصه‌ای از یافته‌های مربوط به اراضی در پورتال پروژه مذکور قابل دسترس هستند.

۲. چه چیزی توسط گزارش فراهم‌سازی محیط مناسب کسب‌وکار در بخش کشاورزی ارزیابی نمی‌شود؟

قوانین، مقررات و رویه‌های بوروکراتیک اثرگذار بر کشاورزان تحت پوشش این گزارش هستند، ولی آنها تنها بخشی از محیط وسیع‌تری هستند که کشاورزان در قالب آن فعالیت می‌کنند. سایر عوامل کشاورزی را چالش‌برانگیز می‌کنند. کشاورزان زیادی در نواحی روستایی قرار دارند و این نواحی فاصله زیادی با شهرهای بزرگی که بازرگانان کشاورزی در آنها فعالند، دارند. این فاصله می‌تواند تأمین نهاده‌های کشاورزی باکیفیت و فروش محصولات را دشوارتر کند. گزارش *فراهم‌سازی محیط مناسب کسب‌وکار در بخش کشاورزی*، عوامل فیزیکی مانند فاصله از شهرهای اصلی، کیفیت جاده‌های مواصلاتی یا دیگر موضوعات مرتبط با زیرساخت‌ها را ارزیابی نمی‌کند.

گزارش مذکور همچنین عوامل طبیعی اثرگذار بر بهره‌وری کشاورزان مانند نوع خاک، متوسط دما و سطوح بارندگی، طول فصل رویش یا ریسک خشکسالی‌ها و سیل‌ها را ارزیابی نمی‌کند. همراه با پایگاه‌های اطلاعاتی مکمل، گزارش *فراهم‌سازی محیط مناسب کسب‌وکار در بخش کشاورزی* دیدگاه‌های تطبیقی ارزشمندی را درخصوص چشم‌انداز کسب‌وکار که پیش روی کشاورزان است را فراهم می‌کند.

۳. کشورهای تحت پوشش

گزارش *فراهم‌سازی محیط مناسب کسب‌وکار در بخش کشاورزی*، ۱۰۱ کشور را در همه مناطق تحت پوشش دارد. این کشورها به‌منظور تضمین قابلیت نمایندگی کافی همه مناطق جهان و همه سطوح

توسعه کشاورزی انتخاب شدند. همچنین در این کشورها انواع مختلفی از اقدامات حقوقی و مقرراتی انجام می‌شود. گزارش *فراهم‌سازی محیط مناسب کسب‌وکار در بخش کشاورزی*، سهم بخش کشاورزی را از نیروی کار و تولید ناخالص داخلی هر کشور بررسی می‌کند. کشورهای برخوردار از بخش کشاورزی نسبتاً کوچک (با تولید ناخالص داخلی کمتر از یک میلیارد دلار آمریکا) مستثنا شدند، مگر اینکه بیش از ۱۰۰ هزار نفر در بخش کشاورزی کشور مذکور شاغل باشند.

۴. داده‌ها چگونه جمع‌آوری شدند؟

داده‌های اولیه از طریق پرسشنامه‌های استاندارد از بین متخصصان محلی جمع‌آوری شدند. پرسشنامه‌های دریافتی به‌دقت توسط تیم گزارش *فراهم‌سازی محیط مناسب کسب‌وکار در بخش کشاورزی* تحلیل شدند و علاوه بر آن، قوانین و مقررات مرتبط به‌صورت عمیق مورد بررسی قرار گرفتند. پس از جمع‌آوری و تحلیل داده‌ها، تیم تحقیق در تکمیل یافته‌ها، کنفرانس‌ها، مکاتبات کتبی و بازدید از کشورها را به‌عمل آورده و درنهایت داده‌ها را در قالب شاخص‌ها تجمیع کردند. نظرات مربوط به داده‌ها از کارشناسان مرتبط در گروه بانک جهانی از طریق فرایند داوری داخلی دریافت شد. امتیازات هریک از شاخص‌ها به‌همراه مؤلفه‌های مربوطه در این مطالعه و در پورتال این پروژه به آدرس http://eba.worldbank.org ارائه شده است.

پاسخگویان شامل سازمان‌های کشاورزان، افراد دانشگاهی، مؤسسات حقوقی، کسب‌وکارها، نهادهای مالی، وزارتخانه‌ها و نهادهای دولتی و انجمن‌های حرفه‌ای می‌شود. تیم این گزارش پاسخگویان را برپایه دانش آنها درخصوص قوانین و مقررات کشور مربوطه انتخاب کرد. مداخله دادن کارشناسان مختلف از بخش‌های گوناگون دقت داده‌ها را به‌دلیل متوازن کردن دیدگاه‌های مختلف بهبود بخشید.

داده‌ها به شکل استاندارد جمع‌آوری شدند تا قابلیت مقایسه در بین کشورها و در طول زمان تضمین شود. پرسشنامه هر شاخص مبتنی‌بر مفروضات مطالعه موردی استاندارد درخصوص یک کشاورز و واحد کشاورزی وی است. برای هر شاخص، این مفروضات در ۱۰۱ کشور به‌کار گرفته شدند. داده‌های این مطالعه از ۳۰ ژوئن ۲۰۱۸ ارائه شده‌اند و هیچ‌گونه تغییری از این تاریخ به بعد را نشان نمی‌دهند.

۵. چگونه این داده‌ها می‌توانند استفاده شوند؟

گزارش *فراهم‌سازی محیط مناسب کسب‌وکار در بخش کشاورزی*، از سیاستگذاری مبتنی‌بر شواهد به‌منظور بهبود محیط حقوقی اثرگذار بر کشاورزان حمایت می‌کند. دولت‌ها با وضع قوانین مناسب رقابت‌پذیری کشاورزان را افزایش می‌دهند. داده‌های گزارش *فراهم‌سازی محیط مناسب کسب‌وکار در بخش کشاورزی*،

تصویر ساده‌ای را از جنبه‌های کلیدی فراهم کرده‌اند که باید به‌عنوان بخشی از راهبرد وسیع‌تر بهبود بهره‌وری کشاورزان مدنظر سیاستگذاران قرار گیرد. کشورهای واقع در جنوب صحرای بزرگ آفریقا و آسیا پیش از این از شاخص‌های کسب‌وکار کشاورزی، به‌منظور کسب دیدگاه‌های مناسب از کشورهای همسایه و درس‌آموزی از اقدامات قانونگذاری در جهان استفاده کرده‌اند. داده‌های این گزارش همچنین برای اهداف پژوهشی استفاده شده‌اند. از سال ۲۰۱۴ بیش از ۲۰ مقاله دانشگاهی در ژورنال‌های برخوردار از داوری تخصصی همتا به شاخص‌هایی استناد کرده‌اند که در ویرایش‌های قبلی این گزارش ارائه شده بودند. برای مثال مطالعه اخیر (Kariuki et al. 2019) درخصوص دستیابی کشاورزان خُرده‌مالک به بازار در کنیا، اقدامات مناسب مورد تأکید در نسخه ۲۰۱۷ این گزارش را تحلیل کرده است.

یافته‌ها

غذا برای زندگی ضروری است. در بسیاری از کشورها به‌خصوص کشورهای در حال توسعه کشاورزان تولیدکنندگان اصلی غذا هستند. ولی آیا نظام‌های حقوقی به کشاورزان کمک می‌کنند تا همه نهاده‌های ضروری را به‌دست آورده و محصولات خود را به بهترین نحو پرورش داده و به فروش برسانند؟ پروژه *فراهم‌سازی محیط مناسب کسب‌وکار در بخش کشاورزی* درخصوص این موضوع تهیه شده است. این پروژه میزان نقش‌آفرینی دولت‌ها را در ساده‌سازی فعالیت کشاورزان در کسب‌وکارهای بخش کشاورزی اندازه‌گیری می‌کند. این مطالعه داده‌ها را در چارچوب هشت شاخص منتشر می‌کند: تأمین بذر، ثبت کود، تأمین آب، ثبت ماشین‌آلات، پایدارسازی دام، حفظ نباتات، تجارت غذا و دستیابی به تأمین مالی.

یک کشاورز را در کرواسی در نظر بگیرید که از نظر محیط انجام کسب‌وکارهای بخش کشاورزی در بین ۱۰ کشور نخست قرار دارد. هرچند کشاورزی تنها سه درصد از تولید ناخالص داخلی این کشور را تشکیل می‌دهد، ولی کرواسی قوانین مناسبی را در زمینه حفظ نباتات، ثبت کود، دامداری و صادرات غذا وضع کرده است. قوانین و مقررات این کشور کشاورزان را قادر به سرمایه‌گذاری در کسب‌وکارهای خود می‌کند.

حال یک کشاورز را در لیبریا در نظر بگیرید که در آن، کشاورزی ۳۷ درصد تولید ناخالص داخلی را تولید می‌کند. لیبریا فاقد ضوابط قانونی درخصوص تأمین بذر، ثبت کود یا تأمین آب است. همچنین فاقد استانداردهای روشن برای تضمین غذای دام باکیفیت است و فرصت‌های مناسبی برای دستیابی به اعتبارات از طریق استفاده از قبوض انبار وجود ندارد. درنتیجه، امتیاز این کشور در اغلب شاخص‌های هشت‌گانه گزارش *فراهم‌سازی محیط مناسب کسب‌وکار در بخش کشاورزی* پایین است.

تولید کشاورزی جهانی به‌طور قابل توجهی در دهه‌های اخیر رشد یافته است، به‌گونه‌ای که بین سال‌های ۱۹۷۰ و ۲۰۱۶ سه برابر شده است. هرچند کشاورزی در حال حاضر حدود ۳/۹ درصد تولید

ناخالص داخلی جهان را تشکیل می‌دهد، ولی بخش مذکور ستون فقرات اقتصادی بسیاری از کشورهای در حال توسعه است. کشاورزی حدود ۲۵ درصد تولید ناخالص داخلی را در کشورهای با درآمد پایین تولید می‌کند، در حالی که این میزان در اتحادیه اروپا تنها یک درصد است.

در کشورهای با درآمد پایین، اشتغال در بخش کشاورزی بین متوسط ۱۷ درصد در خاورمیانه و آفریقای شمالی تا متوسط ۵۵ درصد در جنوب صحرای بزرگ آفریقا متغیر است. وقتی سطح توسعه‌یافتگی بخش کشاورزی بالا باشد، به‌مانند آمریکا و اتحادیه اروپا، نیاز آن به نیروی کار کمتر شده و کارگران را قادر می‌سازد در بخش‌های بهره‌ورتر اقتصاد شاغل شوند.

تولید جهانی کشاورزی طبق انتظارات در دهه آتی ۲۰ درصد افزایش خواهد یافت. انتظار می‌رود این رشد ناشی از تکنیک‌های کشاورزی کارآمدتر باشد. یکی از شیوه‌های حمایت سیاستگذاران از فعالیت‌های کشاورزان در زمینه کسب‌وکارهای بخش کشاورزی، تصویب قوانین و مقرراتی است که دستیابی کارای ایشان را به نهاده‌های کشاورزی مانند بذور، کود، تغذیه دام، محصولات دامپزشکی و آب تسهیل کند. قوانین و مقررات همچنین باید ضوابطی را درخصوص چگونگی بازاررسانی محصولات و دستیابی کشاورزان به اعتبارات وضع کنند. این موضوعات در کانون گزارش *فراهم‌سازی محیط مناسب کسب‌وکار در بخش کشاورزی* قرار دارند.

کجا ضوابط قانونی بیشترین نفع را به کشاورزان می‌رساند؟

کشورهایی که بیشترین امتیاز را در زمینه شاخص‌های گزارش *فراهم‌سازی محیط مناسب کسب‌وکار در بخش کشاورزی* گرفته‌اند، دارای ضوابط قانونی مناسب حال کشاورزان هستند (جدول ۲). سه کشور نخست، اعضای اتحادیه اروپا هستند. فرانسه، کرواسی و جمهوری چک اقدامات حقوقی مناسب و فرایندهای اداری کارآمدی را از نظر چندین شاخص نشان می‌دهند. فرانسه قوانین و مقررات قوی را درخصوص تأمین بذر، ثبت کود، تأمین آب، پایدارسازی دام و حفظ نباتات اجرا کرده است. کرواسی و جمهوری چک رویه‌های کارایی برای تجارت محصولات کشاورزی دارند. در هر دو کشور، صادرکنندگان ملزم به اخذ هیچ‌گونه پروانه یا اسناد خاص کشاورزی برای هر محموله صادراتی نیستند و آنها می‌توانند به‌صورت برخط، درخواست گواهی بهداشت نباتی دهند.

۱۷ کشور از ۲۰ کشور نخست، متعلق به اروپا هستند. کماکان هیچ کشوری به بهترین موقعیت از نظر همه شاخص‌های گزارش *فراهم‌سازی محیط مناسب کسب‌وکار در بخش کشاورزی* نرسیده است. همه دولت‌ها فضا و امکان بهبود قوانین، مقررات و رویه‌های بوروکراتیک اثرگذار بر کشاورزان خود را دارند.

۱۴ کشور جنوب صحرای بزرگ آفریقا در بین ۲۰ کشور آخر قرار دارند. برای مثال سیرالئون هیچ‌گونه مقرراتی درخصوص ثبت کود، ماشین‌آلات یا حفظ نباتات ندارد.

جدول ۲. مجموع امتیاز هر کشور در *فراهم‌سازی محیط مناسب کسب‌وکار در بخش کشاورزی*

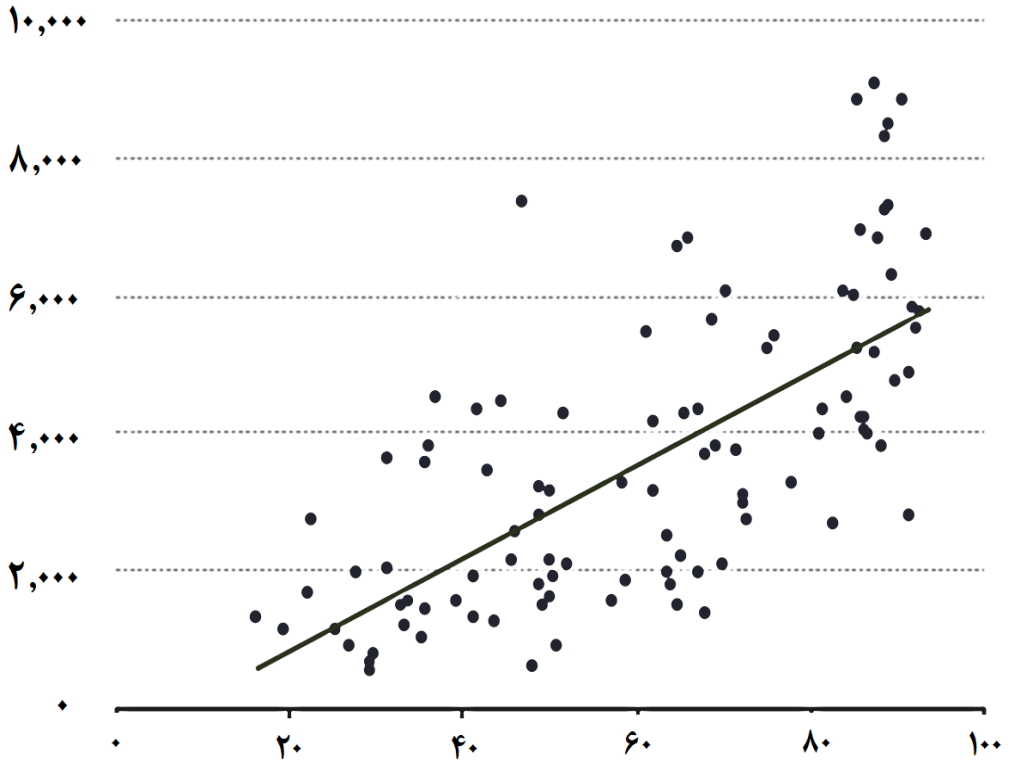
کشور	امتیاز	کشور	امتیاز	کشور	امتیاز
فرانسه	۹۳/۷۰	فدراسیون روسیه	۷۲/۶۴	نپال	۴۸/۹۷
کرواسی	۹۲/۶۸	جمهوری قرقیزستان	۷۲/۴۳	پاکستان	۴۸/۸۷
جمهوری چک	۹۲/۳۲	بوسنی و هرزگوین	۷۱/۸۲	زیمبابوه	۴۸/۳۶
مجارستان	۹۱/۷۷	چین	۷۰/۲۹	جمهوری عربی مصر	۴۷/۰۶
اسپانیا	۹۱/۷۱	نیکاراگوئه	۶۹/۹۲	اتیوپی	۴۶/۱۲
جمهوری اسلواکی	۹۱/۵۵	مکزیک	۶۹/۴۶	ساحل عاج	۴۵/۸۷
هلند	۹۰/۶۹	آفریقای جنوبی	۶۸/۷۳	بنگلادش	۴۴/۴۷
پرتغال	۸۹/۸۲	فیلیپین	۶۸/۰۳	سنگال	۴۳/۹۸
اتریش	۸۹/۵۷	قزاقستان	۶۸/۰۱	تاجیکستان	۴۳/۱۹
نیوزیلند	۸۹/۳۰	ارمنستان	۶۷/۴۱	ازبکستان	۴۱/۶۲
آلمان	۸۹/۱۴	اوکراین	۶۷/۴۰	مالاوی	۴۱/۵۱
انگلیس	۸۸/۸۷	شیلی	۶۶/۱۹	رواندا	۴۱/۴۳
آمریکا	۸۸/۷۶	اروگوئه	۶۵/۵۰	تونس	۳۹/۵۲
یونان	۸۸/۵۷	گواتمالا	۶۵/۱۱	لائوس	۳۷/۱۰
سوئیس	۸۷/۸۵	جمهوری کره	۶۵/۰۹	ماداگاسکار	۳۶/۲۶
بلژیک	۸۷/۶۸	کنیا	۶۴/۸۰	کامبوج	۳۵/۹۵
ایتالیا	۸۷/۴۷	مراکش	۶۴/۰۲	بروندی	۳۵/۷۶
فنلاند	۸۶/۶۷	زامبیا	۶۳/۷۳	بورکینافاسو	۳۵/۳۰
کانادا	۸۶/۵۰	گرجستان	۶۳/۵۳	مالی	۳۳/۷۰
لیتوانی	۸۶/۳۴	هند	۶۲/۲۳	گینه	۳۳/۵۹
دانمارک	۸۶/۰۳	پرو	۶۱/۹۶	بنین	۳۲/۸۶
لهستان	۸۶/۰۰	ویتنام	۶۱/۴۱	افغانستان	۳۱/۵۲
ایرلند	۸۵/۷۷	بولیوی	۵۸/۷۵	میانمار	۳۱/۲۷
رومانی	۸۵/۷۳	تایلند	۵۸/۵۱	جمهوری دموکراتیک کنگو	۲۹/۸۱
سوئد	۸۵/۳۳	تانزانیا	۵۷/۱۵	نیجر	۲۹/۳۹
نروژ	۸۴/۵۷	اوگاندا	۵۲/۱۵	سودان	۲۹/۲۷
ژاپن	۸۳/۹۶	مالزی	۵۱/۶۸	سیرالئون	۲۷/۷۰
استرالیا	۸۲/۷۳	موزامبیک	۵۰/۹۷	آنگولا	۲۷/۰۵
کلمبیا	۸۱/۵۳	غنا	۵۰/۴۹	توگو	۲۵/۴۲
صربستان	۸۱/۳۵	اردن	۵۰/۲۳	کامرون	۲۲/۲۹
ترکیه	۷۸/۱۸	سریلانکا	۵۰/۱۶	عراق	۲۲/۶۲
آرژانتین	۷۶/۰۰	جمهوری دومنیکن	۵۰/۰۰	هائیتی	۱۹/۵۱
برزیل	۷۵/۲۵	نیجریه	۴۹/۱۷	لیبریا	۱۶/۴۲
پاناما	۷۲/۹۱	هندوراس	۴۹/۱۳		

مأخذ: پایگاه اطلاعات گزارش *فراهم‌سازی محیط مناسب کسب‌وکار در بخش کشاورزی*، ۲۰۱۹.

امتیاز تخصیص داده شده به هر کشور در گزارش *فراهم‌سازی محیط مناسب کسب‌وکار در بخش کشاورزی*، پیوندهای قوی با دستاوردهای توسعه‌ای وسیع‌تر دارد. کشورهای با قوانین و مقررات بهتر

(براساس ارزیابی گزارش *فراهم‌سازی محیط مناسب کسب‌وکار در بخش کشاورزی*) به‌طور متوسط نرخ فقر پایین‌تری دارند. این امر نگاه به رشد کشاورزی را به‌عنوان ابزار مؤثر خروج از فقر تقویت می‌کند. لذا منافع کارایی ناشی از بهره‌وری بالاتر به مفهوم درآمد بهتر برای کشاورزان و فرصت‌های شغلی بیشتر برای جمعیت روستایی است. علاوه بر این، کشورهای برخوردار از قوانین و مقررات بهتر، به‌طور متوسط نرخ‌های بالاتری از امنیت غذایی را تجربه می‌کنند. این یافته بر نقش محیط حقوقی حمایتی در توانمندسازی کشاورزان در مسیر تولید مازاد غذا به‌منظور فروش دلالت می‌کند. (شکل ۲)

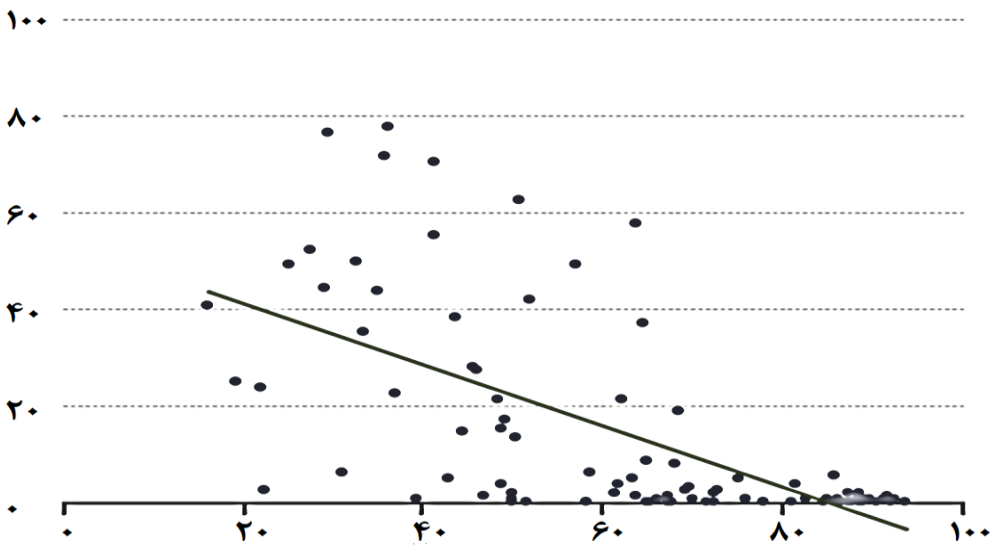
شکل ۲. ارتباط امتیاز بالاتر از نظر محیط کسب‌وکارهای بخش کشاورزی با دستاوردهای توسعه‌ای بهتر
۲ ـ الف) عملکرد غلات، کیلوگرم در هکتار (شاخص‌های توسعه جهانی، ۲۰۱۹)

امتیاز گزارش *فراهم‌سازی محیط مناسب کسب‌وکار در بخش کشاورزی*

یادداشت: ضریب همبستگی بین امتیاز *فراهم‌سازی محیط مناسب کسب‌وکار در بخش کشاورزی* و عملکرد غلات (کیلوگرم بر هکتار) ۰/۷ است. رابطه مذکور، پس از کنترل اثر سرانه درآمدی، در سطح خطای یک درصد معنادار است. این رابطه همچنین زمانی که سرانه درآمدی و مخارج عمومی دولت در بخش کشاورزی، به‌عنوان دو متغیر کنترلی در نظر گرفته می‌شود، در سطح خطای یک درصد معنادار است.

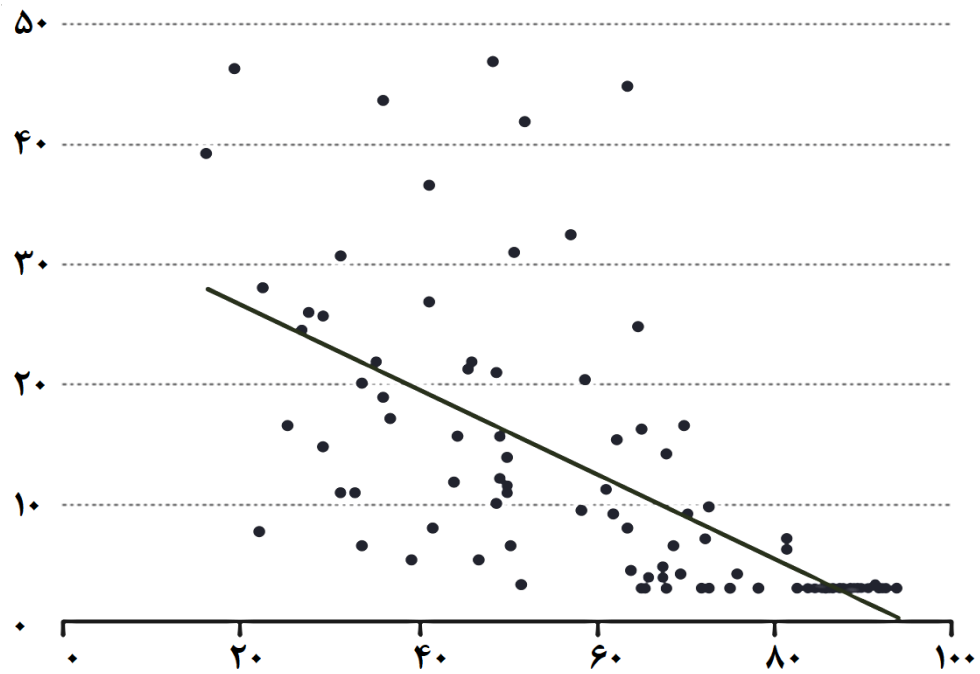
۲ ـ ب) نسبت سرشمار فقر (درصد از جمعیت) ۲۰۱۷-۲۰۱۰

امتیاز گزارش فراهم‌سازی محیط مناسب کسب‌وکار در بخش کشاورزی

یادداشت: ضریب همبستگی بین امتیاز *فراهم‌سازی محیط مناسب کسب‌وکار در بخش کشاورزی* و نسبت سرشمار فقر ۰/۶- است. رابطه مذکور، پس از کنترل اثر سرانه درآمدی، در سطح خطای یک درصد معنادار است.

۲ ـ ج) شیوع سوءتغذیه، درصد از جمعیت (شاخص‌های توسعه جهانی، ۲۰۱۹)

امتیاز گزارش فراهم‌سازی محیط مناسب کسب‌وکار در بخش کشاورزی

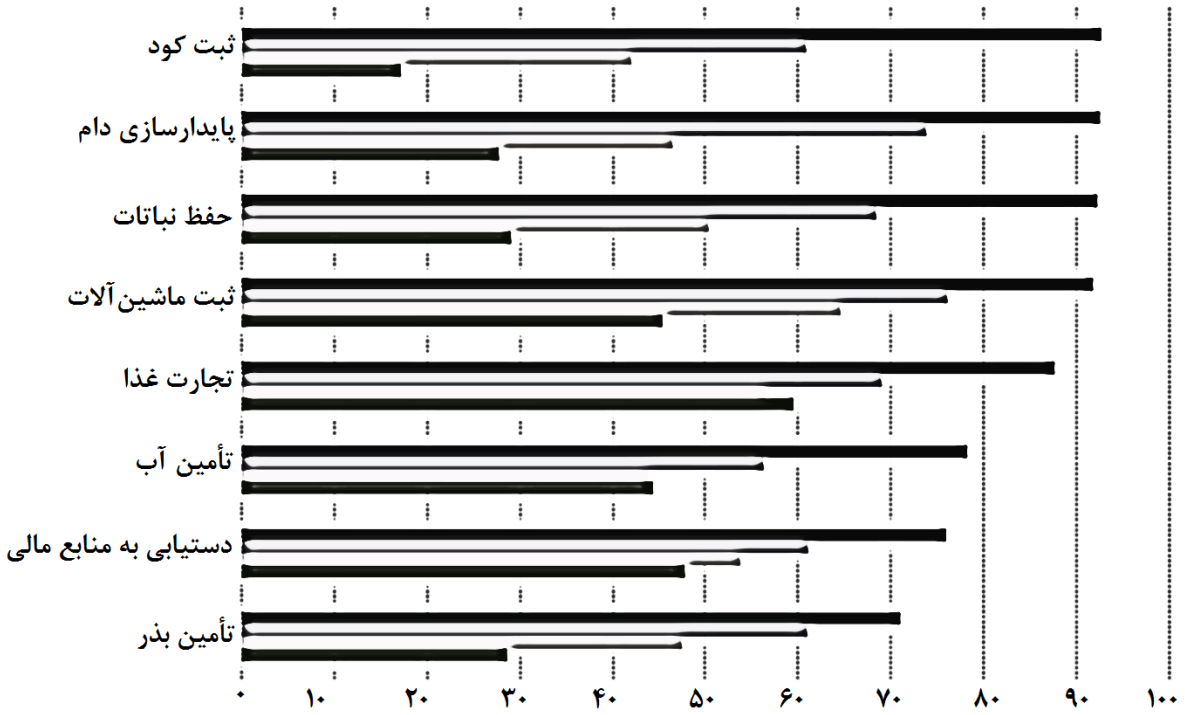
مآخذ: پایگاه اطلاعات گزارش *فراهم‌سازی محیط مناسب کسب‌وکار در بخش کشاورزی* ۲۰۱۹ و شاخص‌های توسعه جهانی ۲۰۱۹

یادداشت: ضریب همبستگی بین امتیاز *فراهم‌سازی محیط مناسب کسب‌وکار در بخش کشاورزی* و شیوع سوءتغذیه (درصدی از جمعیت)، ۰/۷- است. رابطه مذکور، پس از کنترل اثر سرانه درآمدی، در سطح خطای یک درصد معنادار است.

داده‌های گزارش *فراهم‌سازی محیط مناسب کسب‌وکار در بخش کشاورزی* چه چیزی را نشان می‌دهند؟

در بین همه شاخص‌هایی که در ویرایش ۲۰۱۹ پوشش داده شده‌اند، کاراترین فرایندهای قانونگذاری در حوزه‌های ثبت ماشین‌آلات و تجارت غذا دیده می‌شود. در مقابل، مقررات و ضوابط مربوط به بذور، کودها و تأمین مالی ضعیف‌ترین حوزه‌ها به‌شمار می‌روند. هرچند کشاورزی فعالیت اقتصادی اصلی در اغلب کشورهای با درآمد پایین به‌شمار می‌رود، ولی این بخش با ضوابط و مقررات ناکارآمد توصیف می‌شود.

شکل ۳. تأمین بذر، مسئله‌مندترین حوزه برای کشاورزان کشورهای مختلف با سطوح درآمدی گوناگون

امتیاز *فراهم‌سازی محیط مناسب کسب‌وکار در بخش کشاورزی* (۱۰۰-۰)

مأخذ: پایگاه اطلاعاتی گزارش *فراهم‌سازی محیط مناسب کسب‌وکار در بخش کشاورزی*.

یادداشت: این شکل متوسط امتیازات هریک از هشت شاخص را نشان می‌دهد. این امتیازات مربوط به ۳۲ کشور با درآمد بالا، ۱۹ کشور با درآمد متوسط به بالا، ۲۷ کشور با درآمد متوسط به پایین و ۲۳ کشور با درآمد پایین است.

کشورهای با درآمد پایین ضعیف‌ترین عملکرد را در زمینه شاخص‌های ثبت کود، تأمین بذر و پایدارسازی دام دارند. دام‌ها می‌توانند یکی از مهم‌ترین دارایی‌های کشاورزان در کشورهای در حال توسعه باشند، به‌ویژه برای افرادی که فاقد مالکیت زمین هستند. دام نه تنها تغذیه خانوار را فراهم می‌کند، بلکه به کشاورزان، به‌خصوص کشاورزان زن کمک می‌کند تا در موارد اضطراری یا تکانه‌های مالی، نقدینگی را سریع به‌دست بیاورند. بیماری‌های دام اثرات بسیار بدی بر درآمد حاصل از پرورش

دام دارند. در سال‌های ۱۹۹۸ و ۲۰۰۰، عربستان و سایر دولت‌های حوزه خلیج فارس واردات را از اتیوپی به‌دلیل اپیدمی بیماری حیوانات ممنوع کردند. درنتیجه، منطقه سومالی به‌عنوان منطقه اصلی صادرات اتیوپی، ۳۶ درصد کاهش در تولید ناخالص داخلی در مقایسه با سال‌های قبل تجربه کرد.

در بین کشورهای با درآمد پایین، لیبریا نامساعدترین محیط قانونگذاری و نظارتی را برای کشاورزان دارد و برعکس، کشور تانزانیا بهترین وضعیت را دارد. در لیبریا رشد بخش کشاورزی به‌واسطه ناکارایی‌های موجود در همه حوزه‌های تحت پوشش این گزارش، با مانع مواجه شده است. علاوه بر این، تولید کشاورزی این کشور به‌دلیل طغیان ابولا در سال ۲۰۱۴ متحمل خسارت شد و توجه دولت را به سمت مدیریت بحران معطوف نمود و اصلاحات کشاورزی را متوقف کرد. در مقابل، تانزانیا در بین کشورهای با درآمد پایین، بالاترین امتیاز را در تأمین بذر و دستیابی به تأمین مالی دارد. در بین کشورهای آفریقای شرقی، تانزانیا یکی از پیشرفته‌ترین سیستم‌های قبض انبار را دارد و این سیستم، دستیابی کشاورزان خُرده‌مالک به تأمین مالی را امکان‌پذیر می‌کند. عاملان قبض انبار، طیف مختلفی از محصولات را به‌عنوان رهن (بیعانه) می‌پذیرند و از طریق تعاونی‌های عمده، رسیدهایی را در اختیار کشاورزان قرار می‌دهند. این سیستم که دستیابی کشاورزان تانزانیایی را به اعتبارات تسهیل می‌کند، توسط هیئت مدیره تنظیم مقررات قبوض انبار[1] نظارت می‌شود. در اتیوپی و اوگاندا نیز نظام‌های قبض انبار به‌عنوان سازوکار قابل اتکای تأمین اعتبارات برای کشاورزان نقش ایفا می‌کنند.

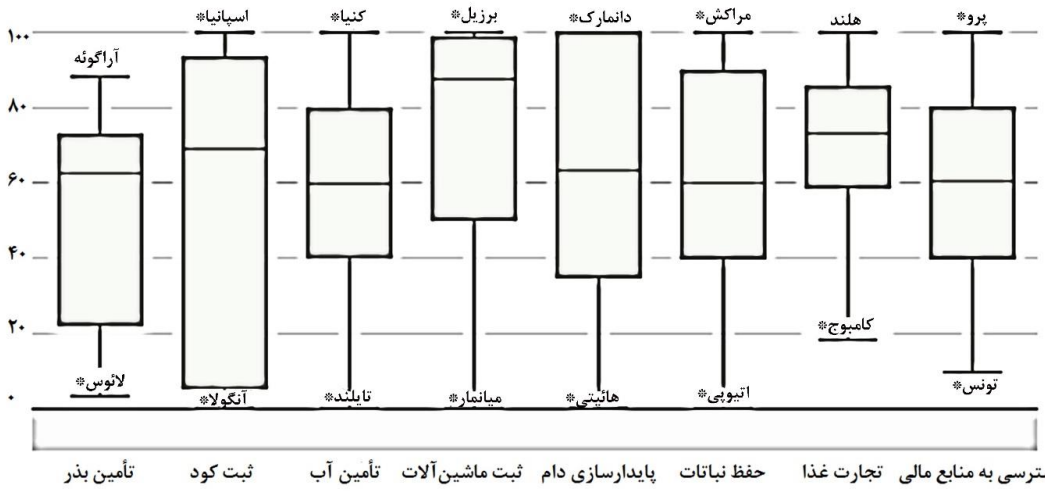
کشورهای با درآمد بالا، محیط مناسبی برای حمایت از کسب‌وکارهای کشاورزان دارند. این فضا در حوزه‌های ثبت کود، ماشین‌آلات و حفظ نباتات پُررنگ‌تر است. بسیاری از این کشورها، اقدامات تنظیم‌گرانه را در پاسخ به نگرانی‌های بهداشتی و ایمنی درخصوص محصولات کشاورزی اتخاذ کرده‌اند. در گروه کشورهای با درآمد بالا، دستیابی به تأمین مالی و تأمین بذر دارای ضوابط و مقررات تنظیمی اندک و در عین حال اثربخش[2] هستند. سه کشوری که بالاترین امتیاز را از نظر شاخص تأمین مالی کسب کرده‌اند شامل کانادا، پرو و آمریکاست. از نظر شاخص تأمین بذر، برخی از کشورهای با درآمد بالا، مانند آلمان و پاناما از کشورهای همتای خود عقب مانده‌اند. برای نمونه در آلمان ثبت واریته جدید ذرت تقریباً دو برابر اسپانیا طول می‌کشد.

برخی از کشورهای با درآمد متوسط، دارای ضوابط و مقررات مشابه کشورهای موفق هستند. بوسنی و هرزگوین، برزیل، کلمبیا، رومانی و آفریقای جنوبی مقررات و ضوابط جامعی را در زمینه آب تدوین کرده‌اند. علاوه بر این، کلمبیا، مراکش، ترکیه و اوکراین در بین کشورهای موفق از نظر شاخص حفظ نباتات قرار دارند. بین سال‌های ۲۰۱۶ و ۲۰۱۸، دولت‌های کلمبیا و اوکراین اطلاعاتی درخصوص آفات و بیماری‌ها به‌صورت آنلاین منتشر کردند؛ به‌نحوی که تولیدکنندگان داخلی را قادر به مدیریت اثربخش‌تر طغیان آفات کرد.

1. Warehouse Receipts Regulatory Board
2. Less Well-regulated

از نظر شاخص‌های خاص، کشورهای در حال توسعه در خط مقدم کارایی رگولاتوری برای کشاورزان قرار دارند (شکل ۴). کنیا و زامبیا دو کشور از سه کشوری هستند که امتیاز حداکثری را در زمینه شاخص تأمین آب کسب کرده‌اند. کنیا تنظیم‌گری کارآمدی را برای مدیریت منابع آبی وضع کرده است.

شکل ۴. انجام بهترین اقدامات در زمینه شاخص‌های *فراهم‌سازی محیط مناسب کسب‌وکار در بخش کشاورزی* توسط بسیاری از کشورهای در حال توسعه

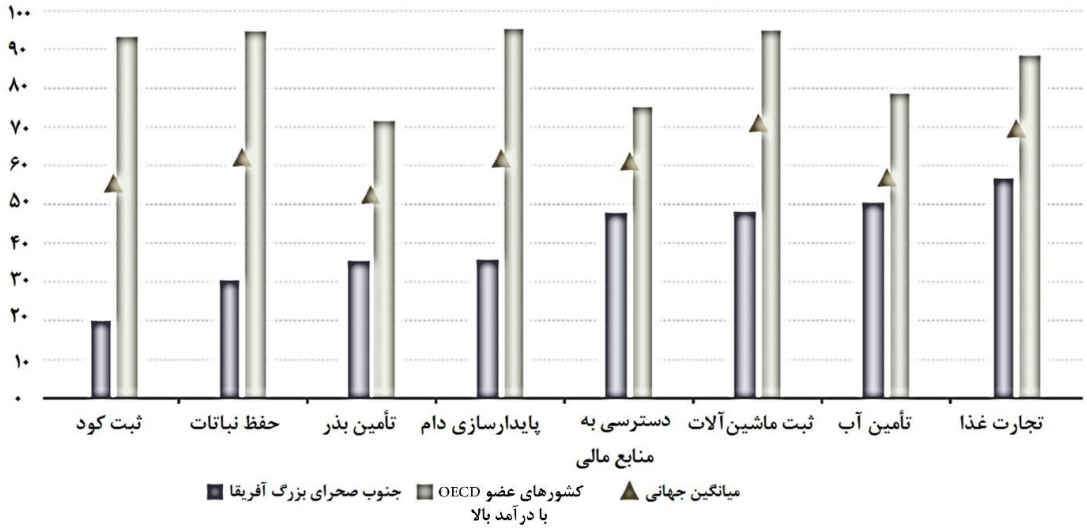

امتیاز *فراهم‌سازی محیط مناسب کسب‌وکار در بخش کشاورزی* (۱۰۰-۰)

مأخذ: پایگاه اطلاعاتی گزارش *فراهم‌سازی محیط مناسب کسب‌وکار در بخش کشاورزی* ۲۰۱۹.

یادداشت: * سایر کشورهای حاضر در نمونه مورد بررسی نیز همان امتیاز را داشته‌اند. نمونه‌هایی از برخی کشورها ارائه شده‌اند تا موضوع به‌خوبی تبیین شود.

کشاورزان جنوب صحرای بزرگ آفریقا با دشوارترین چالش‌های بوروکراتیک مواجه هستند (شکل ۵). بزرگ‌ترین شکاف تنظیم‌گری (رگولاتوری) و کارایی بین کشورهای مذکور با کشورهای با درآمد بالا که عضو سازمان همکاری‌های اقتصادی و توسعه هستند، در زمینه شاخص‌های ثبت کود (۷۳ درصد)، حفظ نباتات (۶۴ درصد) و پایدارسازی دام (۵۹ درصد) مشاهده شد. در کشورهای جنوب صحرای بزرگ آفریقا، نرخ استفاده از کود در مقایسه با سایر مناطق در حال توسعه پایین است. این امر تعیین‌کننده است، زیرا رشد تثبیت شده بخش کشاورزی و حاصلخیزی خاک، به استفاده کارآمد از کود باکیفیت بستگی دارد. تسهیل دستیابی به کود باکیفیتی که تغذیه متوازن را برای گیاهان فراهم می‌کند، برای غلبه بر موانع انجام فعالیت‌های کسب‌وکار در بخش کشاورزی ضروری است. برعکس، کمترین شکاف تنظیم‌گری (رگولاتوری) برای کشورهای جنوب صحرای بزرگ آفریقا (در مقایسه با کشورهای عضو سازمان همکاری‌های اقتصادی و توسعه با درآمد بالا)، در زمینه شاخص‌های دستیابی به تأمین مالی (۲۷ درصد)، تأمین آب (۲۸ درصد) و تجارت غذا (۳۲ درصد) مشاهده شده است.

شکل ۵. وضعیت کشورهای جنوب صحرای بزرگ آفریقا که نسبت به کشورهای با درآمد بالای عضو سازمان همکاری‌های اقتصادی و توسعه، عقب افتاده‌اند و متوسط جهانی همه شاخص‌های گزارش *فراهم‌سازی محیط مناسب کسب‌وکار در بخش کشاورزی*

امتیاز *فراهم‌سازی محیط مناسب کسب‌وکار در بخش کشاورزی* (۱۰۰-۰)

مأخذ: پایگاه اطلاعاتی گزارش *فراهم‌سازی محیط مناسب کسب‌وکار در بخش کشاورزی* ۲۰۱۹.

یادداشت: نمونه مورد بررسی، شامل ۲۸ کشور جنوب صحرای بزرگ آفریقا و ۲۸ کشور با درآمد بالای عضو سازمان همکاری‌های اقتصادی و توسعه می‌شود. متوسط جهانی، براساس امتیازهای ۱۰۱ کشور جهان محاسبه شده است.

بسیاری از کشورهای جنوب صحرای بزرگ آفریقا برای بهبود محیط کسب‌وکار کشاورزان[1] تلاش می‌کنند. بنین، مالی، نیجر، سیرالئون و توگو، ضوابط و مقررات ملی را تدوین کرده‌اند. کشورهای مذکور خطوط راهنمای کود تدوین شده توسط جامعه اقتصادی دولت‌های آفریقای غربی[2] را به‌صورت قانونی پذیرفته‌اند.

به همین ترتیب، کشورهای جامعه اقتصادی دولت‌های آفریقای غربی، وارد توافقنامه‌های منطقه‌ای شده‌اند تا امکان گردش آزاد واریته‌های جدید بذر را امکان‌پذیر کنند. سیرالئون یکی از کشورهای عضو جامعه اقتصادی دولت‌های آفریقای غربی است که اخیراً ضوابط و مقررات ناظر بر بذر خود را اصلاح کرد. در لیبریا قانون جدیدی در زمینه بذر در مرحله نهایی فرایند قانونگذاری قرار دارد. برخی از کشورهای دیگر، ازجمله کنیا در فرایند تسهیل دستیابی کشاورزان به واریته‌های خارجی بذر قرار دارند که پیش از این، در کشورهای دیگر به ثبت رسیده‌اند. از این طریق، آنها از دوباره‌کاری و تکرار رویه‌ها و درنتیجه، تأخیرهای غیرضروری اجتناب می‌کنند. کنیا از نظر شاخص تأمین بذر، در

1. Business Climate for Farmers
2. Economic Community of West African States (ECOWAS)

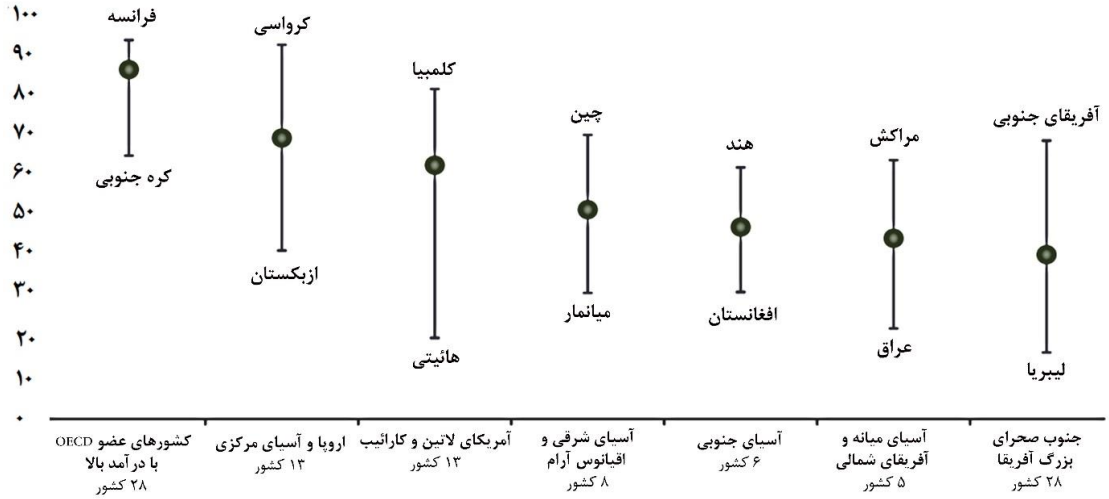
بین ۲۰ کشور نخست قرار دارد و این نشان‌دهنده تمایل این کشور به بهبود کارایی ثبت بذر است.

منطقه اروپا و آسیای مرکزی، از نظر شاخص‌های گزارش *فراهم‌سازی محیط مناسب کسب‌وکار در بخش کشاورزی*، کمترین فاصله را با عملکرد کشورهای با درآمد بالای عضو سازمان همکاری‌های اقتصادی و توسعه دارند. امتیازات این منطقه به‌ویژه در زمینه شاخص‌های ثبت ماشین‌آلات و حفظ نباتات در وضعیت مناسبی قرار دارد. در مقابل، منطقه اروپا و آسیای مرکزی در زمینه شاخص‌های تأمین بذر و آب از وضعیت پایین‌تری نسبت به کشورهای با درآمد بالای عضو سازمان همکاری‌های اقتصادی و توسعه برخوردارند.

دو منطقه «اروپا و آسیای مرکزی» و «آمریکای لاتین و کارائیب»، از نظر کلی، نقاط قوت خوبی را نشان می‌دهند، ولی تفاوت‌های مهمی نیز بین کشورها دیده می‌شود (شکل ۶). کرواسی در سطح جهان در بین ۱۰ کشور نخست قرار دارد و از ساده‌سازی رویه‌های ثبت کود و ضوابط و مقررات کارآمد نهاده‌های پرورش دام استقبال کرده است. کلمبیا نیز در بین کشورهای با عملکرد مناسب قرار داشته و ضوابط و مقررات مناسبی در حوزه تأمین مالی، ماشین‌آلات و حفظ نباتات دارد. از سوی دیگر، کشورهای هر دو منطقه با چالش‌هایی مواجه هستند. برای مثال هائیتی فرصت‌های عمده‌ای برای بهبود اغلب حوزه‌های تحت پوشش گزارش *فراهم‌سازی محیط مناسب کسب‌وکار در بخش کشاورزی* دارد؛ همان‌طور که تاجیکستان و ازبکستان در حال انجام اصلاحات هستند.

به‌طور کلی، کشورهای خاورمیانه و آفریقای شمالی با کاستی‌هایی در حوزه ضوابط و مقررات مواجه هستند. مراکش بهترین عملکرد را در بین کشورهای منطقه دارد و در حال تصویب ضوابط و مقررات کارآمد درخصوص ماشین‌آلات کشاورزی و قوانین جامع در زمینه حفظ نباتات است.

شکل ۶. عملکرد بالا ولی ناهمگون مناطق اروپا، آسیای مرکزی، آمریکای لاتین و کارائیب

امتیاز *فراهم‌سازی محیط مناسب کسب‌وکار در بخش کشاورزی*، میانگین به تفکیک منطقه

مأخذ: پایگاه اطلاعاتی گزارش *فراهم‌سازی محیط مناسب کسب‌وکار در بخش کشاورزی* ۲۰۱۹.

روندهای اخیر در اصلاحات شامل چه مواردی می‌شوند؟

ضوابط و مقررات کسب‌وکارهای کشاورزی بنابه دلایل مختلفی باید به‌صورت فوری اصلاح شوند. برخی کشورها، احکام قانونی قدیمی دارند که با نیازهای کشاورزان متناسب نیست. سایر کشورها موانع دیوان‌سالارانه بازدارنده‌ای[1] دارند که فرایندهای کسب‌وکارهای کشاورزی را متوقف می‌کنند.

بین اول جولای ۲۰۱۶ و ۳۰ ژوئن ۲۰۱۸، تعداد ۴۷ کشور از ۱۰۱ کشور بررسی شده در گزارش *فراهم‌سازی محیط مناسب کسب‌وکار در بخش کشاورزی*، ۶۷ مورد اصلاح در ضوابط و مقررات خود به‌عمل آورده‌اند. بیش از نصف اصلاحات مشاهده شده، متعلق به حوزه‌های تأمین بذر، حفظ نباتات و دستیابی به تأمین مالی است (جدول ۳). اصلاحات مربوط به شاخص حفظ نباتات، عمدتاً بر مدیریت آفات متمرکز بوده است؛ به‌نحوی که یک‌سوم کشورهای اصلاح‌کننده مقررات و ضوابط حفظ نباتات، گزارش‌دهی طغیان آفات را الزامی کرده‌اند. بورکینافاسو، بروندی، دانمارک، یونان و جمهوری کره در بین ۷۲ کشوری قرار دارند که شهروندان آنها موظف به این گزارش‌دهی هستند. در بین مناطق، جنوب صحرای بزرگ آفریقا بالاترین سرعت اصلاحات ضوابط کشاورزی را داشته و نصف کشورهای این منطقه انجام کسب‌وکارها را برای کشاورزان آسان‌تر ساخته‌اند.

کلمبیا، غنا و تایلند در بین هفت کشوری قرار دارند که دسترس‌پذیری برخط اطلاعات بهداشت نباتات، مانند دسترس‌پذیری فهرست رسمی آفات قرنطینه یا اطلاعات جامع را درخصوص آفات و بیماری‌های گیاهی بهبود داده‌اند. کنیا نیز انتشار فهرست رسمی در زمینه محصولات دامپزشکی ثبت شده را در پورتال هیئت داروسازی و سموم[2] آغاز کرده است. در حوزه مدیریت آب، مراکش در حال حاضر دسترسی عموم را به اطلاعات منابع آبی الزامی کرده است. برخی کشورها نیز دستیابی به اطلاعات را از طریق انتشار کاتالوگ‌های رسمی بذور بهبود داده‌اند. این امر در بروندی و هائیتی اتفاق افتاده است. همچنین در بنین، تولیدکنندگان کود و در شیلی تولیدکنندگان خوراک دام ملزم به الصاق برچسب شده‌اند و این امر منجر به انتفاع کشاورزان شده است.

تعدادی از کشورها، برای ساده‌سازی فرایندهای تنظیم‌گری مؤثر بر تولید و فروش محصولات کشاورزی گام‌هایی برداشته‌اند. برای مثال، ساحل عاج، جمهوری دومنیک و روئاندا امکان تقاضای الکترونیک را برای دریافت گواهی بهداشت نباتی فراهم کرده‌اند. کشور پرو سیستم جدید Ephyto[3] را راه‌اندازی کرده که شامل ارسال تقاضا برای دریافت گواهی‌های بهداشت نباتی و صدور و ارسال گواهی‌های مذکور به شرکای تجاری[4] مشخص می‌شود. چنین فرایندهای دیجیتالی، تبادل به‌موقع

1. Prohibitive Bureaucratic Obstacles
2. Pharmacy and Poisons Board
۳ . Ephyto مخفف «Electronic Phytosanitary Certificate» به‌معنای «گواهی الکترونیکی گیاه‌پزشکی» است.
4. Trading Prtners

اطلاعات را امکان‌پذیر می‌کنند. چندین کشور دیگر رویه‌های کنترل مرزی را ارتقا داده‌اند. برای مثال در برزیل و بروندی در حال حاضر قانون، امکان مبتنی‌بر ریسک شدن بازرسی واردات را از نظر بهداشت نباتی فراهم کرده است. این امر به هدف‌گیری و تمرکز بر محموله‌هایی که از نظر بهداشت نباتی احتمال آلودگی بیشتری دارند یا با مقررات و ضوابط محلی مطابقت ندارند، کمک می‌کند و درنتیجه منجر به بهبود کارایی گمرک و ارتقای تخصیص منابع می‌شود.

در کنیا و تانزانیا، فرایند ثبت بذر، زمانی که نتایج آزمایش‌های انجام شده در کشورهای از پیش تأیید شده منطقه آفریقای غربی در دسترس باشد، کوتاه می‌شود. تانزانیا فرایند ثبت کود را بهبود داده و محدودیت زمانی را که پیش از این برای ثبت محصولات کودی اعمال می‌شد، حذف کرده است. برخی از کشورها همچنین برای افزایش شفافیت تعرفه‌های مرتبط با فعالیت‌های کشاورزی گام‌هایی برداشته‌اند. بنگلادش جداول تعرفه‌های اخذ گواهی‌های بهداشت نباتی را منتشر کرده است. جمهوری قرقیزستان تعرفه‌های ثبت تراکتور را در دسترس عموم قرار داده است. نیجر نیز شروع به اعلام عمومی هزینه‌های گواهی بذر کرده است.

هشت کشور با درگیر کردن بخش خصوصی در تصمیم‌گیری، کشاورزان را قادر به مشارکت در مدیریت فرایندهای کشاورزی کرده‌اند. بنگلادش، هندوراس و کنیا به نهادهای دولتی بذر اجازه داده‌اند تا نهادهای بخش سوم را برای اعطای گواهی بذر احراز صلاحیت کنند. به همین ترتیب، گواتمالا، جمهوری دموکراتیک لائوس و سیرالئون مداخله دادن کشاورزان را در برنامه‌ریزی منابع آبی الزامی کرده‌اند.

جدول ۳. در زمینه شاخص‌های ناظر بر حفظ نباتات بیشترین اصلاحات در سال‌های ۲۰۱۸-۲۰۱۶ انجام شده و کشورهای جنوب صحرای بزرگ آفریقا فعال‌ترین کشورها در زمینه این اصلاحات بوده‌اند

حوزه اصلاحات	تعداد اصلاحات	کشورها
حفظ نباتات	۱۵	ارمنستان، برزیل، بورکینافاسو، بروندی، کلمبیا، دانمارک، گرجستان، غنا، یونان، جمهوری کره، نپال، روئاندا، سریلانکا، تایلند، اوکراین
دستیابی به تأمین مالی	۱۳	بروندی، گرجستان، اردن، قزاقستان، جمهوری دموکراتیک لائوس، لیبریا، مالاوی، مکزیک، پاکستان، فیلیپین، سریلانکا، تاجیکستان، اوگاندا
تأمین بذر	۱۰	بنگلادش، بروندی، هائیتی، هندوراس، کنیا، مالزی، نیجر، سیرالئون، تانزانیا، اروگوئه
تأمین آب	۸	ارمنستان، گواتمالا، کنیا، جمهوری کره، جمهوری دموکراتیک لائوس، مالاوی، مراکش، سیرالئون
تجارت غذا	۸	بنگلادش، ساحل عاج، جمهوری دومنیکن، نیجریه، پرو، روئاندا، ترکیه، اوگاندا
پایدارسازی دام	۷	بورکینافاسو، شیلی، گرجستان، کنیا، نیجریه، سیرالئون، ویتنام
ثبت کود	۵	ارمنستان، بنین، موزامبیک، صربستان، تانزانیا
ثبت ماشین‌آلات	۱	جمهوری قرقیزستان

مأخذ: پایگاه اطلاعاتی گزارش *فراهم‌سازی محیط مناسب کسب‌وکار در بخش کشاورزی*، ۲۰۱۹.

اصلاحات فعالانه کشورهای جنوب صحرای بزرگ آفریقا در زمینه شاخص‌های گزارش *فراهم‌سازی محیط مناسب کسب‌وکار در بخش کشاورزی*، ۲۰۱۹

در جدول ۴ امتیازات ۱۰ کشور منتخب از لحاظ وضعیت پیشرفت در شاخص‌های فراهم‌سازی محیط مناسب کسب‌وکار در بخش کشاورزی طی دوره ۲۰۱۸-۲۰۱۶ نشان داده شده است. در این بین چهار کشور واقع در جنوب صحرای بزرگ آفریقا (سیرالئون، بروندی، موزامبیک و مالاوی) از سال ۲۰۱۶ در *فراهم‌سازی محیط مناسب کسب‌وکار در بخش کشاورزی* با انجام اصلاحات متعدد رشد قابل ملاحظه‌ای داشته‌اند که در ادامه به جزئیات اصلاحات آنها اشاره می‌شود. کشور سیرالئون با انجام سه اصلاح و امتیاز ۱۴/۳۵+ در صدر این کشورها قرار دارد. این کشور متأثر از کمبود عمده آب، در سال ۲۰۱۶ اصلاحاتی را در زمینه شاخص تأمین آب به تصویب رساند. در آن زمان، کشور سیرالئون هیچ قانون مشخصی نداشت که دارای احکام خاص مدیریت منابع آب باشد. این کمبودها و خلأهای قانونی به‌نوعی سبب شد انگیزه سیاسی در مسئولین برای ایجاد تغییر به‌وجود آید. در واکنش به این موضوع، وزارت منابع آب[1] سیرالئون به‌منظور ایجاد ابزارهای قانونی برای مدیریت مؤثر منابع آب در کشور، سه لایحه قانونی تهیه و به پارلمان ارائه کرد. از طرف دیگر وزارت کشاورزی، جنگلداری و امنیت غذایی[2] سیرالئون نیز با توجه به نیاز تأمین بذر، لایحه بذر را که در سال ۲۰۱۲ تهیه کرده بود، مجدد در سال ۲۰۱۶ به پارلمان ارائه کرد. این تلاش‌ها ناشی از نیاز و اهمیت دستیابی به امنیت غذایی در کشوری است که بیش از ۷۵ درصد از جمعیت آن در بخش کشاورزی اشتغال دارند.

به‌دلیل فقدان یک آژانس نظارتی و تنظیمی رسمی بذر و همچنین نبود آزمایشگاه‌ها و قوانین مناسب در حوزه بذر، کشاورزان سیرالئون با استفاده از بذور بی‌کیفیت، خسارت‌های اقتصادی زیادی متحمل شدند. به‌منظور حل این مشکل لایحه بذر تهیه شده در سال ۲۰۱۲ که مجدد در اواخر سال ۲۰۱۶ مورد بررسی پارلمان قرار گرفته بود، درنهایت در سال ۲۰۱۷ تصویب شد. این لایحه اولین سند قانونی برای مدیریت حوزه بذر بود. همچنین به‌منظور کنترل و مدیریت خوراک دام، نهاد مرکزی قدرتمند و اختیارات مشخصی وجود نداشت. با این حال، در تاریخ یکم دسامبر ۲۰۱۷، قانون ایمنی مواد غذایی و ایمنی خوراک دام[3] در پارلمان سیرالئون به تصویب رسید که هدف آن ارتقای سلامت عمومی بود.

1. Ministry of Water Resources
2. Ministry of Agriculture, Forestry and Food Security
3. Food and Feed Safety Act

جدول ۴. کشورهای دوره ۲۰۱۸-۲۰۱۶، با بیشترین رشد در *فراهم‌سازی محیط مناسب کسب‌وکار در بخش کشاورزی*

کشور	امتیاز *فراهم‌سازی محیط مناسب کسب‌وکار در بخش کشاورزی* (۲۰۱۹)	تغییر در امتیاز	دستیابی به تأمین مالی	تأمین آب	تأمین بذر	حفظ نباتات	پایدارسازی دام	ثبت کود
سیرالئون	۲۷/۷۰	+۱۴/۳۵		*	*		*	
ارمنستان	۶۷/۴۱	+۱۳/۳۸		*		*		*
بروندی	۳۵/۷۶	+۹/۶۸	*		*	*		
موزامبیک	۵۰/۹۷	+۷/۴۵						*
مالاوی	۴۱/۵۱	+۶/۶۸	*	*				
گرجستان	۶۳/۵۳	+۶/۱۲	*			*	*	
پاکستان	۴۸/۸۷	+۴/۹۵	*					
لائوس	۳۷/۱۰	+۳/۷۵	*	*				
سریلانکا	۵۰/۱۶	+۳/۷۲	*			*		
کره جنوبی	۶۵/۰۹	+۳/۶۹		*		*		

مأخذ: پایگاه اطلاعاتی گزارش *فراهم‌سازی محیط مناسب کسب‌وکار در بخش کشاورزی*، ۲۰۱۹.

یادداشت ۱: کشورها براساس چگونگی پیشرفت در *فراهم‌سازی محیط مناسب کسب‌وکار در بخش کشاورزی* در بین سال‌های ۲۰۱۶ تا ۲۰۱۸ انتخاب شده‌اند. بهبود امتیاز با استفاده از درآمد ناخالص ملی سال ۲۰۱۷ (GNI) و نرخ تبدیل محاسبه می‌شود تا پیامدهای تغییرات و اصلاحات قانونی مشخص شوند.

یادداشت ۲: علامت ستاره (*) نشان می‌دهد که در کدام شاخص‌ها، اصلاحات ثبت شده است. لذا هیچ اصلاحی در شاخص‌های ثبت ماشین‌آلات و تجارت مواد غذایی در این ۱۰ کشور ثبت نشده است.

کشور بروندی یکی دیگر از پیشگامان اصلاحات در *فراهم‌سازی محیط مناسب کسب‌وکار در بخش کشاورزی* است که در سه شاخص (تأمین بذر، حفظ نباتات و دستیابی به تأمین مالی) این اصلاحات را انجام داد. در سال ۲۰۱۷ بروندی قانون حفظ نباتات خود را با اهداف بهبود اقدامات بهداشت نباتی، واکنش به شیوع آفات و بیماری‌ها، امنیت غذایی و افزایش درآمد کشاورزان اصلاح کرد. قانون اصلاح شده، مرجع صاحب صلاحیت جدیدی را برای حفظ نباتات پیش‌بینی کرد که وظیفه انجام تجزیه و تحلیل ریسک آفات را برعهده داشت و بدین ترتیب ساختار نهادی قبلی را بهبود بخشید. علاوه بر این، قانون مذکور، شهروندان را موظف کرد تا در زمان شیوع هر آفت و بیماری آن را به مراجع مشخص گزارش دهند و برای اجرای بازرسی‌های مبتنی‌بر خطر،[1] همکاری‌های لازم را به‌عمل آورند. در همان سال، بروندی همچنین با تصویب چارچوب قانونی جامع در مورد بانکداری مبتنی‌بر نمایندگی[2] و پول الکترونیک، دستیابی به خدمات مالی را بهبود بخشید. علاوه بر این، در بخش بذر، دولت با معرفی فهرست ارقام رسمی بذور، دستیابی به اطلاعات عملکرد بذر را ارتقا داد.

1. Risk-based Inspections

۲. در این نوع بانکداري (Agent Banking)، يك بانك با يک باجه پستی یا خُرده‌فروشی برای ارائه خدمات بانکی و انجام معاملات بانکی قرارداد می‌بندد.

مالاوی و موزامبیک هم در میان ۱۰ کشور نخست اصلاح‌کننده *فراهم‌سازی محیط مناسب کسب‌وکار در بخش کشاورزی* قرار دارند

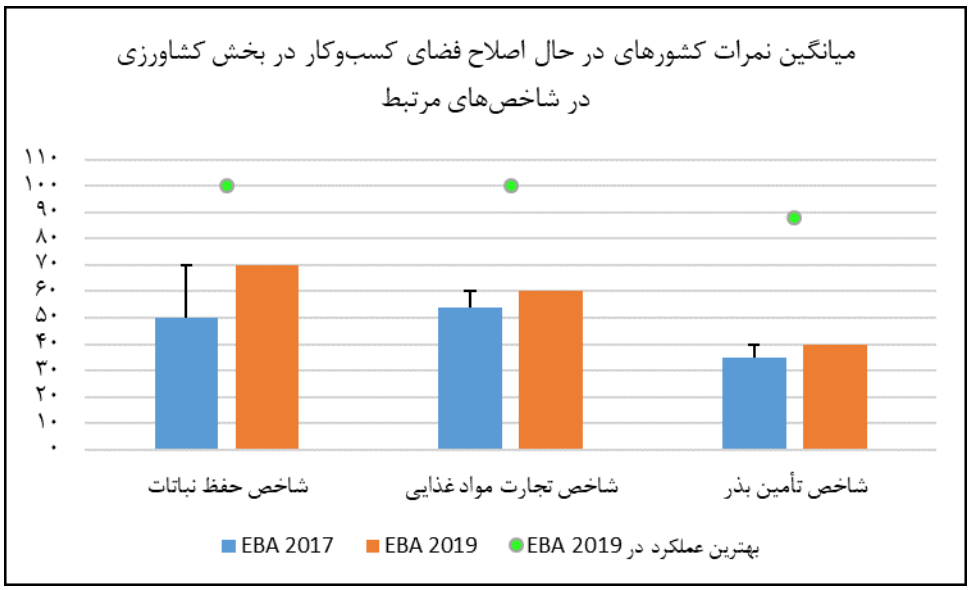
کشور مالاوی با تصویب لایحه قبض انبار[1] در سال ۲۰۱۷ به‌منظور شفاف‌سازی تعهدات طرف‌های درگیر در عملیات قبض انبار، اعتماد به تأمین مالی از طریق قبض انبار را ارتقا داده است. این قانون همچنین ضوابط جدیدی را در مورد مدیریت منابع آب وضع کرده که موجب بهبود شفافیت در روند اطلاع‌رسانی عمومی تقاضاهای عمده و جدید ارسالی توسط افراد برای استفاده از آب می‌شود. کشور موزامبیک نیز به‌نوبه خود با اجرای فرایند ثبت کود، دستیابی کشاورزان به کودهای با کیفیت بالا را افزایش داد.

در آسیای جنوبی، کشور پاکستان از طریق برقراری نظام قبض انبار جامع، بیشترین پیشرفت را در بهبود محیط کسب‌وکار در بخش کشاورزی داشته است. سریلانکا نیز ضوابط حفظ نباتات خود را بهبود بخشید و ضوابطی را در رابطه با بانکداری مبتنی‌بر نمایندگی به‌وجود آورد.

کشورها در سراسر اروپا و آسیای مرکزی نیز به میزان قابل توجهی در *فراهم‌سازی محیط مناسب کسب‌وکار در بخش کشاورزی* بهبود یافته‌اند. ارمنستان و گرجستان به فهرست ۱۰ کشور نخست بهبودیافته پیوستند. ارمنستان اصلاحات متعددی را انجام داده که آسان هم نبوده است. دوره گذار ارمنستان از نظارت و تنظیم‌گری صرف فروش کود، به ایجاد یک فرایند مناسب ثبت کود، یک دهه طول کشید. حتی اجرای برنامه‌های ثبت کود در عمل زمان بیشتری بُرد. در سال ۲۰۱۴ ارمنستان با تصویب قانون بهداشت گیاهی (آفت‌کش‌ها و مواد شیمیایی کشاورزی) تغییری در تنظیم‌گری ایجاد کرد که طی آن، سازوکارهای نظارت بر بازار کود[2] استقرار یافت. با وجود این، قانون مذکور تا زمان ابلاغ حکم جدید ثبت کود در سال ۲۰۱۶ اجرا نشد. ارمنستان اکنون دارای یک فرایند کاملاً عملیاتی برای ثبت کودهاست که توسط دفتر ایمنی غذایی وزارت کشاورزی اداره می‌شود و ۴۷۶ کود ثبت شده، در کاتالوگ آنلاین آن فهرست شده است. با وجود تغییرات مثبت مذکور، کشورهای اصلاح‌کننده فوق هنوز با کشورهای دارای بهترین عملکرد فاصله زیادی دارند. (شکل ۷)

1. Warehouse Receipts Bill
2. Market Oversight Mechanisms for Fertilizers

شکل ۷. کشورهایی که در حال اصلاح محیط کسب‌وکار در بخش کشاورزی هستند، هنوز برای بهبود هرچه بیشتر عملکرد خود محیط زیادی دارند

مأخذ: پایگاه اطلاعاتی گزارش *فراهم‌سازی محیط مناسب کسب‌وکار در بخش کشاورزی*، ۲۰۱۹.

یادداشت: میانگین‌ها در شاخص تجارت مواد غذایی برای هشت کشور اصلاح‌کننده، در شاخص تأمین بذر برای ۱۰ کشور اصلاح‌کننده و در شاخص حفظ نباتات برای ۱۵ کشور اصلاح‌کننده محاسبه شده است.

تمرکز *فراهم‌سازی محیط مناسب کسب‌وکار در بخش کشاورزی* چیست و چرا اهمیت دارد؟

کشاورزان با تأمین سهم قابل توجهی از محصولات کشاورزی، نقش مهمی در پاسخ به تقاضای روزافزون مواد غذایی دارند. اغلب ۵۷۰ میلیون مزرعه در جهان، کوچک‌مقیاس هستند و توسط کشاورزان خُرده‌مالک اداره می‌شوند و حدود ۸۰ درصد مواد غذایی قاره آسیا، جنوب صحرای بزرگ آفریقا و آمریکای لاتین را فراهم می‌آورند.[1] با وجود این، محدودیت‌ها در دستیابی به نهاده‌ها، تأمین مالی، سرمایه انسانی و اطلاعات، ترقی کشاورزان خُرده‌مالک را دشوار کرده است.[2] علاوه بر این تغییر اقلیم، بهره‌وری کشاورزی را تهدید می‌کند و سبب شکل‌گیری خشکسالی‌ها و آفات در برخی مناطق می‌شود. در نواحی که میزان بارندگی در برخی مواقع ناکافی است، کشاورزان برای برداشت محصول و حفظ دام‌های خود، نیاز به دستیابی باثبات به منابع آبی قابل اتکا دارند. علاوه بر این، موانع دستیابی به بازار، مانع ورود کشاورزان به بازارهای بزرگ‌تر می‌شود.

شاخص‌های گزارش *فراهم‌سازی محیط مناسب کسب‌وکار در بخش کشاورزی*، قدرت قوانین و مقررات را به‌همراه اجرای کارآمد آنها ارزیابی می‌کند. اجرای کارآمد، از طریق زمان و هزینه فرایندهای تنظیم‌گری اندازه‌گیری می‌شود. این گزارش، چندین بُعد مهم را دربرمی‌گیرد که در آنها کشاورزان با قوانین و مقررات

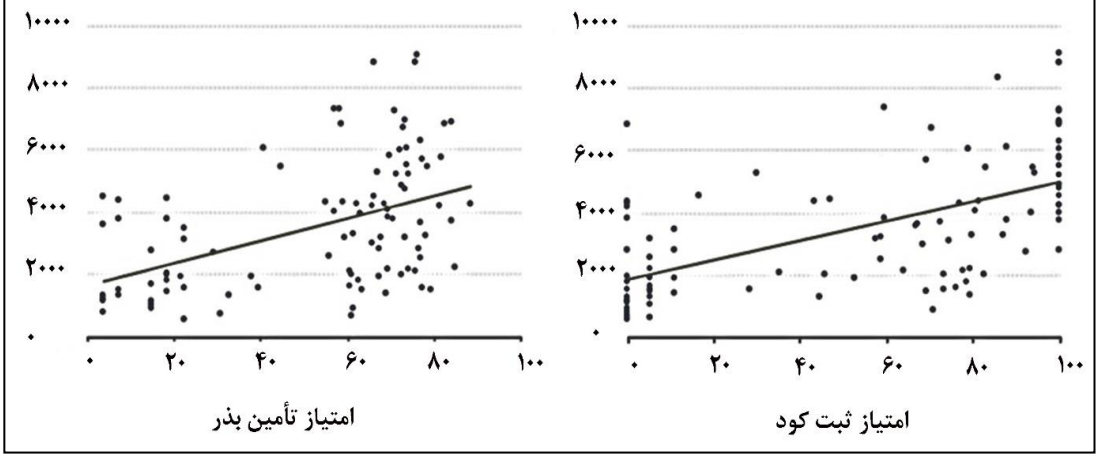
1. FAO 2016.
2. Sheahan and Barrett 2017.

دولتی مواجهه دارند و بر آنها تکیه می‌کنند. شاخص‌ها در پاسخ به دو سؤال اساسی انتخاب شدند. اول، نهاده‌ها و منابعی که کشاورزان برای رونق به آنها نیاز دارند، چیست؟ دوم، برای کدام‌یک از این نهاده‌ها و منابع، قوانین و مقررات نقش مهمی در حمایت از کشاورزان دارند؟

کشاورزان از نظام رسمی برای دستیابی به بذرهای خاص در مکان و زمان معین، استفاده می‌کنند (به‌عنوان مثال از طریق خرید واریته‌های اصلاح شده ذرت) و در عین حال از نظام‌های غیررسمی برای دستیابی به سایر بذور (به‌عنوان مثال، تأمین بذر گیاهان بادام زمینی از بازارهای محلی) بهره می‌گیرند. علی‌رغم اینکه نظام‌های غیررسمی بذر مزایای مختلفی برای کشاورزان دارند، ولی نظام‌های بذری که فقط به کانال‌های غیررسمی تکیه می‌کنند، با چالش‌هایی روبه‌رو هستند. ضوابطی که برپایه مزایای استفاده از بخش غیررسمی بذر از نظر تنوع ژنتیکی و تخصص کشاورزان وضع می‌شوند، این امکان را فراهم می‌آورند که بخش رسمی تأمین بذر بر فعالیت‌هایی که به بهترین شکل برای انجام آنها مهیا شده است، تمرکز کند.[1] شاخص تأمین بذر، ضوابط، زمان و هزینه ثبت رقم بذری را ارزیابی می‌کند که بر کارایی فرایندهای رهاسازی و گواهی رقم مناسب تأثیرگذارند. تجزیه و تحلیل داده‌های شاخص مذکور نشان می‌دهد که محیط تنظیم‌گری بهتر برای تأمین ارقام و بذرها، بهره‌وری بالاتر کشاورزی را به‌همراه دارد که براساس عملکرد غلات (کیلوگرم در هکتار) ارزیابی می‌شود (شکل ۸ ـ a)

شکل ۸. امتیاز بهتر در شاخص‌های تأمین بذر و ثبت کود با عملکرد بیشتر غلات همراه است

a) امتیاز بهتر در شاخص تأمین بذر با عملکرد b) امتیاز بهتر در شاخص ثبت کود با عملکرد بیشتر غلات همراه است.

مأخذ: پایگاه اطلاعاتی گزارش *فراهم‌سازی محیط مناسب کسب‌وکار در بخش کشاورزی* ۲۰۱۹؛ شاخص‌های توسعه جهانی، ۲۰۱۹.

یادداشت: ضریب همبستگی بین امتیاز شاخص تأمین بذر و عملکرد غلات (کیلوگرم در هکتار) ۰/۵ است. این رابطه پس از کنترل درآمد سرانه در سطح ۱ درصد معنادار است. ضریب همبستگی بین امتیاز ثبت کود و عملکرد غلات (کیلوگرم در هکتار) ۰/۶ است. این رابطه پس از کنترل درآمد سرانه در سطح ۱ درصد معنادار است.

1. Almekinders 2000.

بهبود عملکرد محصولات از ۴۰ درصد به ۶۰ درصد در اثر استفاده از کود[1]

طرح‌های کارآمد ثبت کود، موجب تسهیل ورود محصولات جدید به بازار و افزایش مصرف [بهینه] کود توسط کشاورزان و درنتیجه عملکرد بیشتر محصولات می‌شود. شاخص ثبت کود، کارایی، هزینه و قوانین و مقررات مربوط به رویه‌های ثبت کود جدید را ارزیابی می‌کند. داده‌های *فراهم‌سازی محیط مناسب کسب‌وکار در بخش کشاورزی* نشان می‌دهد که محیط تنظیم‌گری بهتر برای ثبت کود، با بهره‌وری بالای کشاورزی همبستگی دارد. این بهره‌وری براساس عملکرد غلات (کیلوگرم در هکتار) اندازه‌گیری می‌شود. (شکل ۸ ـ b)

تولیدات دامی یکی از سریع‌الرشدترین بخش‌های کشاورزی به‌شمار می‌رود. این زیربخش اثرات مثبتی در کاهش فقر و توانمندسازی جنسیتی دارد. معیشت نزدیک به ۱/۷ میلیارد نفر از مردم فقیر وابسته به زنجیره ارزش دامداری است. به‌طور متوسط ۶۸ درصد از فقیرترین خانوارهای روستایی از طریق پرورش دام امرار معاش می‌کنند.[2]

با توجه به عواقب ناشی از بیماری‌های دامی، استفاده از داروهای دامپزشکی اغلب روشی مقرون به‌صرفه برای درمان و جلوگیری از شیوع بیماری‌های دامی هستند و بدون دستیابی به این داروها، کنترل این بیماری‌ها تقریباً غیرممکن است. بنابراین شاخص پایدارسازی دام، ضوابط مؤثر بر دستیابی کشاورزان به نهاده‌های سالم، مرغوب و باکیفیت و با قیمت مناسب برای دامداری را ارزیابی می‌کند. شواهد نشان می‌دهد که محیط تنظیم‌گری بهتر در حمایت از دستیابی کشاورزان به خوراک دام باکیفیت و داروهای دامپزشکی، با عملکرد بالاتر تولید شیر همراه است. (شکل ۹)

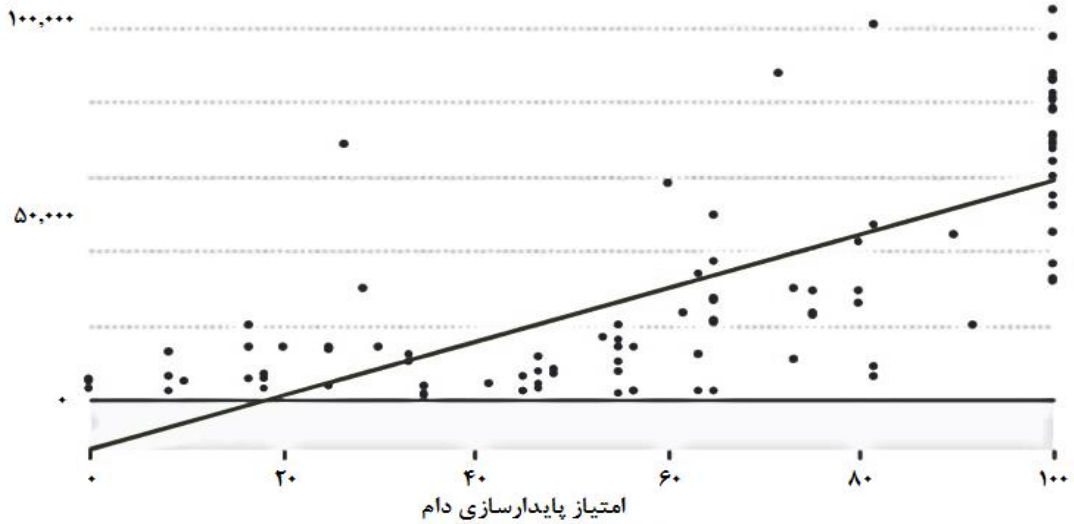
کشاورزان به‌منظور حفاظت محصولات خود از خطر آفات و بیماری‌ها در طول فرایند تولید، تابع ضوابط مربوطه هستند. شیوع آفات و بیماری‌ها، منجر به از بین رفتن محصول، کاهش کیفیت محصولات برداشت‌شده و به‌خطر افتادن عمل به تعهدات کشاورزان طبق قراردادهای منعقده و مطابقت با استانداردهای بازار می‌شود.[3] شاخص‌های حفظ نباتات، ضوابط مؤثر در جلوگیری از شیوع آفات و بیماری‌های گیاهی را ارزیابی می‌کند. ضوابطی که به کشاورزان کمک می‌کند تا از شیوع آفات و بیماری‌های گیاهی جلوگیری و آنها را کنترل کنند، بهره‌وری بیشتر محصولات کشاورزی را به‌همراه دارد. بهره‌وری مذکور براساس عملکرد غلات (کیلوگرم در هکتار) اندازه‌گیری می‌شود.[4]

بخشی از بیشترین نرخ‌های رشد بهره‌وری بخش کشاورزی که طی چند دهه گذشته حاصل شده، عمدتاً به‌دلیل گسترش استفاده از ماشین‌آلات کشاورزی مانند تراکتورها بوده است. به این صورت، مکانیزاسیون کشاورزی از طریق بهبود کارایی اراضی کشت‌شده، بهره‌وری را افزایش می‌دهد. علاوه بر

1. Hoyum, 2012.
2. Pica-ciamarra et al, 2015.
3. Strange and Scott, 2005.
4. The Correlation Coefficient Between Protecting Plant Health and Cereal Yield (kg/ha) is 0.6. The Relationship is Significant at the 1% Level After Controlling for Income Per Capita.

این، تقویت مکانیزاسیون، گذر از کشاورزی معیشتی به کشاورزی تجاری را تسهیل می‌کند. شاخص ثبت ماشین‌آلات، مدت زمان و هزینه‌های مترتب بر فرایند ثبت تراکتور را ارزیابی می‌کند. داده‌های این شاخص نشان می‌دهد که روش‌های کارآمدتر ثبت تراکتور، منجر به افزایش بهره‌وری کشاورزی می‌شود که براساس عملکرد غلات (کیلوگرم در هکتار) اندازه‌گیری می‌شود.[1]

شکل ۹. محیط تنظیم‌گری با کیفیت بالا در زمینه شاخص پایدارسازی دام، با عملکرد بهتر محصولات کشاورزی همراه است.

عملکرد شیر، hg/AN (فائو، ۲۰۱۷)

مأخذ: پایگاه اطلاعاتی گزارش *فراهم‌سازی محیط مناسب کسب‌وکار در بخش کشاورزی* ۲۰۱۹؛ سازمان خواروبار جهانی (فائو)، ۲۰۱۷.

یادداشت: ضریب همبستگی بین امتیاز شاخص پایدارسازی دام و عملکرد شیر ۰/۷ است. این رابطه پس از کنترل درآمد سرانه در سطح ۱ درصد معنادار است. hg/AN = هکتوگرم در هر رأس دام.

کشاورزان بدون در اختیار داشتن آب کافی نمی‌توانند فعالیت کشاورزی و دامپروری خود را تقویت کنند

در حالی که داده‌های محدودی درخصوص برآورد میزان مصرف آب توسط کشاورزان وجود دارد، تخمین زده می‌شود که تقریباً ۸۰ درصد از کل محصولات زراعی فقط از آب باران تغذیه می‌کنند تا از بین نروند.[2] وقتی مقدار کل بارندگی ناکافی باشد یا توزیع بارندگی با گذشت زمان تغییر پیدا کند، کشاورزان با محدودیت شدید و کمبود آب مواجه می‌شوند. تصمیم‌گیری برای سرمایه‌گذاری در آبیاری

1. The Correlation Coefficient Between the Registering Tractors Score and Cereal Yield (kg/ha) is 0.5. The Relationship is Significant at the 1% Level After Controlling for Income Per Capita.
2. FAO, 2011.

می‌تواند متأثر از ضوابط حاکم بر دستیابی کشاورزان به آب باشد.[1] عمدتاً شاخص‌های دستیابی کشاورزان به آب، بر دو چالش اصلی متمرکز شده‌اند:

۱. عدم توانایی کشاورزان در ارزیابی دقیق خطرات ناشی از آب در مزرعه خود به‌دلیل کمبود اطلاعات در دسترس و ۲. خطر افزایش مصرف آب توسط مصرف‌کنندگان بزرگ آب در آینده.

روان‌سازی فرایند تجارت محصولات کشاورزی،[2] نقش مهمی در تأمین مواد غذایی بیشتر و با قیمت‌های پایین‌تر دارد. بازار محصولات کشاورزی فرصت‌های شغلی زیادی برای کشاورزان خُرده‌پا فراهم می‌کند. شاخص تجارت مواد غذایی، مدت زمان و هزینه کل مورد نیاز برای دریافت اسناد اجباری و اختصاصی کشاورزی را برای هر محموله و سایر الزامات و رویه‌های صدور گواهینامه بهداشت گیاهی ارزیابی می‌کند.

کشاورزان برای خرید نهاده‌هایی ازجمله بذر و کود و همچنین برای تأمین منابع مالی انجام عملیات برداشت، فراوری و حمل‌ونقل محصولات، به اعتبارات و تسهیلات مالی نیاز دارند که مستلزم فراهم آوردن وثایق مورد نظر است. در کشورهای در حال توسعه، رایج‌ترین شکل وثیقه مورد استفاده برای تأمین مالی، دارایی‌های غیرمنقول مانند زمین و املاک است؛ در حالی که مالکیت زمین برای بسیاری از کشاورزان نامشخص یا نامطمئن است و آنها با مشکلاتی برای نشان دادن حقوق قانونی شفاف خود بر زمین مواجه هستند. با این حال، برخی از کشاورزان ممکن است بتوانند از دارایی‌های منقولی مانند محصولات کشاورزی، دام و ماشین‌آلات کشاورزی به‌جای دارایی‌های منقول استفاده کنند.[3] در کشورهایی که ضوابط اجازه استفاده از قبوض انبار را به‌عنوان وثیقه منقول جایگزین می‌دهد و آن را به‌رسمیت می‌شناسد، کشاورزان می‌توانند قبض انبار را به‌عنوان شاهدی برای سپرده کالاهای خود دریافت کنند. هدف از شاخص دستیابی به تأمین مالی، ارزیابی قوانین و مقررات مربوط به قبض انبار و تأمین مالی فراگیر است.

برخی کشورها فاقد ضوابط لازم برای توانمندسازی زنان و کاهش تعصبات جنسیتی در فعالیت‌های کشاورزی هستند

با وجود اینکه زنان بخش بزرگی از نیروی کار جهانی بخش کشاورزی به‌شمار می‌روند، ولی از حقوق مناسبی برخوردار نیستند. محدودیت در دسترسی به زمین، مالکیت دارایی‌هایی از قبیل دام یا سرمایه و تأمین بذر و کود، انجام کسب‌وکار برای زنان در حوزه کشاورزی را سخت‌تر می‌کند. این محدودیت‌ها به‌دلیل نبود قوانین و مقررات مناسب، به‌نوعی تشدید می‌شوند. *فراهم‌سازی محیط مناسب کسب‌وکار در بخش کشاورزی* چندین محدودیت قانونی را که زنان هنگام انجام معاملات مربوط به مشاغل کشاورزی، مانند امضای قرارداد، افتتاح حساب بانکی یا دستیابی به تسهیلات مالی با آنها روبه‌رو هستند را ارزیابی

1. Regulations Governing Farmers' Access to Water
2. Streamlined Procedures for Agricultural Trade
3. Adjognon et al. 2017.

می‌کند. در دنیا فقط در دو کشور کامرون و نیجر قوانین و مقرراتی وجود دارد که طبق آن زنان نمی‌توانند به‌طور قانونی همانند مردان حساب بانکی باز کنند. همچنین ۵۴ کشور از ۱۰۱ کشور مورد بررسی، به‌صراحت بیان نکردند که آیا در قوانین خود اعمال تبعیض جنسیتی توسط وام‌دهندگان را منع کرده‌اند یا خیر. علاوه بر این، داده‌های گزارش *فراهم‌سازی محیط مناسب کسب‌وکار در بخش کشاورزی* نشان داد که در برخی کشورها چندین قانون و مقرره تبعیض‌آمیز به‌ویژه در موضوع استفاده از نهاده‌ها از قبیل کود برای زنان وجود دارد. برای مثال در کشور مصر، زنان اجازه ندارند با کودها و آفت‌کش‌ها کار کنند. چنین محدودیت‌هایی برای زنان در استفاده، مدیریت و به‌کار بردن نهاده‌های کشاورزی در کشورهای آنگولا، اتیوپی، جمهوری قرقیزستان، ماداگاسکار، فدراسیون روسیه و تاجیکستان نیز وجود دارد. به‌طور کلی قوانین تبعیض‌آمیز شکاف‌های جنسیتی را به‌وضوح نشان می‌دهد. در این صورت اگر کارایی فعالیت زنان در بخش کشاورزی به سطح کارایی مردان برسد، در کل، میزان تولیدات کشاورزی در کشورهای در حال توسعه ۴-۲/۵ درصد رشد خواهد داشت.[1] در عین حال زنان روستایی می‌توانند با عضویت در سازمان‌های عضومحور مانند سازمان‌های مدیریت آب که در رفع موانع دسترسی به سرمایه‌های تولیدی مانند آب، بازارها یا امور مالی کمک می‌کنند، توانمند شوند.

اغلب کشورها در سراسر جهان فاقد قوانین و مقررات کلیدی برای ارتقای پایداری محیط زیستی هستند

گزارش *فراهم‌سازی محیط مناسب کسب‌وکار در بخش کشاورزی*، در پی ارزیابی اقدامات تنظیم‌گرانه‌ای است که به حفاظت از پایداری دسترسی به منابع طبیعی مورد نیاز برای افزایش تولیدات کشاورزی کمک می‌کند. کشاورزان به محیط زیست سالم و منابع طبیعی کافی برای رشد مواد غذایی نیاز دارند. با این حال کشاورزی به‌نوبه خود، آب، خاک، هوا، تنوع زیستی و سلامت کلی بوم‌نظام را تحت تأثیر قرار می‌دهد.[2] با توجه به ماهیت متقابل جنبه‌های پایداری محیط زیستی، گزارش *فراهم‌سازی محیط مناسب کسب‌وکار در بخش کشاورزی*، اقدامات کلیدی را در قالب شاخص‌های تأمین بذر، تأمین آب و ثبت کود، یکپارچه کرده است.

در سطح جهانی برای اطمینان از عدم تخریب و ایجاد هزینه برای محیط زیست در اثر افزایش بهره‌وری، نیاز است که قوانین و مقررات مرتبط اصلاح شوند. کشاورزان برای تولید محصولات زراعی و نگهداری دام باید به آب یا کود مرغوب دستیابی داشته باشند. کودهای شیمیایی ممکن است حاوی فلزات سنگین باشند که در صورت انباشته شدن در خاک، می‌توانند به آلودگی آب‌های سطحی و زیرزمینی منجر شوند و تهدیدی برای سلامتی انسان و دام باشند. با وجود این، فقط نیمی از

1. FAO 2011b.
2. Van Der Werf and Petit 2002.

کشورهای مورد مطالعه، قوانین و مقررات خاصی به‌منظور رعایت میزان حداکثر فلزات سنگین در کود تعیین کرده‌اند[۱] و تقریباً در نیم دیگر کشورها، ضوابطی برای مدیریت روناب مزارع کشاورزی که آلوده به مازاد کود، مواد شیمیایی یا شوری هستند، وجود نداشت.[۲]

توسعه رقم‌های بذری سازگار و اصلاح‌شده، به استفاده از منابع متنوع ژنتیکی گیاه متکی است که می‌تواند صفات و خصوصیات مورد نظر خاصی را ارائه دهد. این بدان معناست که کشاورزان برای پایدار ماندن به تنوع زیستی وابسته‌اند. برای حفظ منابع ژنتیکی گیاهان، کشورها باید قوانینی تصویب کنند که اطمینان و شفافیت قانونی بیشتری را برای به‌نژادگران و استفاده‌کنندگان از منابع ژنتیکی فراهم سازد. با این حال تقریباً نیمی از کشورهایی که مورد مطالعه قرار گرفته‌اند، قوانین و مقررات مصوبی که شرایط قابل پیش‌بینی برای دستیابی به منابع ژنتیکی ایجاد کنند را نداشتند.[۳]

فعالیت‌های کشاورزی ممکن است پیامدهای مثبت و منفی مختلفی بر محیط زیست داشته باشد (به‌عنوان مثال ترسیب کربن، انتشار گازهای آمونیاک و متان) که در این تحقیق مورد تجزیه و تحلیل قرار نگرفته است. مطالعه حاضر که به بررسی *فراهم‌سازی محیط مناسب کسب‌وکار در بخش کشاورزی* می‌پردازد، به دنبال پوشش دادن به تمام جنبه‌های اقدامات تنظیم‌گری مربوط به اثرات کشاورزی بر منابع طبیعی نیست. هرچند در ارزیابی وضعیت کشورها، توجه به مؤلفه پایداری محیط زیستی در حوزه‌های حساس حائز اهمیت است.

اصلاحات موفقیت‌آمیز در حوزه تنظیم‌گری به‌منظور *فراهم‌سازی محیط مناسب کسب‌وکار در بخش کشاورزی*، کمک می‌کند کشاورزان بهره‌وری خود را افزایش دهند. اصلاح فرایندهای ثبت بذر در بنگلادش تحت سیاست ملی بذر در سال ۱۹۹۳ که اساس قانون اصلاح بذر بود، سطح عملکرد ذرت را افزایش داد. پس از این اقدام، تعداد رقم‌های ذرت ثبت‌شده به ۹۸ رقم رسید و عملکرد آنها از سال ۱۹۹۴ تا ۲۰۱۰، بیش از ۱۸۰ درصد افزایش داشته است.[۴] همچنین انجام اصلاحات در مدیریت اطلاعات آب در استرالیا این امکان را به کشاورزان داده است تا با ریسک‌های مرتبط با آب به‌ویژه در زمان خشکسالی طولانی‌مدت مقابله کنند.[۵] همچنین اصلاحات اخیر در دیجیتال‌سازی مبادله اطلاعات[۶] منجر به کاهش زمان و هزینه رویه‌های صادرات مواد غذایی شد. با الکترونیکی کردن صدور گواهینامه‌های بهداشت گیاهی توسط دفتر بازرسی حفظ نباتات کنیا، درآمدهای دولت ۷۵ درصد افزایش یافته و صادرکنندگان را از حدود ۷۲۰۰۰ کیلومتر تردد سالیانه نجات داده است.[۷]

1. Data Available for 80 Countries.
2. Data Available for 80 Countries.
3. Data Available for 80 Countries.
4. Kolady et al. 2018.
5. Horne, 2015.
6. Digitalizing Information Exchange
7. Stokes, 2017.

روش‌شناسی و توضیحات فنی

گزارش *فراهم‌سازی محیط مناسب کسب‌وکار در بخش کشاورزی*، نمایانگر شاخص‌هایی است که قوانین و مقررات و فرایندهای اداری تأثیرگذار بر کسب‌وکار کشاورزان را در ۱۰۱ کشور جهان ارزیابی می‌کند. شاخص‌هایی که در این مطالعه مورد ارزیابی قرار گرفته‌اند شامل موارد زیر است: **۱. تأمین بذر، ۲. ثبت کود، ۳. تأمین آب، ۴. ثبت ماشین‌آلات، ۵. پایدارسازی دام، ۶. حفظ نباتات، ۷. تجارت مواد غذایی و ۸. دستیابی به منابع مالی.**

ابزار جمع‌آوری داده‌ها در این مطالعه پرسشنامه است که توسط کارشناسان هر کشور تکمیل گردید. پاسخگویان همچنین دانش خود در مورد قوانین و مقررات مربوطه و فرایندهای اداری موجود در کشور خود را با کارشناسان دیگر کشورها به اشتراک گذاشتند. این متخصصان از طریق بررسی تفصیلی و جامع اسناد، گزارش‌ها، مدارک و همچنین با همکاری کارشناسان کشاورزی گروه بانک جهانی شناسایی شدند. در این گزارش، پرسشنامه‌هایی برای بیش از ۴۰۰۰ نفر از فعالان در مؤسسات حقوقی، کسب‌وکارهای خصوصی، نهادهای دولتی، سازمان‌های غیرانتفاعی و دانشگاه‌ها تهیه و ارسال شد. علاوه بر پرسشنامه‌ها، تیم تحقیق در چندین دور، از طریق ایمیل، تماس‌های ویدئو کنفرانسی و جلسات حضوری، با کارشناسان کشاورزی ارتباط گرفتند. تیم مذکور به‌منظور راستی‌آزمایی داده‌ها و مشاهده فرایندها و رویه‌های اداری از نزدیک، از هشت کشور مختلف بازدید به‌عمل آوردند. اطلاعات دقیق در مورد کارشناسان محلی که در این مطالعه مشارکت داشته‌اند در سایت http://eba.worldbank.org در دسترس عموم است. پس از جمع‌آوری اولیه داده‌ها، تیم تحقیق، علاوه بر اطلاعات مربوطه، دو نوع دیگر از داده‌ها را نیز مورد تجزیه و تحلیل قرار داد: داده‌های قابل دسترس عموم در وب‌سایت دستگاه‌های اجرایی و احکام قانونی که تا تاریخ ۳۰ ژوئن سال ۲۰۱۸ لازم‌الاجرا بودند.

برای اینکه امکان مقایسه بین کشورها فراهم شود، تیم تحقیق با استفاده از مجموعه فرضیات استاندارد مشروح ذیل در مورد یک کشاورز بومی که تولیدکننده محصولات زراعی و دامی است، داده‌های مربوط به *فراهم‌سازی محیط کسب‌وکار مناسب در بخش کشاورزی* را جمع‌آوری نمودند:

- کشاورز در فاصله ۱۰۰ کیلومتری از بزرگ‌ترین مرکز یا شهر تجاری[1] در کشورش زندگی می‌کند.
- مساحت اراضی تحت مالکیت و کشت کشاورز، کمتر از ۵ هکتار است.
- کشاورز در ۹۰ درصد زمین خود تنها یک محصول با هدف فروش کشت می‌کند.
- در قسمت‌های باقی‌مانده از زمین (۱۰ درصد)، ترکیبی از محصولات مختلف برای مصرف خانواده خود کشت می‌کند.

1. Business City

به‌علاوه برای اطمینان از قابلیت مقایسه داده‌ها، برای هر شاخص نیز مفروضات خاص آن به شرح زیر است.

۱. شاخص تأمین بذر

شاخص تأمین بذر، قوانین و مقرراتی را می‌سنجد که از رهاسازی به‌موقع بذر برای استفاده کشاورزان داخلی حمایت می‌کنند. این شاخص شامل سه مؤلفه است: الف) مدت زمان لازم برای ثبت رقم جدید، ب) هزینه ثبت رقم جدید و ج) ۹ سؤال حقوقی[۱] در زمینه کیفیت نظام تنظیم‌گری که به ارزیابی کارآمدی اقدامات مطلوب در بهبود شفافیت و کارایی فرایندهای رهاسازی ارقام بذور می‌پردازند. برای هریک از ۹ سؤال طراحی شده، اگر پاسخ «بلی» باشد، امتیاز یک و اگر پاسخ «خیر» باشد، امتیاز صفر اختصاص می‌یابد. شاخص کل، میانگین ساده امتیازات سه مؤلفه مذکور است و هرچه عدد شاخص کل بالاتر باشد، نشانگر حمایت بهتر از کشاورزان برای دستیابی به بذر مرغوب است. (جدول ۵).

جدول ۵. روش‌شناسی سؤالات شاخص تأمین بذر و نحوه امتیازدهی به آن

سؤالات	امتیازدهی
الف) مدت زمان لازم برای ثبت رقم جدید غلات	روز
ب) هزینه ثبت رقم جدید غلات	درصد از درآمد سرانه
ج) نمایه کیفیت نظام تنظیم‌گری بذر[۲]	مجموع سؤالات زیر
اگر یک رقم بذری در حال حاضر در کشور دیگر ثبت رسمی شده باشد، آیا قوانین و مقررات کشور [شما] اجازه می‌دهد که این رقم به‌طور خودکار برای تجاری‌سازی تأیید شود؟	۰-۱
آیا داده‌های آزمون تمایز، یکنواختی و ثبات (DUS)[۳] ارائه شده از طرف نهادهای خارجی، در کشور [شما] پذیرفته می‌شود؟	۰-۱
در عمل، آیا کمیته رهاسازی رقم (VRC) در زمان وجود تقاضا یا به‌صورت مستمر، حداقل یکبار در هر فصل زراعی، جلسه عمومی برگزار می‌کند؟	۰-۱
آیا کاتالوگ معرفی‌کننده ارقام ثبت‌شده وجود دارد؟	۰-۱
آیا لیست ارقام ثبت‌شده در کاتالوگ، حداقل یکبار در هر فصل رشد، به‌روز می‌شوند؟	۰-۱
آیا شرکت‌های خصوصی بذر یا بخش سوم[۴] می‌توانند «بذر نسل اولیه» را از ارقام عمومی بذر تولید کنند؟	۰-۱
آیا شرکت‌های خصوصی بذر یا بخش سوم (مثل آزمایشگاه‌های خصوصی) می‌توانند بذر را گواهی کنند؟	۰-۱
آیا نهاد ملی بذر، فهرست هزینه‌های صدور گواهی بذر را منتشر می‌کند؟	۰-۱
آیا قانون، ضوابط شکلی و رویه‌ای برای دستیابی به مواد ژنتیک گیاهی را تعیین کرده است؟	۰-۱

اطلاعات مربوط به شاخص تأمین بذر از طریق پرسشنامه‌ای که برای شرکت‌های بذر، انجمن‌های ملی بذر، مسئولان دولتی و دانشگاهیان ارسال شده بود، جمع‌آوری شد. اعتبارسنجی اطلاعات

---

۱. Legal Data Points: شامل سؤالات حقوقي است که تعريف عملياتي از شاخص مربوطه ارائه کرده و آن را قابل سنجش مي‌کنند.

۲. Quality of Seed Regulation Index: منظور از کيفيت نظام تنظيم‌گري نمايه ثبت بذر، مجموعه قوانين و مقررات و اقدامات نظارتي کشورهاست که بر فرايند ثبت بذر مؤثر هستند.

3. Distinctness, Uniformity and Stability (DUS) Testing

4. Third Parties.

جمع‌آوری شده با بررسی تفصیلی و جامع اسناد، مدارک، گزارش‌ها و قوانین و مقررات مربوطه در هر کشور انجام شد. بذر مورد سؤال در شاخص تأمین بذر، ارقام بذری گروه غلات است که مبتنی‌بر چندین فرضیه است:

- منظور از غلات، رقمی از ذرت است که توسط بخش خصوصی پرورش یافته و برای اولین بار در کشور ثبت رسمی شده است. در کشورهایی که ذرت تولید نمی‌شود، نوع دیگری از غلات در نظر گرفته می‌شود.
- این رقم در هیچ کشور دیگری ثبت نشده است.

ـ زمان

زمان براساس روزهای تقویمی ثبت می‌شود و میانه مدت زمان صرف‌شده برای هر رویه را در نظر می‌گیرد. بازه زمانی هر رویه، با آغاز تکمیل فرم تقاضا شروع شده و با آخرین رویه لازم برای رهاسازی رقم در بازار به پایان می‌رسد. این بازه زمانی اغلب در کاتالوگ ملی یا روزنامه رسمی منتشر می‌شود. مدت زمان صرف‌شده برای آزمایش‌هایی که متقاضی ثبت رقم، باید قبل از تکمیل فرم تقاضا انجام دهد، لحاظ نمی‌شود. حداقل زمان برای انجام کامل هر رویه، یک روز است. هرچند ممکن است رویه‌ها در اجرا دچار هم‌زمانی باشند، ولی نمی‌توانند هم‌زمان شروع شوند. به‌عبارت دیگر رویه‌های هم‌زمان باید در روزهای متوالی شروع شوند. مدت زمان انجام آزمون‌های تمایز، یکنواختی و پایداری (DUS) و تعیین ارزش زراعی و مصرف (VCU)[1] با توجه به تعداد فصل‌های زراعی در یک کشور معین و حداقل تعداد فصلی که باید برای هر آزمون اختصاص یابد، مطابق جدول ۶ استانداردسازی شده است.

برای کشورهایی که یک فصل زراعی در سال دارند:

ـ اگر یک فصل آزمایشی برای ثبت رقم بذری لازم باشد، مدت زمان مربوطه ۱۸۲ روز است.

- اگر دو فصل آزمایشی برای ثبت رقم بذری لازم باشد، مدت زمان مربوطه ۵۴۷ روز است.

برای کشورهایی که دو فصل زراعی در سال دارند:

ـ اگر یک فصل آزمایشی برای ثبت رقم بذری لازم باشد، مدت زمان مربوطه ۱۳۵ روز است.

- اگر دو فصل آزمایشی برای ثبت رقم بذری لازم باشد، مدت زمان مربوطه ۲۷۵ روز است.

ـ هزینه

فقط هزینه‌های رسمی از قبیل هزینه‌ها و مالیات‌های قابل اجرا ثبت شده و مدنظر قرار گرفته‌اند. در صورت عدم وجود جداول رسمی هزینه‌کرد، برآوردهای ارائه شده توسط پاسخ‌دهندگان خبره در نظر گرفته می‌شود و در صورت مغایرت برآوردهای این پاسخ‌دهندگان، میانگین برآوردها ملاک قرار می‌گیرد. هزینه‌های مربوط به خدمات ثبتی (مثل هزینه‌های دفتر اسناد رسمی) تنها در صورتی محاسبه می‌شود که متقاضی ملزم به استفاده از چنین خدماتی باشد. تمام هزینه‌ها به‌عنوان درصدی از

1. Value for Cultivation and Use (VCU) Testing

درآمد سرانه (به قیمت جاری دلار آمریکا) مدنظر قرار می‌گیرند.

کشورهایی که هیچ اقدام اصلاحی انجام نداده یا بدون امتیاز هستند

اگر در یک کشور هیچ رقم بذری بین ۱ ژوئیه ۲۰۱۶ تا ۳۰ ژوئن ۲۰۱۸ توسط بخش خصوصی ثبت نشده باشد یا اگر ضوابط حقوقی مشخصی درخصوص فرایند ثبت بذر وجود نداشته باشد یا اجرا نشود، به‌منزله آن است که آن کشور هیچ اقدامی درخصوص اصلاح فرایند ثبت بذر در مؤلفه‌های زمان و هزینه انجام نداده و لذا امتیاز کشور در این مؤلفه‌ها صفر در نظر گرفته می‌شود. کشورهایی که در آنها نظارت دولت بر آزمون‌های مربوط به عملکرد بذر به‌صورت نهادینه تعریف و انجام نشده باشد، امتیازدهی نمی‌شوند؛ ولو اینکه در آنها صنعت یا بخش سوم این عمل را برعهده گرفته و با موفقیت انجام دهند (به‌عنوان مثال استرالیا و آمریکا).

جدول ۶. نمونه‌ای از لیست فرایندهای شاخص تأمین بذر در کشور برزیل

فرایندها	زمان (روز)*	هزینه (دلار)	دستگاه اجرایی
درخواست برای ارزیابی و ثبت	۹۰	۵۹	RNC
انجام آزمون‌های تمایز، یکنواختی و ثبات (DUS)	۲۷۵	۰	RNC
انجام آزمون تعیین ارزش زراعی و مصرف (VCU)	۲۷۵	۰	RNC
بررسی فنی	۶۰	۵۲	RNC
تصویب و انتشار رسمی	۹۰	۱۵۵	RNC
قرار دادن در فهرست ملی	۳۰	۰	RNC
انتشار در روزنامه رسمی	۳۰	۰	RNC
مجموع	۵۷۶	۲۶۶	

یادداشت: RNC: ثبت ملی ارقام وزارت کشاورزی، دامپروری و تأمین.

* رویه‌ها به‌طور هم‌زمان انجام می‌شوند، ولی شروع هر رویه در روزهای متوالی اتفاق می‌افتد.

ـ اصلاحات

شاخص تأمین بذر، تغییرات تنظیم‌گری و رویه‌ای انجام‌شده طی دو سال برای بهبود دستیابی کشاورزان به بذر مناسب را ارزیابی می‌کند. بسته به تأثیر داده‌ها، هرگونه تغییرات مشخصی که مابین ۱ ژوئیه ۲۰۱۶ و ۳۰ ژوئن ۲۰۱۸ در ضوابط حقوقی مربوطه صورت گرفته باشد، به‌عنوان اصلاحات منظور می‌شوند. جزئیات اصلاحات انجام‌شده کشورها در شاخص تأمین بذر، در قسمت خلاصه اصلاحات این گزارش ذکر شده است. از منظر مؤلفه حقوقی،[1] هرگونه تغییر در قوانین و مقررات مرتبط با شاخص تأمین بذر که منجر به بهبود امتیاز یک کشور از صفر به یک برای هریک از سؤالات ۹گانه شده است، به‌عنوان یک اقدام اصلاحی در نظر گرفته می‌شود. برای مؤلفه‌های زمان و هزینه مربوط به ثبت رقم جدید بذر، اصلاحات در صورتی لحاظ

1. Legal Component

می‌شود که هزینه پرداختی و تعداد روزهای گذرانده شده جهت ثبت رقم جدید بذر، حداقل ۱۰ درصد نسبت به داده‌های منتشر شده قبلی کاهش داشته باشد. برای محاسبه تغییرات، از داده‌های قابل مقایسه استفاده شده و هرگونه تأثیر تغییرات در نرخ ارز یا درآمد سرانه حذف شده است.

به‌عنوان نمونه، انتشار فهرست رسمی ارقام ثبت شده بذور برای دسترسی عموم در یک کشور، حاکی از اقدام اصلاحی آن کشور درخصوص مؤلفه حقوقی مربوطه است که منجر به افزایش یک امتیاز برای آن کشور می‌شود. همچنین کاهش هزینه برای ثبت رقم جدید ذرت از ۵۰۰ دلار به ۲۴۹ دلار به‌عنوان یک اصلاح برای مؤلفه هزینه، در نظر گرفته خواهد شد. علاوه بر این، هرگونه تغییرات تنظیم‌گری که منجر به کاهش امتیاز کشورها از یک به صفر شود نیز ثبت خواهد شد.

۲. شاخص ثبت کود

شاخص ثبت کود، قوانین و مقررات مرتبطی را مورد ارزیابی قرار می‌دهد که به کشاورزان داخلی در دستیابی به کودهای با کیفیت بالا کمک می‌کنند. این شاخص شامل مؤلفه‌های زیر است: الف) مدت زمان ثبت محصول جدید کودی، ب) هزینه ثبت محصول جدید کودی و ج) ۶ سؤال حقوقی در مورد قوانین و مقرراتی است که تضمین دستیابی کشاورزان را به کود با کیفیت بالا فراهم می‌کند (جدول ۷). برای هریک از سؤالات، اگر پاسخ «بلی» باشد، امتیاز یک و اگر پاسخ «خیر» باشد، امتیاز صفر منظور می‌شود. شاخص کل، میانگین ساده امتیازات سه مؤلفه مذکور است و هرچه عدد شاخص کل بالاتر باشد، بیانگر حمایت بهتر دولت از کشاورزان برای دستیابی به کود با کیفیت بالاست.

جدول ۷. روش‌شناسی سؤالات شاخص ثبت کود و نحوه امتیازدهی به آن

	داده‌ها	امتیازدهی
	الف) مدت زمان لازم برای ثبت محصول کودی جدید	روزهای کاری
	ب) هزینه ثبت محصول کودی جدید	درصد درآمد سرانه
	ج) نمایه کیفیت نظام تنظیم‌گری ثبت محصول کودی جدید	مجموع سؤالات زیر
۱	آیا شرکت‌های خصوصی برای تجاری‌سازی کودهای شیمیایی جدید، باید آنها را ثبت کنند؟	۰-۱
۲	آیا در قوانین و مقررات برای مدت اعتبار محصول کودی ثبت شده، محدودیت زمانی مشخصی تعیین شده است؟ (براساس سال)	۱ (خیر یا مدت اعتبار ثبت حداقل ۱۰ سال است) -۰
۳	آیا برای انتشار اسامی تمامی کودهای ثبت‌شده درگاه ملی آنلاین در کشور شما وجود دارد؟	۰-۱
۴	طبق توافقنامه منطقه‌ای ثبت کود، آیا محصول کودی که در یکی از کشورهای عضو توافقنامه ثبت شده، معاف از ثبت مجدد در کشور هدف است؟	۰-۱
۵	آیا برچسب‌های روی محصولات کودی باید حاوی اطلاعات کامل درباره کود و الزامات تعیین شده به زبان رسمی کشور مربوطه باشند؟	۰-۱
۶	آیا حداکثر میزان مجاز فلزات سنگین در قوانین و مقررات مربوطه تعیین شده است؟	۰-۱

اطلاعات مربوط به شاخص ثبت کود از طریق پرسشنامه‌ای که توسط کارشناسانی از شرکت‌های کود، انجمن‌های کود و مقامات دولتی ذی‌ربط و همچنین انجمن‌های کشاورزان هر کشور تکمیل گردیده، جمع‌آوری می‌شود. اطلاعات جمع‌آوری شده، از طریق بررسی تفصیلی و جامع گزارش‌ها، اسناد، مدارک و قوانین و مقررات مربوطه در هر کشور تأیید می‌شود. (جدول ۸).

در اندازه‌گیری شاخص ثبت کود، یکسری مفروضات برای مشخصه‌های شرکت مواد کودی و محصول کودی ثبت شده، در نظر گرفته می‌شود. این مفروضات عبارتند از:

ـ شرکت مواد کودی:

- یک شرکت خصوصی است.
- در داخل کشور ثبت شده است.
- برای فروش کود در بازار محلی واردات می‌کند.
- حداقل یک محصول جدید کودی را در کشور به ثبت رسانده است.

ـ کود:

- یک محصول جدید شیمیایی است.
- در یک کشور خارجی تولید شده است.
- برای مقاصد تجاری ثبت شده است.

ـ زمان

در اندازه‌گیری شاخص ثبت کود، کل زمان صرف‌شده جهت ثبت محصول جدید کودی توسط شرکت در نظر گرفته می‌شود. تعداد روزهای انجام رویه‌ها (مراحل اداری) و همچنین میانگین مدت زمان صرف‌شده برای انجام هر رویه (مرحله) نیز ثبت می‌شود. مدت زمان انجام مراحل ثبت محصول کودی جدید، با اولین درخواست شرکت یا تقاضای تشکیل پرونده شروع می‌شود و پس از دریافت سند نهایی (گواهی ثبت محصول کودی) توسط شرکت مربوطه پایان می‌یابد. برای به‌دست آوردن کل زمان لازم در ثبت کود، مدت زمان لازم برای تکمیل هر رویه ثبت می‌شود. حداقل زمان برای انجام هر رویه یک روز است. هرچند ممکن است رویه‌ها به‌طور هم‌زمان انجام شوند، ولی نمی‌توانند هم‌زمان شروع شوند. به‌عبارت دیگر رویه‌های هم‌زمان باید در روزهای متوالی شروع شوند.

ـ هزینه

هزینه ثبت محصول کودی جدید شامل کل هزینه‌های رسمی پرداخت شده برای تکمیل تمامی رویه‌های ثبت محصول کودی جدید ازجمله مالیات مرتبط با صدور پروانه‌ها، مجوزها و گواهینامه‌های مربوطه، همراه با اسناد و مدارک مورد نیاز آنها می‌شود. تمام هزینه‌ها به‌صورت درصد درآمد سرانه (دلار آمریکا به قیمت جاری) ثبت می‌شوند. امتیاز کشورها در صورت عدم الزام قانونی شرکت‌ها به

ثبت رسمی محصول کودی جدید یا در صورتی که عملاً هیچ‌گونه ثبت محصول کودی جدید در بازه زمانی مورد نظر این گزارش انجام نداده باشند، صفر لحاظ می‌شود.

کشورهایی که هیچ اقدام اصلاحی انجام ندادند، یا تعیین ضوابطی برای ثبت کود جدید در آنها موضوعیت ندارد یا بدون امتیاز هستند

اگر در کشوری محصول کودی جدیدی در مابین ۱ ژوئیه ۲۰۱۶ تا ۳۰ ژوئن ۲۰۱۸ ثبت نشده باشد، یا اگر ضوابط قانونی و حقوقی خاص ثبت کود اجرا نشود، در مؤلفه‌های زمان و هزینه، هیچ اقدام اصلاحی برای آن کشور در نظر گرفته نمی‌شود و امتیازش در این مؤلفه‌ها صفر لحاظ می‌شود. N/A (فاقد موضوعیت) زمانی درج می‌شود که ثبت کود از نظر قانونی در کشور مربوطه الزامی نباشد. کشورهایی که در آنها دولت، نظارت نهادینه‌شده‌ای بر فرایند ثبت کود نداشته باشد، ولی صنعت یا بخش سوم با موفقیت این کار را انجام داده باشند (مثل کشورهای استرالیا و نیوزیلند)، امتیازدهی نمی‌شوند.

جدول ۸. نمونه‌ای از لیست فرایندهای شاخص ثبت کود در کشور بنگلادش

فرایندها	زمان (روز)*	هزینه (دلار)	دستگاه اجرایی
درخواست برای ثبت	۶۰	۰	کمیته ملی فنی کود
گزارش تأیید محتوا	۷۵	۰	مؤسسه آزمون و استاندارد بنگلادش، BARI, BINA, BRRI, SRDI
آزمون در مزرعه (باغ)	۵۹۳	۵۲۱/۴۸	BARI, BRRI, BINA
گزارش محیط زیستی	۳۰	۱۱۸/۵۲	دپارتمان محیط زیست
تأییدیه کمیته ملی	۹۷	۰	کمیته ملی استانداردسازی کود
انتشار در روزنامه رسمی	۳۰	۰	وزارت کشاورزی
ثبت نهایی برای فروش تجاری	۶۰	۵۹/۲۳	دپارتمان ترویج کشاورزی
مجموع	۹۴۵	۶۹۹/۲۳	

یادداشت: BARI: مؤسسه تحقیقات کشاورزی بنگلادش؛ BINA: انستیتوی کشاورزی هسته‌ای بنگلادش؛ BRRI: مؤسسه تحقیقات برنج بنگلادش؛ SRDI: مؤسسه توسعه منابع خاک.

ـ اصلاحات

شاخص ثبت کود، تغییرات تنظیم‌گری و رویه‌ای انجام‌شده طی دو سال درخصوص دستیابی [کشاورزان] به کود مرغوب را ارزیابی می‌کند. بسته به تأثیر داده‌ها، هرگونه تغییرات مشخصی که مابین ۱ ژوئیه ۲۰۱۶ تا ۳۰ ژوئن ۲۰۱۸ در قوانین و مقررات مربوط به شاخص ثبت کود صورت گرفته باشد، به‌عنوان اصلاحات انجام‌یافته منظور می‌شوند. از منظر مؤلفه حقوقی مرتبط با شاخص ثبت کود، هرگونه تغییر در قوانین و مقررات که منجر به بهبود امتیاز کشور از صفر به یک برای هریک از سؤالات حقوقی شود، به‌عنوان یک اقدام اصلاحی در نظر گرفته می‌شود. برای مؤلفه‌های زمان و هزینه مربوط به ثبت محصول کودی جدید، اصلاحات در صورتی لحاظ می‌شود که میزان هزینه پرداختی و تعداد

روزهای صرف‌شده جهت ثبت کود جدید، حداقل ۱۰ درصد نسبت به قبل از ارزیابی کاهش داشته باشند. از داده‌های قابل مقایسه برای محاسبه تغییرات استفاده و هرگونه تأثیر تغییرات در نرخ ارز و یا درآمد سرانه حذف می‌شود. به‌عنوان مثال، تدوین قانونی که رویه‌های ثبت برای محصولات جدید کودی را اعمال و اجرا می‌کند، منجر به این می‌شود که کشوری از دسته‌بندی «بدون ثبت» به دسته‌بندی «در حال ثبت» محصولات کودی جدید انتقال یابد. این تغییر نشان‌دهنده اصلاحات با افزایش یک امتیاز برای تدوین رویه‌های ثبت کود است و لذا در بخش خلاصه اصلاحات ذکر خواهد شد. مؤلفه‌های زمان و هزینه نیز درخصوص فرایند ثبت کود جدید ثبت می‌شوند. تغییرات تنظیم‌گری که منجر به کاهش امتیاز یک کشور می‌شود نیز ثبت می‌شوند.

۳. شاخص تأمین آب

شاخص تأمین آب، قوانین و مقرراتی را که به کشاورزان داخلی کمک می‌کند تا در مورد چرایی و میزان سرمایه‌گذاری برای آبیاری مزرعه خود، تصمیمات بهتری بگیرند، ارزیابی می‌کند. این شاخص شامل ۱۰ سؤال حقوقی کلیدی است که می‌تواند به شناخت بهتر کشاورزان از خطرات سرمایه‌گذاری مربوط به منابع آب خود کمک کند و این فرصت را برای آنها فراهم سازد که چنین خطراتی را از طریق مشارکت فعال در فرایندهایی که در دستیابی آنها به منابع آب تأثیر می‌گذارد، مدیریت کنند. برای هریک از سؤالات، اگر پاسخ «بلی» باشد، امتیاز یک و اگر پاسخ «خیر» باشد، امتیاز صفر اختصاص داده می‌شود. شاخص کل میانگین ساده امتیازات ۱۰ سؤال مورد نظر است و بین صفر تا ۱۰ قرار می‌گیرد. هرچه عدد شاخص کل بالاتر باشد، نشان‌دهنده حمایت بهتر دولت از کشاورزان در تصمیم‌گیری در زمینه سرمایه‌گذاری در تأمین آب است. (جدول ۹)

جدول ۹. امتیازات داده‌های شاخص تأمین آب و روش‌شناسی امتیازدهی

داده‌ها	امتیازدهی
ج) شاخص تأمین آب	مجموع سؤالات زیر
آیا اطلاعات مربوط به مصرف‌کنندگان آب باید در دسترس عموم قرار گیرد؟	۰-۱
آیا نتایج حاصل از پایش مداوم منابع آب باید در دسترس عموم قرار گیرد؟	۰-۱
آیا مصرف‌کنندگان آب باید در مؤسسات مدیریت منابع آب نماینده داشته باشند؟	۰-۱
آیا طرح‌های مدیریت منابع آب باید در یک جدول زمان‌بندی شده، [دائماً] به‌روزرسانی شوند؟	۰-۱
آیا بین انواع مختلف مصارف آب، باید یک اولویت‌بندی برای تخصیص تعیین شود؟	۰-۱
آیا طرح‌های [تصویب‌شده] مدیریت منابع آب برای تصمیم‌گیری در مورد تخصیص آب، الزام‌آور هستند؟	۰-۱
آیا قبل از تصمیم‌گیری در مورد صدور مجوزهای جدید برای برداشت آب، باید در یک بازه زمانی مشخص از طریق اعلامیه‌هایی اعلان عمومی صورت گیرد؟	۰-۱
آیا مدت زمان انتشار اعلامیه عمومی و اظهارنظر کشاورزان مشخص شده است؟	۰-۱
آیا سهمیه‌بندی خاص یا سازوکار دیگری برای ارتقای مشارکت زنان در مؤسسات مدیریت منابع آب وجود دارد؟	۰-۱
آیا قانون به‌طور خاص از مدیریت منابع آلوده غیرنقطه‌ای حمایت می‌کند؟	۰-۱

جمع‌آوری اطلاعات مربوط به شاخص تأمین آب از طریق پرسشنامه‌ای است که توسط متخصصان ادارات آبیاری، مؤسسات مدیریت منابع آب، قانون آب و قانون محیط زیست که در هر کشور اجرا می‌شود، تکمیل شد. اعتبارسنجی اطلاعات جمع‌آوری شده از طریق بررسی تفصیلی و جامع گزارش‌ها، اسناد، مدارک و قوانین و مقررات مربوطه در هر کشور ارزیابی شد.

برای اندازه‌گیری شاخص تأمین آب، یکسری مفروضات درباره کشاورز زن و استفاده احتمالی او از آب متصور است که عبارتند از:

- کشاورز مورد نظر در حال حاضر محصولات زراعی خود را آبیاری نمی‌کند، ولی بررسی می‌کند که آیا باید در تأمین منابع آب برای آبیاری مزارع خود سرمایه‌گذاری کند یا خیر.
- مزرعه کشاورز داخل طرح جمعی آبیاری فعلی یا برنامه‌ریزی شده قرار ندارد.
- در کشورهایی که کشاورزان برای برداشت و استفاده از آب نیاز به مجوز دارند، تنها برای استفاده‌های محدود از آب، مشمول معافیت از اخذ مجوز هستند.

ـ اصلاحات

شاخص تأمین آب، تغییرات تنظیم‌گری انجام‌شده طی دو سال در حوزه سرمایه‌گذاری‌های آبیاری را ردیابی می‌کند. بسته به تأثیر داده‌ها، هرگونه تغییرات ملموسی که مابین ۱ ژوئیه ۲۰۱۶ و ۳۰ ژوئن ۲۰۱۸ در قوانین و مقررات مربوطه صورت گرفته باشد، به‌عنوان اصلاحات منظور می‌شوند. هرگونه تغییر در قوانین و مقررات مربوطه که منجر به بهبود امتیاز از صفر به یک در هریک از سؤالات شود، به‌عنوان یک اقدام اصلاحی در نظر گرفته می‌شود. برای ثبت تغییرات، از داده‌های قابل مقایسه استفاده شد. به‌عنوان مثال، معرفی یک قانون جدید که کشور را ملزم می‌کند، داده‌های پایش منابع آب را در دسترس عموم قرار دهد، نشان‌دهنده یک اقدام اصلاحی در راستای حمایت از کشاورزان است و امتیاز آن کشور یک واحد افزایش پیدا می‌کند. تغییرات تنظیم‌گری که منجر به کاهش امتیاز یک کشور می‌شود نیز ثبت می‌شوند.

۴. شاخص ثبت ماشین‌آلات

شاخص ثبت ماشین‌آلات فرایندهای تنظیم‌گری تأثیرگذار بر بهره‌مندی یا دستیابی کشاورزان داخلی از ماشین‌آلات کشاورزی را ارزیابی می‌کند. در این شاخص تمرکز بر تراکتورهای کشاورزی به‌عنوان نماینده کل مکانیزاسیون مزرعه است. به‌طور خاص، شاخص ثبت ماشین‌آلات روی دو مؤلفه زیر متمرکز شده است: الف) مدت زمان ثبت رسمی تراکتور و ب) هزینه مورد نیاز برای ثبت رسمی تراکتور. شاخص کل، میانگین امتیازات دو مؤلفه مذکور است و هرچه عدد شاخص کل بالاتر باشد، نشانگر کارآمدتر بودن فرایند ثبت تراکتورهای کشاورزی و درنتیجه دستیابی بهتر کشاورزان به ماشین‌آلات است. (جدول ۱۰)

جدول ۱۰ امتیازات داده‌های شاخص ثبت ماشین‌آلات و روش‌شناسی امتیازدهی

داده‌ها	امتیازدهی
مدت زمان لازم برای ثبت تراکتور	روزهای کاری تقویم
هزینه ثبت تراکتور	درصد درآمد سرانه

اطلاعات مربوط به شاخص ثبت ماشین‌آلات از طریق پرسشنامه‌ای که توسط کارشناسان بخش دولتی مکانیزاسیون کشاورزی، متخصصان شرکت‌های خصوصی ماشین‌آلات کشاورزی و انجمن‌های صنفی در هر کشور تکمیل گردید، جمع‌آوری شد. اعتبارسنجی اطلاعات جمع‌آوری شده از طریق بررسی تفصیلی و جامع گزارش‌ها، اسناد، مدارک و قوانین و مقررات مربوط تأیید شد.

شاخص ثبت ماشین‌آلات در مورد تراکتور کشاورزی و استفاده از آن توسط کشاورزان بر این فرضیه استوار است که:

- تراکتور مورد نظر یک تراکتور کشاورزی دومحوره چهار چرخ متحرک است که طراحی شده تا نیروی لازم برای به حرکت درآوردن ادوات غیرموتوری برای کشیدن، حمل و غیره را تأمین کند. تمامی ادوات موتوری یا خودران مستثنا از این تحقیق هستند.

ـ زمان

به‌منظور تعیین کل مدت زمان صرف شده برای ثبت ماشین‌آلات کشاورزی، تعداد روزهایی که برای انجام رویه‌ها طول کشید و میانگین مدت زمان صرف شده برای انجام هر رویه نیز ثبت می‌شود. مدت زمان انجام رویه‌ها با اولین درخواست یا تقاضای تشکیل پرونده ثبت ماشین‌آلات شروع می‌شود و پس از دریافت سند نهایی یعنی گواهی ثبت تراکتور توسط متقاضی، پایان می‌یابد. حداقل زمان لازم برای انجام هر رویه یک روز در نظر گرفته شده است. فرض بر این است که شخص یا شرکت ثبت‌کننده، هیچ ارتباط قبلی با هیچ‌یک از مقامات دولتی نداشته است. به تعبیری دیگر کارمندان دولت که به‌نوعی ناظر و مجری فرایندهای ثبت ماشین‌آلات هستند، خود به‌عنوان بخش سوم، متقاضی ثبت ماشین‌آلات نباشند.

ـ هزینه

تمام هزینه‌های رسمی مرتبط با رویه‌های ثبت رسمی تراکتور و همچنین هزینه‌های مرتبط با ارائه اسناد و مدارک مورد نیاز، ثبت می‌شود. در صورت عدم وجود جدول رسمی برای تعیین هزینه‌ها، برآوردهای ارائه شده توسط پاسخ‌دهندگان خبره ملاک قرار می‌گیرد. اگر برآوردهای پاسخ‌دهندگان متفاوت باشد، مقدار متوسط گزارش می‌شود. تمام هزینه‌ها به‌عنوان درصد درآمد سرانه (به قیمت فعلی دلار آمریکا) ثبت می‌شود. در همه موارد یا رویه‌ها، هزینه‌هایی که به‌عنوان رشوه پرداخت شده‌اند، از محاسبات حذف شده‌اند.

کشورهایی که هیچ اقدام اصلاحی انجام نداده یا اقداماتشان غیرقابل ارزیابی است

اگر در کشوری هیچ تراکتوری در مابین ۱ ژوئیه ۲۰۱۶ تا ۳۰ ژوئن ۲۰۱۸ ثبت نشده باشد یا اگر در صورت وجود ضوابط قانونی ثبت تراکتور، این ضوابط اجرایی نشود، در مؤلفه‌های زمان و هزینه هیچ اقدامی برای آن کشور در نظر نگرفته و به‌عنوان کشور «بدون اقدام» لحاظ می‌شود. همچنین اگر در کشوری به‌لحاظ قانونی ثبت تراکتور ضروری نباشد، آن کشور به‌عنوان کشور غیر قابل ارزیاب (notapplicable یا N/A) ثبت می‌شود. ازاین‌رو، اگر از نظر قوانین و مقررات، ثبت تراکتور به‌صورت قانونی یا رسمی ضرورت نداشته باشد یا اگر عملاً ثبت تراکتور در بازه زمانی مذکور انجام نشود، امتیاز آن کشور در این مؤلفه‌ها صفر در نظر گرفته می‌شود.

ـ اصلاحات

شاخص ثبت ماشین‌آلات تغییرات رویه‌ای انجام شده طی دو سال را در زمینه ثبت تراکتور ارزیابی می‌کند. بسته به تأثیر داده‌ها، تغییرات مشخصی که مابین ۱ ژوئیه ۲۰۱۶ و ۳۰ ژوئن ۲۰۱۸ انجام شده باشد، به‌عنوان اصلاحات در نظر گرفته می‌شوند. برای مؤلفه‌های زمان و هزینه مربوط به ثبت تراکتور، اصلاحات در صورتی لحاظ می‌شود که داده‌های قبلی مربوط به میزان هزینه پرداختی و تعداد روزهای صرف شده جهت ثبت تراکتور، پس از انجام اصلاحات ۱۰ درصد یا بیشتر کاهش داشته باشد. از داده‌های قابل مقایسه برای محاسبه تغییرات استفاده شد و هرگونه تأثیر تغییرات نرخ ارز یا درآمد سرانه حذف شد. به‌عنوان مثال، کاهش هزینه صدور گواهی جدید ثبت تراکتور از ۲۰۰ دلار به ۱۵۰ دلار می‌تواند به‌عنوان اصلاح برای مؤلفه هزینه لحاظ شود. به‌طور مشابه، کاهش زمان لازم برای دریافت گواهی جدید ثبت تراکتور از ۹۰ روز به ۷۵ روز به‌عنوان اصلاح در مؤلفه زمان لحاظ می‌شود. تغییرات تنظیم‌گری که منجر به کاهش امتیاز یک کشور می‌شود نیز ثبت می‌شوند.

۵. شاخص پایدارسازی دام

شاخص پایدارسازی دام، قوانین و مقررات مؤثر بر دستیابی کشاورزان داخلی به نهاده‌های دامی سالم، باکیفیت و مقرون به‌صرفه را برای تغذیه و سلامتی دام‌ها ارزیابی می‌کند. این شاخص شامل دو مؤلفه حقوقی است که عبارتند از: الف) خوراک تولید شده و ب) داروهای دامپزشکی.

مؤلفه کیفیت تنظیم‌گری خوراک تولیدی شامل پنج سؤال است که ویژگی‌های کلیدی از قبیل اطمینان از دسترس‌پذیری خوراک سالم، ارائه اطلاعات به کشاورزان در مورد نحوه استفاده از خوراک دام و سازوکارهای لازم برای قابلیت دستیابی به خوراک دام موجود در بازار را مورد بررسی قرار می‌دهد.

مؤلفه کیفیت تنظیم‌گری داروهای دامپزشکی شامل ۶ سؤال است که ویژگی‌های کلیدی ازجمله اطمینان از در دسترس بودن فراورده‌های دارویی دامپزشکی باکیفیت و سالم، تقویت توان مالی

مصرف‌کنندگان در تأمین داروهای دامپزشکی و ارائه سازوکارهایی برای گزارش واکنش‌های غیرمنتظره و منفی بر روی داروهای دامپزشکی مورد استفاده را بررسی می‌کند. برای هریک از سؤالات، اگر پاسخ «بلی» باشد، امتیاز یک و اگر پاسخ «خیر» باشد، امتیاز صفر لحاظ می‌شود. امتیاز شاخص کل، میانگین ساده امتیازات هریک از مؤلفه‌هاست که مقادیر بالاتر شاخص کل حاکی از حمایت بهتر نظام تنظیم‌گری از کشاورزانی است که در زمینه تصمیمات مربوط به پرورش دام با موقعیت پیچیده‌ای مواجه هستند. (جدول ۱۱)

جدول ۱۱. امتیازات داده‌های شاخص پایدارسازی دام و روش‌شناسی امتیازدهی

داده‌ها	امتیازدهی
الف) مؤلفه کیفیت تنظیم‌گری خوراک دام تولیدشده	مجموع سؤالات زیر
آیا باید تأسیسات تولید خوراک دام قبل از شروع عملیات به تأیید [مراجع رسمی] رسیده باشد؟	۰-۱
آیا بازرسی از تأسیسات در حال استفاده برای تولید خوراک، براساس ارزیابی ریسک انجام می‌شود؟	۰-۱
آیا خوراک تولید شده باید برچسب [رسمی] داشته باشند؟	۰-۱
آیا خوراک تولید شده که به‌صورت عمده به فروش می‌رسد، باید دارای سندی باشد که تمام اطلاعات مربوط به برچسب‌گذاری اجباری در آن درج شده است؟	۰-۱
آیا تولیدکنندگان خوراک دام ملزم به نگه داشتن سوابق نظارتی انجام شده توسط مراجع رسمی هستند؟	۰-۱
ب) مؤلفه کیفیت تنظیم‌گری داروهای دامپزشکی	۰-۱
آیا برای تجاری‌سازی داروهای دامپزشکی لازم است که در ابتدا این داروها ثبت رسمی شوند (در شرایط غیراضطراری یا عادی)؟	۰-۱
آیا در قانون، بازه زمانی مشخصی برای تجدیدنظر در پرونده متقاضیان [ثبت داروهای دامپزشکی] تعیین شده است؟	۰-۱
آیا در وب‌سایت مرجع قانونی مربوطه، لیستی از داروهای دامپزشکی ثبت شده رسمی موجود است؟	۰-۱
آیا استفاده از نسخه‌های عمومی محصولات دارویی دامپزشکی ثبت شده با نام تجاری، طبق قانون مجاز است؟	۰-۱
آیا زمان اختصاصی مشخصی بین ثبت نسخه عمومی یک داروی دامپزشکی و نسخه تجاری ثبت شده آن تعیین شده است؟	۰-۱
آیا دارندگان داروهای دامپزشکی ثبت شده باید سازوکاری برای ردیابی و دریافت عوارض ناخواسته و غیرمنتظره یا خطرناک نسبت به داروهای دامپزشکی عرضه شده به بازار داشته باشند؟	۰-۱

اطلاعات مربوط به شاخص پایدارسازی دام از طریق دو پرسشنامه جداگانه در مورد مؤلفه‌های خوراک دام تولیدی و داروهای دامپزشکی جمع‌آوری شد. پرسشنامه خوراک دام تولیدی در اختیار متخصصان تغذیه و خوراک دام قرار گرفت و پرسشنامه داروهای دامپزشکی به تولیدکنندگان، واردکنندگان، حقوقدانان و تنظیم‌گران ارسال شد تا پاسخ دهند. اطلاعات جمع‌آوری شده از طریق بررسی تفصیلی و جامع گزارش‌ها، اسناد، مدارک و قوانین و مقررات مربوطه در هر کشور تأیید شد.

اندازه‌گیری شاخص پایدارسازی دام مبتنی‌بر فرضیه‌های مختلف در مورد کشاورز و داروهای دامپزشکی مورد مطالعه است که عبارتند از:

ـ کشاورز:

- گاوهای شیری پرورش می‌دهد.
- برای تغذیه گاوهای شیری از خوراک خریداری شده از واحدهای تجاری و خوراک تولید شده در مزرعه، استفاده می‌کند.
- برای درمان عفونت‌ها از داروهای ضد باکتری و ضد میکروبی استفاده می‌کند.
- هنوز واکسیناسیون برخی از گاوها را برای کنترل بیماری‌های شایع انجام نداده است.
- ۹۰ درصد شیر تولید شده را از طریق سازمان تولیدکننده به بازار می‌فروشد و ۱۰ درصد مابقی را برای مصرف خود نگه می‌دارد.

ـ داروهای دامپزشکی:

- به‌طور خاص برای دام‌ها در نظر گرفته شده باشد.
- به‌طور خاص برای استفاده در خوراک دام در نظر گرفته نشده باشد.

ـ اصلاحات

شاخص پایدارسازی دام تغییرات تنظیم‌گری از نظر بهبود دستیابی به نهاده‌های مرغوب پرورش دام ازجمله محصولات خوراکی تولید شده و داروهای دامپزشکی که طی دو سال انجام شده است را ارزیابی می‌کند. بسته به تأثیر داده‌ها، هرگونه تغییرات مشخصی که مابین ۱ ژوئیه ۲۰۱۶ و ۳۰ ژوئن ۲۰۱۸ در قوانین و مقررات مربوطه صورت گرفته باشد، به‌عنوان اصلاحات انجام‌یافته منظور می‌شوند. هرگونه تغییر در قوانین و مقررات که منجر به بهبود امتیاز کشور از صفر به یک برای هریک از سؤالات شود، به‌عنوان یک اقدام اصلاحی در نظر گرفته می‌شود. از داده‌های قابل مقایسه برای محاسبه تغییرات استفاده شد. به‌عنوان مثال، معرفی قانونی که اخذ تأییدیه رسمی برای تأسیسات تولید خوراک دام را قبل از شروع عملیات الزامی کند، نشان می‌دهد که یک اقدام اصلاحی در این خصوص صورت گرفته، فلذا این اقدام با افزایش یک امتیاز برای کشور همراه است. همچنین تغییرات تنظیم‌گری منجر به کاهش امتیاز یک کشور نیز ثبت می‌شوند.

۶. شاخص حفظ نباتات

شاخص حفظ نباتات، قوانین و مقررات مربوط به بهداشت گیاهی را که در کمک به کشاورزان داخلی در جلوگیری از شیوع آفات و بیماری‌های گیاهی و بهبود دستیابی آنها به بازار فروش نقش دارند، ارزیابی می‌کند. این شاخص شامل پنج سؤال در مورد اقدامات مدیریت آفات داخلی و کنترل‌های گیاهی در مرز است. این شاخص، دستیابی به اطلاعات آفات، تعهدات گزارش‌دهی، لیست‌های آفات قرنطینه، تجزیه و تحلیل خطر آفات و بازرسی‌های مبتنی‌بر ریسک را ثبت می‌کند. برای هر سؤال، اگر

پاسخ «بلی» باشد، امتیاز یک و اگر پاسخ «خیر» باشد، امتیاز صفر لحاظ می‌شود. شاخص کل، میانگین ساده حاصل از مجموع امتیازات تمام سؤالات جدول زیر است که بین صفر تا پنج متغیر است. مؤلفه‌های با امتیازات بالاتر نشان‌دهنده حمایت‌های حقوقی و تنظیم‌گری قوی‌تر از کشاورزان برای مدیریت خطرات آفت و رعایت استانداردهای گیاهی در بازارهای مقصد است. (جدول ۱۲)

جدول ۱۲. امتیازات داده‌های شاخص پایدارسازی دام و روش‌شناسی امتیازدهی

داده‌ها	امتیازدهی
مؤلفه کیفیت نظام تنظیم‌گری حفظ نباتات	مجموع سؤالات زیر • بله = یک • خیر = صفر • اگر تعهدی وجود داشته، اما هیچ مجازاتی نداشته باشد = ۰/۵ (فقط برای سؤال ۲)
آیا می‌توان اطلاعات جامعی در مورد آفات و بیماری‌های گیاهی شامل: ۱. تصاویر، ۲. اطلاعات گیاه میزبان، ۳. وضعیت فعلی و ۴. روش‌های کنترل را در یک وب‌سایت رسمی متعلق به نهادهای دولتی به‌دست آورد؟	
آیا صاحبان زمین یا بهره‌برداران باید شیوع آفات را به دولت گزارش دهند و در صورت عدم رعایت این امر توسط بهره‌برداران، آیا مجازات‌هایی تعیین شده است؟	
آیا لیست رسمی آفات قرنطینه تنظیم شده، در دسترس عموم قرار می‌گیرد؟	
آیا یک آژانس دولتی مشخص جهت انجام تجزیه و تحلیل خطر آفات (PRA) برای محصولات گیاهی وارداتی وجود دارد؟	
آیا بازرسی‌های واردات در زمینه بهداشت نباتی، به‌صورت مبتنی‌بر ریسک، در کشور شما مجاز است؟	

اطلاعات مربوط به شاخص حفظ نباتات از طریق پرسشنامه‌ای که توسط سازمان‌های دولتی مسئول حفاظت از گیاهان و سایر متخصصان در زمینه مسائل گیاهی در هر کشور اداره می‌شود، جمع‌آوری شد. اعتبارسنجی اطلاعات جمع‌آوری شده از طریق بررسی تفصیلی و جامع گزارش‌ها، اسناد، مدارک و قوانین و مقررات مربوط بررسی شد.

ـ اصلاحات

شاخص حفظ نباتات، تغییرات تنظیم‌گری مربوط به پیشگیری از شیوع آفات و بیماری‌های گیاهی که طی دو سال انجام شده را ارزیابی می‌کند. بسته به تأثیر داده‌ها، تغییرات مشخصی که بین ۱ ژوئیه ۲۰۱۶ و ۳۰ ژوئن ۲۰۱۸ انجام یافته، به‌عنوان اصلاحات منظور می‌شوند. هرگونه تغییر در قوانین و مقررات که منجر به بهبود امتیاز از صفر به یک برای هریک از سؤالات شود، به‌عنوان یک اقدام اصلاحی در نظر گرفته می‌شود. از داده‌های قابل مقایسه برای ثبت تغییرات استفاده شد. به‌عنوان مثال، معرفی قانونی که یک آژانس دولتی را برای انجام تجزیه و تحلیل ریسک آفات تعیین کند، یک اقدام

اصلاحی در نظر گرفته شده و با افزایش یک امتیاز همراه است. تغییرات تنظیم‌گری که منجر به کاهش امتیاز یک کشور می‌شود نیز ثبت می‌شوند.

۷. شاخص تجارت مواد غذایی

شاخص تجارت مواد غذایی قوانین و مقررات مرتبطی را ارزیابی می‌کند که به کشاورزان داخلی در انجام معامله محصولات خود در بازارها کمک می‌کند. این شاخص دارای سه مؤلفه به شرح زیر است: **الف)** کل زمان لازم برای به‌دست آوردن مجوزهای اجباری مخصوص کشاورزی برای هر محموله، **ب)** کل هزینه لازم برای اخذ مدارک اجباری مخصوص کشاورزی برای هر محموله و **ج)** هفت سؤال حقوقی در مورد ضوابط صدور مجوز و عضویت و رویه‌های صدور گواهینامه گیاهی برای هر موضوع مورد نظر در مؤلفه‌ها. اگر پاسخ به هریک از سؤالات مطرح شده، «بلی» باشد، امتیاز یک و اگر پاسخ «خیر» باشد، امتیاز صفر اختصاص می‌یابد. هرچه امتیازات در هر سه مؤلفه بالاتر باشند، نشانگر وجود رویه‌های کارآمدتر برای صادرات محصولات کشاورزی است. (جدول ۱۳)

جدول ۱۳. امتیازات داده‌های شاخص پایدارسازی دام و روش‌شناسی امتیازدهی

داده‌ها	امتیازدهی
الف) کل زمان لازم برای اخذ مجوزهای اجباری مخصوص کشاورزی برای هر محموله	ساعت
ب) کل هزینه لازم برای اخذ اسناد اجباری مخصوص کشاورزی برای هر محموله	دلار آمریکا
ج) مؤلفه کیفیت تنظیم‌گری تجارت مواد غذایی	مجموع سؤالات زیر
آیا صادرکنندگان محصولات کشاورزی از الزام به ارائه پروانه‌های (مجوز یا کارت) بازرگانی یا عضویت در نهادهای مربوطه معاف هستند؟	۰-۱
آیا صادرکنندگان می‌توانند به‌صورت برخط درخواست صدور گواهینامه گیاهی بدهند؟	۰-۱
آیا یک سیستم Ephyto برای تهیه، صدور و تبادل گواهینامه‌ها به‌صورت برخط وجود دارد؟	۰-۱
آیا می‌توان گواهینامه‌های گیاهی را در محلی که کالاها قرار دارند، صادر کرد؟	۰-۱
آیا جزئیات و لیست هزینه‌های صدور گواهینامه بهداشت گیاهی، در دسترس عموم قرار دارد؟	۰-۱
آیا اجازه تأسیس یک سازمان تولیدکننده بدون داشتن شرط حداقل سرمایه مورد نیاز، وجود دارد؟	۰-۱
آیا زنان همانند مردان به‌لحاظ قانونی می‌توانند ذیل یک قرارداد را امضا کنند؟*	۰-۱

مأخذ: زنان، کسب‌وکار و قوانین ۲۰۱۸.

* داده‌ها به‌صورت داده‌های ثانویه هستند.

1. Trader-level licenses and memberships

اطلاعات مربوط به شاخص تجارت مواد غذایی از طریق پرسشنامه‌ای که به کارآفرینان بخش خصوصی فعال در صادرات محصولات کشاورزی و انجمن‌های واردکننده یا صادرکننده و همچنین سازمان‌های دولتی مسئول تجارت کشاورزی و محصولات خاص کشاورزی در هر کشور بودند، ارائه و

نتایج جمع‌آوری شد. اطلاعات جمع‌آوری شده از طریق بررسی تفصیلی و جامع گزارش‌ها، اسناد، مدارک و قوانین و مقررات مربوطه در هر کشور تأیید می‌شود. شاخص تجارت مواد غذایی برپایه مفروضاتی درباره صادرکننده محصولات کشاورزی و معامله صادراتی[1] استوار است که در ادامه تشریح می‌شود:

- صادرکننده محصولات کشاورزی می‌تواند یک سازمان تولیدکننده یا هر نوع دیگری از یک مجموعه قانونی دارای قابلیت اجرایی باشد. این نهاد یا سازمان، فعالیت‌های معمول تجارت محصولات کشاورزی را انجام می‌دهد، ولی در منطقه ویژه صادراتی[2] فعالیت نمی‌کند.
- محصول مورد نظر، صادراتی‌ترین محصول کشاورزی کشور است.
- شریک تجاری بزرگ‌ترین خریدار محصول صادراتی است.[3]
- یک محموله صادراتی از یک انبار واقع در شهر تجاری اصلی کشور منتقل می‌شود.
- محموله صادراتی از نظر وزنی ۱۵ تُن و از نظر ارزشی ۵۰ هزار دلار است. این محموله با پُرکاربردترین روش‌های مورد استفاده بسته‌بندی می‌شود. فرض بر این است که تمامی مواد مورد استفاده برای بسته‌بندی که برای ضدعفونی‌سازی نیاز به تدخین دارند (مانند پالت‌های چوبی) سالم‌سازی شده و با یک مهروموم بین‌المللی تأیید و برچسب‌گذاری شده‌اند که به‌نوعی نشان‌دهنده گواهی تصفیه است.

ـ زمان

زمان صرف شده به‌صورت ساعت ثبت می‌شود و متوسط مدت زمان لازم برای به‌دست آوردن اسناد مورد نیاز جهت صادرات براساس هر محموله حمل‌ونقل، با در نظر گرفتن هرگونه هم‌زمانی انجام رویه‌ها، ثبت می‌شود. مدت زمانی که برای تکمیل الزامات اخذ پروانه‌های بازرگانی یا عضویت در نهادهای مربوطه صرف می‌شود، مورد محاسبه قرار نمی‌گیرد. بازه زمانی برای هر سند با اولین درخواست تشکیل پرونده شروع می‌شود و پس از دریافت سند نهایی مورد نظر مانند دریافت گواهی بهداشت گیاهی توسط شرکت، به پایان می‌رسد. فرض بر این است که مالک یا مالکان و مدیران یا کارمندان شرکت خصوصی، هیچ ارتباط قبلی با مقامات دولتی نداشته‌اند. (جدول ۱۴)

ـ هزینه

هزینه شامل مجموع هزینه‌های رسمی و همچنین هزینه‌های خدمات حقوقی یا حرفه‌ای است. البته

---

1. Export Transaction
2. Export Processing Zone

۳. محصولات کشاورزی طبق نسخه سیستم توصیف و کدگذاری هارمونیزه محصول سال ۱۹۹۶ به‌عنوان محصولات کشاورزی مبتنی‌بر گیاهان تعریف شده است که شامل سبزیجات، میوه‌ها، قهوه، چای، غلات، دانه‌های روغنی، شکر، کاکائو، تنباکو و پنبه است (HS 07، 08، 09، 10، 12، 17، 18، 24، 52). برای شناسایی شریک تجاری و محصول صادراتی برای هر کشور، تیم تحقیق داده‌های مربوط به جریان تجارت برای سال‌های ۲۰۰۹ تا ۲۰۱۲ را از پایگاه‌های داده‌های بین‌المللی مانند پایگاه داده آماری تجارت کالا ملل متحد (Comtrade سازمان ملل) جمع‌آوری کرد. برای کشورهایی که داده‌های جریان تجارت در دسترس نیست، از داده‌های منابع دولت کمکی (وزارتخانه‌ها و ادارات مختلف) و دفاتر کشور گروه بانک جهانی برای شناسایی محصول صادراتی و شرکای تجاری طبیعی (Natural Trading Partners: منظور کشورهایي هستند که حجم تجارت بالا و کمترین فاصله جغرافیایي با یکدیگر را دارند) استفاده شده است.

این هزینه‌ها در صورتی مورد محاسبه قرار می‌گیرد که نیاز به چنین خدماتی برای اخذ اسناد اجباری، توسط قانون مشخص شده باشد. هزینه‌ها به دلار آمریکا گزارش شده است. از پاسخ‌دهندگان خواسته شد براساس نرخ ارز روز به سؤالات مرتبط با مؤلفه هزینه در پرسشنامه پاسخ دهند و ارز محلی را به دلار آمریکا تبدیل کنند. اگر چندین پاسخ‌دهنده تخمین‌های متفاوتی ارائه دهند، مقدار متوسط گزارش شده ثبت می‌شود. هزینه‌های مربوط به پرداخت عوارض (مالیات) یا تعرفه‌های مرسوم [گمرکی][1] ثبت نمی‌شود. سایر هزینه‌ها یا مالیات‌های ویژه که در مورد کالای منتخب یا صادرات محصولات کشاورزی به‌طور کلی اعمال می‌شود فقط مواردی را شامل می‌شوند که منجر به صدور سند صادراتی اجباری مستقل شوند یا مشروط به اخذ سند صادرات اجباری دیگر باشند. در همه موارد هزینه‌هایی که به‌عنوان رشوه پرداخت می‌شوند، مستثنا از محاسبات هستند.

جدول ۱۴. نمونه‌ای از لیست رویه‌های شاخص تجارت مواد غذایی، کلمبیا

فرایندها	زمان (ساعت)	هزینه (دلار)	آژانس
اخذ گواهی بهداشت گیاهی	۳۶	۳۵	ICA
اخذ گواهی کیفیت	۳۶*	۵۰	فدراسیون ملی صادرکنندگان قهوه
مجموع	**۳۶**	**۸۵**	

ICA (Instituto Colombiano Agropecuario): مؤسسه کشاورزی کلمبیا

* رویه‌ها به‌طور هم‌زمان انجام می‌شود.

ـ اصلاحات

شاخص تجارت مواد غذایی تغییرات تنظیم‌گری و رویه‌ای مربوط به تجارت محصولات کشاورزی به بازار را طی دو سال ارزیابی می‌کند. بسته به تأثیر داده‌ها، هرگونه تغییرات مشخصی که مابین ۱ ژوئیه ۲۰۱۶ و ۳۰ ژوئن ۲۰۱۸ در قوانین و مقررات مربوطه صورت گرفته باشد، به‌عنوان اصلاحات انجام یافته منظور می‌شوند. هرگونه تغییر در قوانین و مقررات که منجر به بهبود امتیاز از صفر به یک برای هریک از سؤالات شود، به‌عنوان اقدام اصلاحی تلقی می‌شود. برای مؤلفه‌های زمان و هزینه مربوط به اسناد صادراتی، اصلاحات در صورتی لحاظ می‌شود که داده‌های قبلی مربوط به میزان هزینه پرداختی و تعداد روزهای صرف شده، ۱۰ درصد یا بیشتر کاهش یافته باشد. به‌عنوان مثال، معرفی یک نرم‌افزار آنلاین برای [اخذ یا اطلاع از] گواهی بهداشت گیاهی، یک اقدام اصلاحی بوده و با افزایش یک امتیاز در شاخص تجارت مواد غذایی همراه است. کاهش مدت زمان لازم برای به‌دست آوردن اسناد اجباری صادراتی، مخصوص محصولات کشاورزی از ۱۰۰ ساعت به ۴۸ ساعت از طریق یک پنجره واحد جدید، به‌عنوان یک اصلاح در مؤلفه زمان محسوب می‌شود. همچنین تغییرات تنظیم‌گری که منجر به کاهش امتیاز یک کشور می‌شود، ثبت می‌شوند.

1. Traditional (Scheduled) Border Taxes/Tariffs.

۸. شاخص دستیابی به منابع مالی

شاخص دستیابی به منابع مالی، قوانین و مقررات مربوط به استفاده از قبوض انبار و تأمین منابع مالی فراگیر را ارزیابی می‌کند. برای کشاورزان داخلی که ممکن است وثیقه مرسوم غیرمنقول (مانند سند مزرعه، ساختمان و...) نداشته باشند، تأمین مالی از طریق قبض انبار می‌تواند ابزار مؤثری برای دستیابی به اعتبارات باشد. قوانین و مقررات قوی هم از حقوق سپرده‌گذاران و هم از حقوق وام‌دهندگان حمایت می‌کند و این امر منجر به تسهیل قابلیت اجرای اوراق بهادار و تبدیل قبوض انبار به وثایق جذاب می‌شود. برای هریک از سؤالات، اگر پاسخ «بلی» باشد، امتیاز یک و اگر پاسخ «خیر» باشد، امتیاز صفر منظور می‌شود. امتیاز شاخص کل میانگینی از امتیازات سه مؤلفه فوق‌الذکر است. هرچه امتیاز شاخص کل بالاتر باشد، نشان‌دهنده حمایت تنظیم‌گری بهتر از کشاورزان برای دستیابی به منابع مالی است. (جدول ۱۵)

جدول ۱۵. امتیازات داده‌های شاخص پایدارسازی دام و روش‌شناسی امتیازدهی

داده‌ها	امتیازدهی
الف) مؤلفه کیفیت تنظیم‌گری قبوض انبار	مجموع امتیازات سؤالات زیر
آیا قانونی وجود دارد که کارکرد قبوض انبار را تنظیم‌گری (رگولاتوری) کند؟	۰-۱
آیا متصدیان انبار ملزم به ارائه تضامین لازم برای انجام هریک از تعهدات زیر هستند؟ آ) ثبت اوراق قرضه با نظارت تنظیم‌گر[1] ب) پرداخت وجه به صندوق غرامت یا تضمین برای اطمینان از عمل به تعهدات ج) بیمه نمودن انبارها یا کالاهای ذخیره شده در برابر خسارت‌های احتمالی	در صورت پاسخ مثبت برای هر سه مورد: امتیاز یک در صورت پاسخ منفی برای هر سه مورد: امتیاز صفر
آیا برگه قبض انبار قابل تبدیل به پول نقد است؟	۰-۱
آیا برگه‌های قبض انبار الکترونیکی، قانونی تلقی می‌شوند؟	۰-۱
آیا برگه‌های قبض انبار باید حاوی اطلاعاتی در مورد تعهدات تأمین شده[2] بر روی کالاها باشند؟	۰-۱
ب) مؤلفه کیفیت تنظیم‌گری تأمین مالی فراگیر	مجموع امتیازات سؤالات زیر
آیا در کشور شما، قانون به مؤسسات تأمین مالی خُرد سپرده‌پذیر دارای مجوز،[3] اجازه فعالیت می‌دهد؟	۰-۱
آیا در کشور شما قانونی وجود دارد که فعالیت‌های بانکداری عامل[4] را تنظیم‌گری کند؟	۰-۱
آیا در کشور شما کسب‌وکارهای مؤسسات غیرمالی (ازجمله کسب‌وکارهایی که هیچ پروانه فعالیت مؤسسه مالی ندارند) می‌توانند پول الکترونیکی صادر کنند؟	۰-۱
آیا زنان همانند مردان به‌طور قانونی می‌توانند یک حساب بانکی باز کنند؟*	۰-۱
آیا قانونی وجود دارد که اعمال تبعیض جنسیتی توسط طلبکاران را ممنوع کند؟*	۰-۱

مأخذ: زنان، کسب‌وکار و قوانین ۲۰۱۸.

* داده‌ها به‌صورت داده‌های ثانویه هستند.

1. File A Bond With A Regulator
2. Security Interests
3. Licensed Deposit-taking MFIs

٤. Agent Banking: به‌معنای ارائه خدمات بانکی و مالی به جمعیت کم‌برخوردار در مقیاس محدود و از طریق نمایندگان متعهد تحت توافقنامه نمایندگی معتبر است، نه یک فروشنده و صندوقدار. این واحد یک مرکز فروش است که به نمایندگی از یک بانک، معاملات بانکی را انجام می‌دهد (https://www.bracbank.com/en/agent-banking).

اطلاعات شاخص دستیابی به منابع مالی از طریق پرسشنامه‌هایی که وکلای مالی هر کشور تکمیل کرده بودند، به‌دست آمد. اعتبارسنجی اطلاعات جمع‌آوری شده از طریق بررسی تفصیلی و جامع گزارش‌ها، اسناد، مدارک و قوانین و مقررات مربوطه در هر کشور بررسی شد.

ـ اصلاحات

شاخص دستیابی به منابع مالی، تغییرات تنظیم‌گری انجام شده طی دو سال که مربوط به سهولت استفاده از برگه‌های قبض انبار به‌عنوان وثیقه برای تأمین مالی و دریافت تسهیلات اعتباری و امور مالی فراگیر است را ارزیابی می‌کند. بسته به تأثیر داده‌ها، هرگونه تغییرات مشخصی که مابین ۱ ژوئیه ۲۰۱۶ و ۳۰ ژوئن ۲۰۱۸ در قوانین و مقررات مربوطه صورت گرفته باشد، به‌عنوان اقدامات اصلاحی منظور می‌شوند. هرگونه تغییر در قوانین و مقررات که منجر به بهبود امتیاز از صفر به یک برای هریک از سؤالات شود، به‌عنوان اقدام اصلاحی تلقی می‌شود. از داده‌های قابل مقایسه برای ثبت تغییرات استفاده شد. به‌عنوان مثال، تدوین ضوابط قانونی دال بر الزامی کردن درج اطلاعات توافقات تعهد شده مدنظر[1] در برگه‌های قبض انبار، نشان از اقدام اصلاحی بوده و منجر به بهبود یک امتیازی نماگر قبض انبار خواهد شد. تغییرات تنظیم‌گری که منجر به کاهش امتیاز یک کشور از یک به صفر می‌شود نیز ثبت می‌شوند.

شاخص کل و مجموع امتیازات

گزارش فراهم‌سازی محیط مناسب کسب‌وکار در بخش کشاورزی امتیازات شاخصی را نشان می‌دهد که حاصل جمع امتیازات تک‌تک سؤالات هریک از مؤلفه‌هاست تا براساس آن کشورها در برابر اقدامات مطلوب تنظیم‌گری مؤثر بر کشاورزان، محک بخورند. امتیازات شاخص کل *فراهم‌سازی محیط مناسب کسب‌وکار در بخش کشاورزی*، سطح عملکرد مطلق یک کشور را ارزیابی می‌کند و می‌تواند به‌منظور پایش پیشرفت‌ها در طول زمان استفاده شود (جدول ۱۶). محاسبه امتیاز شاخص کل برای هر کشور شامل دو مرحله اصلی است:

۱. ابتدا مؤلفه‌های جداگانه که هرکدام واحدهای سنجش مختلفی دارند، به یک واحد مشترک نرمال تبدیل می‌شوند که در آن هر مؤلفه (۷) با استفاده از تبدیل خطی (بدترین ـ۷) / (بدترین ـ بهترین) تجدید مقیاس می‌شود. برای مؤلفه‌های حقوقی بهترین عملکرد در بالاترین امتیاز ممکن قرار می‌گیرد، حتی اگر هیچ کشوری در حال حاضر آن امتیاز را کسب نکند. بدترین امتیاز عملکرد نیز برای بدترین مقدار ثبت شده است. برای مؤلفه‌های کارایی (زمان و هزینه)، بهترین عملکرد توسط بالاترین عملکرد

1. Security Interests

کشور تعیین می‌شود و امتیاز صفر در موارد «بدون اقدام اصلاحی» تعیین می‌شود (برای جزئیات بیشتر به سایت http://eba.worldbank.org مراجعه کنید). برای کاهش اثرات ورود داده‌های پرت و خارج از دامنه زیاد در توزیع داده‌های ذخیره شده برای مؤلفه‌های کارایی، بدترین عملکرد پس از حذف داده‌های پرت محاسبه شده است. تعریف متغیرهای پرت براساس توزیع برای هر مؤلفه است. برای ساده‌سازی این فرایند از صدک ۹۵ برای مؤلفه‌هایی با بیشترین توزیع پراکندگی (شامل زمان و هزینه) استفاده شده است. هیچ داده پرت مربوط به امتیازات مؤلفه حقوقی حذف نشده است.

۲. در مرحله دوم، امتیازات مؤلفه‌ها از طریق میانگین‌گیری ساده جمع می‌شوند تا امتیاز شاخص کل به‌دست آید. تمام امتیازات مؤلفه به‌طور یکسان وزن‌دهی شدند. امتیاز شاخص یک کشور از صفر تا ۱۰۰ متغیر است، به این صورت که امتیاز صفر نشان‌دهنده بدترین عملکرد و امتیاز ۱۰۰ نشان‌دهنده بهترین عملکرد است. تفاوت بین امتیازات شاخص یک کشور طی سال‌های بررسی شده میزان پیشرفت کشور با گذشت زمان را نشان می‌دهد.

از امتیازات شاخص کل می‌توان برای بررسی تفاوت بین کشورهای یک منطقه یا با گروه‌های درآمدی مختلف استفاده کرد. همچنین گروه بانک جهانی می‌تواند از امتیازات شاخص *فراهم‌سازی محیط مناسب برای کسب‌وکار در بخش کشاورزی* در طبقه‌بندی کشورها در گروه‌بندی‌های منطقه‌ای و درآمدی استفاده کند.[۱] در حالی که گروه بانک جهانی طبقه‌بندی منطقه‌ای را به کشورهای با درآمد بالا اختصاص نمی‌دهد، ولی میانگین‌های منطقه‌ای ارائه شده در شکل‌ها و جداول موجود در *فراهم‌سازی محیط مناسب کسب‌وکار در بخش کشاورزی* شامل کشورهایی از همه گروه‌های درآمدی است.

در این گزارش، طبقه‌بندی منطقه‌ای به کشورهای با درآمد بالای عضو سازمان همکاری‌های اقتصادی و توسعه (OECD) اختصاص داده شده است. *فراهم‌سازی محیط مناسب کسب‌وکار در بخش کشاورزی* درآمد سرانه کشورها را گزارش می‌دهد که در شاخص‌های توسعه جهانی بانک جهانی برای سال مربوطه منتشر شده است. درآمد ناخالص ملی با استفاده از روش اطلس (به قیمت فعلی دلار آمریکا) محاسبه شده است. برای شاخص‌های تأمین بذر، ثبت کود و هزینه ثبت ماشین‌آلات درصدی از درآمد سرانه بیان شدند. در روش اطلس سرانه درآمد ناخالص ملی (GNI) ۲۰۱۸ به دلار فعلی آمریکا به‌عنوان مخرج استفاده شد.

۱. دسترسی در سایت http://data.worldbank.org/about/country-and-lending-groups

جدول ۱۶. وضعیت کشورهای دارای بهترین عملکرد از نظر اصلاحات تنظیم‌گری در شاخص‌ها

شاخص‌ها	کشورهایی با ایجاد بهترین عملکرد تنظیم‌گری	بهترین عملکرد تنظیم‌گری	بدترین عملکرد تنظیم‌گری
شاخص تأمین بذر			
مدت زمان ثبت رقم جدید بذر غلات (روز)	فرانسه؛[a] میانمار[b]	۲۳۶[a]؛ ۱۴۷[b]	۹۳۲[c]؛ ۸۲۲[d]
هزینه ثبت رقم جدید بذر غلات (درصدی از درآمد سرانه)	گرجستان؛[a] قزاقستان؛[a] نپال؛[a] فدراسیون روسیه؛[a] جمهوری دومنیکن؛ سریلانکا	۰/۰[a]؛ ۰/۰[b]	۴۸/۳[c]؛ ۷۹۴/۶[d]
مؤلفه کیفیت تنظیم‌گری شاخص تأمین بذر (۰-۹)	دانمارک؛ آلمان؛ اسپانیا	۹	۱[f]
شاخص ثبت کود			
مدت زمان ثبت کود (روز)	اروگوئه	۱۱[g]	۸۸۶[h]
هزینه ثبت کود (درصدی از درآمد سرانه)	ارمنستان؛ چین؛ کرواسی	۰/۰	۵۳۹/۱[h]
مؤلفه کیفیت تنظیم‌گری شاخص ثبت کود (۰-۶)	استرالیا؛ بلژیک؛ سوئیس[j]	۶	۰[f]
شاخص تأمین آب			
مؤلفه شاخص تأمین آب (۰-۱۰)	برزیل؛ کنیا؛ زامبیا	۱۰	۰[f]
شاخص ثبت ماشین‌آلات			
مدت زمان ثبت ماشین‌آلات (روز)	فنلاند؛ مراکش؛ آفریقای جنوبی[k]	۱	۱۹[h]
هزینه ثبت ماشین‌آلات (درصدی از درآمد سرانه)	برزیل؛ چین؛ ژاپن؛ مکزیک؛ نروژ	۰/۰	۰/۳[h]
شاخص پایدارسازی دام			
مؤلفه کیفیت تنظیم‌گری خوراک دام تولید شده (۰-۵)	ایرلند؛ ترکیه؛ ویتنام[l]	۵	۰[f]
مؤلفه کیفیت تنظیم‌گری داروهای دامپزشکی (۰-۶)	نیوزیلند؛ سوئد؛ آمریکا[m]	۶	۰[f]
شاخص حفظ نباتات			
مؤلفه کیفیت تنظیم‌گری حفظ نباتات (۰-۵)	شیلی؛ کلمبیا؛ اوکراین[n]	۵	۰[f]
شاخص تجارت مواد غذایی			
مدت زمان اخذ اسناد صادراتی مخصوص کشاورزی (ساعت)	کانادا؛ ایتالیا؛ انگلیس[o]	۰	۱۴۴[h]
هزینه اخذ اسناد صادراتی خاص مخصوص کشاورزی (دلار آمریکا)	آلمان؛ پرتغال؛ رومانی[p]	۰	۱۹۵[h]
مؤلفه تجارت مواد غذایی (۰-۷)	شیلی؛ هلند؛ پرو	۷	۲[f]
شاخص دستیابی به منابع مالی			
مؤلفه برگه‌های قبض انبار (۰-۵)	ساحل عاج؛ اتیوپی؛ هند[q]	۵	۰[f]
نمایه تأمین منابع مالی فراگیر (۰-۵)	یونان؛ لهستان؛ لتونی[r]	۵	۱[f]

مأخذ: پایگاه اطلاعاتی گزارش *فراهم‌سازی محیط مناسب کسب‌وکار در بخش کشاورزی*، ۲۰۱۹.

یادداشت:

a. برای کشورهایی که یک فصل کشت دارند.

b. برای کشورهایی که دو فصل کشت دارند.

c. بدترین عملکرد به‌عنوان صدک ۹۵ در بین همه کشورها با یک فصل برداشت در *فراهم‌سازی محیط مناسب کسب‌وکار در بخش*

کشاورزی تعریف شده است.

d. بدترین عملکرد به‌عنوان صدک ۹۵ در بین همه کشورها با دو فصل برداشت در *فراهم‌سازی محیط مناسب کسب‌وکار در بخش کشاورزی* تعریف شده است.

e. ۱۲ کشور دیگر از نمایه کیفیت تنظیم‌گری تأمین بذر، امتیاز ۹ از ۹ را کسب کردند.

f. بدترین عملکرد در ضعیف‌ترین مقدار ثبت شده است.

g. بهترین عملکرد تنظیم‌گری برای مدت زمان ثبت کود، ۱۱ روز است. با این حال، مدت زمان ثبت یک کود به‌عنوان صفر روز برای کشورهای عضو اتحادیه اروپا ثبت شد، جایی که برای کالاهایی که قبلاً در فهرست کمیسیون اروپا ثبت شده‌اند، ثبت اضافی لازم نیست.

h. بدترین عملکرد به‌عنوان صدک ۹۵ در بین همه کشورها در *فراهم‌سازی محیط مناسب کسب‌وکار در بخش کشاورزی* شناخته شده است.

i. در ۲۲ کشور دیگر برای ثبت یک محصول جدید کودی صفر درصد از درآمد سرانه هزینه می‌شود.

j. ۱۹ کشور دیگر از نمایه کیفیت نظام تنظیم‌گری ثبت کود، امتیاز ۶ از ۶ را کسب کرده‌اند.

k. در ۲۷ کشور دیگر ثبت یک تراکتور نیز یک روز طول می‌کشد.

l. ۲۸ کشور دیگر امتیاز ۵ از ۵ را در نمایه کیفیت نظام تنظیم‌گری تولید خوراک دام کسب کردند.

m. ۲۹ کشور دیگر از بین ۶ نمایه کیفیت نظام تنظیم‌گری داروهای دامپزشکی، امتیاز ۶ از ۶ را کسب کردند.

n. ۲۱ کشور دیگر در نمایه کیفیت نظام تنظیم‌گری بهداشت گیاهی، امتیاز ۵ از ۵ را کسب کردند.

o. در ۲۰ کشور دیگر نیز صفر ساعت طول می‌کشد تا مدارک اجباری صادرات مخصوص کشاورزی را صادر کنند.

p. در ۲۴ کشور دیگر نیز هیچ هزینه‌ای برای اخذ اسناد اجباری مخصوص صادرات کشاورزی لازم نیست.

q. ۱۲ کشور دیگر در نمایه برگه‌های قبض انبار، امتیاز ۵ از ۵ را کسب کردند.

r. ۲۸ کشور دیگر از نمایه تأمین منابع مالی فراگیر، امتیاز ۵ از ۵ را کسب کردند.

جمع‌بندی

بررسی محیط کسب‌وکار و سرمایه‌گذاری در کشور به‌طور اعم و بخش کشاورزی به‌طور اخص حکایت‌گر وضعیت نامطلوب و ناامن برای متقاضیان راه‌اندازی و توسعه کسب‌وکار است. سیاست‌ها و رویکردهای اشتباه در مقرراتگذاری برای کنترل وضعیت کسب‌وکار در کشور، عدم توجه به مباحثی همچون تأمین مالی آسان و فراگیر و رویه‌های بوروکرات‌محور و سنتی‌مدار اداری در صدور مجوزها و پاسخ به استعلام‌ها، مانع و معضل اصلی در عدم مطلوبیت محیط کسب‌وکار به‌شمار می‌روند. رتبه پایین ایران در گزارش‌های بین‌المللی کسب‌وکار در مقایسه با کشورهای منطقه، شاهدی بر این مدعاست. این در حالی است که خیلی از کشورها همواره در پی اصلاح قوانین و مقررات و رویه‌های اداری به‌منظور بهبود هرچه بیشتر محیط کسب‌وکار و سرمایه‌گذاری هستند تا از این رهگذر به رشد و شکوفایی اقتصاد کشورشان کمک کنند. هرچند که علاوه بر اقدامات حقوقی مناسب، لازم است در سایر ابعاد محیط کسب‌وکار نیز اقدامات اصلاحی مناسبی صورت گیرد. مطالعات مختلف نشان داده است که بهبود محیط کسب‌وکار در بخش کشاورزی از طریق وضع قوانین و مقررات مناسب می‌تواند به کاهش فقر، ایجاد درآمد بهتر برای کشاورزان و فرصت‌های شغلی بیشتر برای جمعیت روستایی و تقویت امنیت غذایی کمک کند. ازاین‌رو سعی شد با ترجمه گزارش منتشره بانک جهانی تحت عنوان

«*فراهم‌سازی محیط مناسب کسب‌وکار در بخش کشاورزی*» ویرایش سال ۲۰۱۹ که شامل اقدامات انجام یافته تعدادی از کشورها در مابین ۱ ژوئیه ۲۰۱۶ و ۳۰ ژوئن ۲۰۱۸، برای ساده‌سازی فرایندهای تنظیم‌گری مؤثر بر مؤلفه‌های زمان، هزینه و ضوابط حقوقی مورد نظر در هشت شاخص تأمین بذر، ثبت کود، تأمین آب، ثبت ماشین‌آلات، پایدارسازی دام، حفظ نباتات، تجارت غذا و دستیابی به منابع مالی است، راهنمایی به‌منظور جهت‌دهی در اصلاح قوانین و مقررات مرتبط و رویه‌های اداری حاکم به‌دست آید. شایان ذکر است در گزارش مذکور، ۱۰۱ کشور مورد بررسی قرار گرفته، ولی معلوم نیست که چرا کشور ایران جزوشان نبوده است.

به‌طور کلی اقدامات اصلاحی کشورهای مورد بررسی در گزارش منتشره بانک جهانی برای هریک از شاخص‌های هشت‌گانه را می‌توان در جدول ۱۷ خلاصه کرد.

جدول ۱۷. خلاصه اقدامات اصلاحی کشورها برای بهبود محیط کسب‌وکار در بخش کشاورزی

ردیف	شاخص	اقدامات اصلاحی
۱	تجارت مواد غذایی	فراهم‌سازی امکان مبتنی‌بر ریسک شدن بازرسی واردات از نظر بهداشت نباتی
		انتشار رسمی جداول تعرفه‌های اخذ گواهی‌های بهداشت نباتی، تعرفه‌های ثبت تراکتور و هزینه‌های گواهی بذر جهت دسترسی عموم
		لغو دریافت اسناد اجباری و اختصاصی کشاورزی برای هر محموله صادراتی
۲	حفظ نباتات	الزامی کردن گزارش‌دهی طغیان آفات توسط شهروندان (کشاورزان و روستاییان)
		فراهم‌سازی امکان تقاضای الکترونیک برای دریافت گواهی بهداشت نباتی
		راه‌اندازی سیستم جدید Ephyto جهت ارسال تقاضا برای دریافت گواهی‌های بهداشت نباتی و صدور و ارسال گواهی‌های مذکور به شرکای تجاری
		بهبود دسترس‌پذیری برخط اطلاعات بهداشت نباتات، مانند دسترس‌پذیری فهرست رسمی آفات قرنطینه یا اطلاعات جامع درخصوص آفات و بیماری‌های گیاهی
		انتشار فهرست رسمی در زمینه محصولات دامپزشکی ثبت شده در پورتال هیئت داروسازی و سموم
۳	تأمین بذر	درگیر کردن بخش سوم در تصمیم‌گیری‌ها با هدف امکان مشارکت کشاورزان در مدیریت فرایندهای کشاورزی
		اعطای مجوز به نهادهای بخش سوم برای احراز صلاحیت و اعطای گواهی بذر
۴	مدیریت و تأمین آب	الزام مداخله دادن کشاورزان در برنامه‌ریزی منابع آب
		الزامی شدن دسترسی عموم به اطلاعات منابع آبی
۵	دستیابی به منابع مالی	استقرار بانکداری مبتنی‌بر نمایندگی
		برقراری نظام قبض انبار جامع به‌عنوان وثیقه غیرمنقول جهت دریافت تسهیلات اعتباری به‌ویژه برای کشاورزان خُرده‌مالک
۶	ثبت کود	الزام تولیدکنندگان کود به الصاق برچسب حاوی اطلاعات کامل محصول
۷	ثبت ماشین‌آلات	انتشار رسمی تعرفه‌های ثبت تراکتور جدید جهت دسترس عموم
۸	پایدارسازی دام	الزام تولیدکنندگان خوراک دام به الصاق برچسب حاوی اطلاعات مورد نیاز

مأخذ: گزارش *فراهم‌سازی محیط مناسب کسب‌وکار در بخش کشاورزی*، ۲۰۱۹.

درخصوص اقدامات اصلاحی کشورها برای بهبود محیط کسب‌وکار در بخش کشاورزی، گفتنی است برخی از این اقدامات مانند انتشار عمومی فهرست رسمی داروهای دامپزشکی، آفات قرنطینه یا اطلاعات جامع درخصوص آفات و بیماری‌های گیاهی، ارقام بذور و نهال‌های اصلاح شده و باکیفیت و کودهای ثبت شده در سایت‌های رسمی؛ راه‌اندازی سیستم Ephyto جهت ارسال تقاضا برای دریافت گواهی‌های بهداشت نباتی و صدور و ارسال گواهی‌های مذکور به شرکای تجاری، تا حدودی در کشور ما نیز انجام پذیرفته است و این نشان می‌دهد کشور حداقل زیرساخت‌های لازم برای اصلاح رویه‌ها را داراست. با وجود این رویکردهای جدید و قابل تأملی نیز وجود داشت که برای بهبود محیط کسب‌وکار و سرمایه‌گذاری در بخش کشاورزی ایران قابل استفاده است که در قسمت پیشنهادها ارائه شده است.

از دیگر نتایج این گزارش می‌توان به این موضوع اشاره داشت که فرانسه، کرواسی، جمهوری چک، مجارستان، اسپانیا، جمهوری اسلواکی و هلند، هفت کشوری هستند که در ویرایش ۲۰۱۹ گزارش *فراهم‌سازی محیط مناسب کسب‌وکار در بخش کشاورزی* بانک جهانی، امتیاز بالاتر از ۹۰ کسب کردند و در صدر فهرست کشورهایی قرار گرفتند که اقدامات اصلاحی بهتر و بیشتری در بهبود محیط کسب‌وکار در بخش کشاورزی انجام داده بودند.

همچنین گفتنی است علی‌رغم اینکه کشاورزی فعالیت اقتصادی اصلی در اغلب کشورهای با درآمد پایین به‌شمار می‌رود، ولی این بخش با ضوابط و مقررات ناکارآمد توصیف می‌شود. در حالی‌که کشورهای با درآمد بالا، محیط مناسبی برای حمایت از کسب‌وکارهای کشاورزان به‌ویژه در شاخص‌های ثبت کود، ثبت ماشین‌آلات و حفظ نباتات ایجاد کرده‌اند. همچنین در این کشورها، دستیابی به تأمین مالی و تأمین بذر دارای ضوابط و مقررات تنظیمی اندک و در عین حال اثربخش است.

پیشنهادها

اگرچه به گزارش‌هایی که بانک جهانی در زمینه رتبه‌بندی کشورها از نظر بهبود محیط کسب‌وکار منتشر می‌سازد، نقدهایی ازجمله مبانی جنسیتی نادرست، احتمال خطا در روش نمونه‌گیری به‌ویژه مرحله گردآوری داده‌ها، عدم برخورداری از جامعیت کافی در پوشش تمام ابعاد و شاخص‌های محیط کسب‌وکار و حتی سوگیری‌های سیاسی در گردآوری و تحلیل داده‌ها وارد است؛ ولی در عین حال حاوی نکات و تجارب آموزنده است. ازاین‌رو، در ادامه با بهره‌گیری از نکات و نتایج این گزارش، راهکارهایی برای اصلاح و بهبود محیط کسب‌وکار و سرمایه‌گذاری در بخش کشاورزی ارائه می‌شود.

۱. تعیین شاخص‌های جامع‌نگر برای ارزیابی وضعیت محیط کسب‌وکار و سرمایه‌گذاری در بخش کشاورزی

در حال حاضر ارزیابی ملی وضعیت کسب‌وکار در کشور، به‌صورت فصلی و توسط اتاق بازرگانی، صنایع، معادن و کشاورزی ایران با همکاری اتاق‌های تعاون و اصناف ایران انجام می‌شود که از سال ۱۳۹۴ شروع شده و در بخش‌های کشاورزی، صنعت و خدمات منعکس می‌شود. در این گزارش ۷۲ مؤلفه مورد سنجش قرار می‌گیرد که اطلاعات ۲۸ مؤلفه آن به‌صورت پیمایشی و از طریق تکمیل پرسشنامه و ۴۲ مؤلفه آن با استفاده از آمار منابع اطلاعاتی و آمار رسمی کشور جمع‌آوری می‌شود. با وجود این چنین مؤلفه‌هایی کامل نیستند و به‌ویژه در بخش کشاورزی، برآورد درست و دقیقی از وضعیت کسب‌وکار در شاخص‌های تأمین مالی، محدودیت دسترسی به آب، ثبت مواد کودی جدید و ماشین‌آلات و تجارت مواد غذایی ارائه نمی‌دهد. بنابراین پیشنهاد می‌شود علاوه بر مؤلفه‌های موجود، برای هرکدام از بخش‌های صنعت، خدمات و کشاورزی، نماگرها و شاخص‌های مستقل تخصصی نیز که در این گزارش بدان‌ها اشاره شد، در نظر گرفته شود تا ارزیابی جامعی از وضعیت کسب‌وکار در این بخش‌ها انعکاس پیدا کند.

۲. الزام دستگاه‌های اجرایی به شفافیت و اطلاع‌رسانی ضوابط صدور مجوز اعم از مدت زمان، هزینه و مدارک

براساس نتایج این گزارش در بیشتر کشورها تمامی مقررات مربوط به صدور مجوز و پاسخ به استعلام در شاخص‌های مورد نظر در سامانه‌ای برخط بارگذاری شده یا در قالب یک بسته نرم‌افزاری در اختیار عموم مردم قرار داده شده است و عموماً صفر تا صد صدور مجوز به‌صورت الکترونیکی انجام می‌شود. متقاضیان نیز مجبور به مراجعه حضوری به دستگاه‌ها نیستند. از طرفی شفافیت در هزینه‌های صدور مجوز می‌تواند در کاهش کلاهبرداری‌ها و سوءاستفاده از متقاضیان مؤثر واقع شود. برخی از کشورها با انتشار رسمی جداول تعرفه‌های اخذ گواهی‌های بهداشت نباتی (بنگلادش)، تعرفه‌های ثبت تراکتور (جمهوری قرقیزستان)، لیست تعرفه‌ها و هزینه‌های گواهی بذر (نیجر) و اطلاعات منابع آبی (مراکش) جهت دسترسی عموم، گام‌هایی برای افزایش شفافیت تعرفه‌های مرتبط با فعالیت‌های کشاورزی برداشته‌اند که بهتر است در ایران نیز چنین مواردی به‌صورت شفاف اعلام شود.

همچنین اگرچه در کشور ایران برخی از مجوزها مانند صدور گواهی بهداشت نباتی به‌صورت الکترونیکی انجام می‌شود، ولی هنوز بیشتر استعلام‌ها از سازمان‌هایی از قبیل حفاظت محیط زیست، میراث فرهنگی، گردشگری و صنایع دستی، اوقاف و امور خیریه، امور اراضی، جنگل‌ها، مراتع و آبخیزداری و ادارات برق، آب و گاز غالباً به‌صورت حضوری انجام می‌شود. بنابراین راهکار اساسی

اصلاحی این است که طی حکمی تمام دستگاه‌های اجرایی مکلف شوند با حداکثر استفاده از داده‌های موجود و تجمیع آنها، اطلاعات مکانی اراضی کشاورزی و درجه و کاربری آنها، ابنیه و آثار تاریخی، حرایم قانونی، اطلاعات حقابه‌ها و ضوابط فنی و بهداشتی ساخت بنا، طرح‌های توسعه ناحیه‌ای و ضوابط محیط زیستی را در پایگاه صدور مجوزهای کشور بارگزاری کنند و سرمایه‌گذاری در اراضی فاقد محدودیت‌های فوق، نیاز به هیچ‌گونه استعلام و اخذ موافقت اصولی، پروانه تأسیس و پروانه ساخت از دستگاه‌های اجرایی، دهیاری‌ها، بخشداری‌ها، فرمانداری‌ها و شهرداری‌ها نداشته باشد و متقاضیان، با رعایت ضوابط طرح‌های توسعه ناحیه‌ای، ضوابط فنی، بهداشتی و محیط زیستی بتوانند حداکثر ظرف سه روز، پس از تکمیل اظهارنامه و ارائه تعهد محضری رسمی مبنی‌بر رعایت تمامی قوانین و ضوابط مربوط و پذیرش مسئولیت حقوقی توقف طرح در صورت ارتکاب تخلف، در مناطق مجاز سرمایه‌گذاری اقدام به شروع کسب‌وکار نمایند.

۳. بسترسازی حقوقی برای استفاده از نظام قبض انبار و بانکداری مبتنی‌بر نمایندگی برای تأمین مالی کشاورزان خُرده‌مالک

یکی از چالش‌های اساسی محیط کسب‌وکار و سرمایه‌گذاری در بخش کشاورزی، عدم توان کشاورزان و روستاییان برای تأمین وثیقه‌های سنگین مورد درخواست بانک‌ها و مؤسسات مالی جهت اعطای تسهیلات است. بنابراین فقدان وثیقه مورد وثوق بانک‌ها، مانع کلیدی کشاورزان در دستیابی به منابع مالی و سرمایه‌گذاری در تولید است. در کشورهایی که چارچوب‌های تنظیم‌گری استفاده از قبوض انبار را به‌عنوان وثایق منقول جایگزین، به‌رسمیت می‌شناسند، کشاورزان می‌توانند گواهی قبض انبار را به‌عنوان شاهدی برای سپردن طیفی از محصولات خود به‌عنوان رهن (بیعانه) از تعاونی‌های عمده، دریافت کنند. قبض انبار نقش وثیقه را ایفا کرده و کشاورزان را قادر به بهره‌مندی از اعتبارات بانکی به‌خصوص سرمایه در گردش می‌کند. علاوه بر این، نظام قبض انبار مطمئن، کشاورزان به‌ویژه کشاورزان خُرده‌مالک را قادر به گسترش دوره فروش محصولات فسادپذیر به فراتر از فصل برداشت (زمانی که قیمت‌ها معمولاً پایین هستند) می‌کند. این نظام درآمد کشاورزان را افزایش داده و قیمت‌های بازار را در دوره بلندمدت تثبیت می‌کند. کشور تانزانیا یکی از پیشرفته‌ترین سیستم‌های قبض انبار را دارد و این سیستم، دستیابی به تأمین مالی را امکان‌پذیر کرده و توسط هیئت مدیره تنظیم مقررات قبوض انبار نظارت می‌شود.

همچنین تصویب چارچوب قانونی برای بانکداری مبتنی‌بر نمایندگی و پول الکترونیک همانند کشورهای بروندی و پاکستان، می‌تواند دستیابی به خدمات مالی را بهبود بخشد.

۴. فراهم‌سازی زمینه گزارش‌دهی آسان طغیان آفات و بیماری‌ها و حوادث غیرمترقبه طبیعی و غیرطبیعی به دستگاه‌های متولی توسط کشاورزان

طبق یافته‌های گزارش، حدود یک‌سوم کشورهای اصلاح‌کننده مقررات و ضوابط حفظ نباتات ازجمله بورکینافاسو، بروندی، دانمارک، یونان و جمهوری کره، برای حفاظت از محصولات کشاورزی بهره‌برداران، گزارش‌دهی طغیان آفات توسط کشاورزان را الزامی اعلام کرده‌اند و در صورت عدم ارسال گزارش مجازات‌هایی نیز وضع کرده‌اند. البته با توجه به محدودیت‌هایی مانند سطح پایین سواد و آگاهی کشاورزان و نبود زیرساخت‌های فناوری اطلاعات سهل‌الوصول در کشور، وضع چنین ضوابطی ممکن است به‌جای اینکه منجر به بهبود محیط کسب‌وکار شود، به کشاورزان آسیب بزند، ولی ریل‌گذاری نظام حاکمیتی باید به سمتی باشد که در آینده زیرساخت‌های سخت‌افزاری و نرم‌افزاری مناسب برای گزارش‌دهی آفات و بیماری‌ها و حوادثی مانند آتش‌سوزی اراضی کشاورزی و عرصه‌های منابع طبیعی مهیا شود.

۵. انتشار و به‌روزرسانی فهرست رسمی داروها، کودها و سموم کشاورزی ثبت شده و آفات و بیماری‌های گیاهی و نحوه مبارزه با آنها در پورتال رسمی

براساس نتایج به‌دست آمده در این گزارش، برخی از کشورها، به‌منظور افزایش آگاهی و دانش تولیدکنندگان و درنتیجه تصمیم‌گیری بهتر برای انجام عملیات کشاورزی، سعی کرده‌اند از طریق تصویب قوانین و مقررات خاصی شفافیت و دسترس‌پذیری آسان مردم را به اطلاعات مورد نیاز بهبود بخشند. برای نمونه کشورهای کلمبیا، غنا و تایلند برای بهبود دسترس‌پذیری برخط اطلاعات بهداشت نباتات، دستگاه مربوطه را ملزم به انتشار فهرست رسمی آفات قرنطینه یا اطلاعات جامع درخصوص آفات و بیماری‌های گیاهی کرده‌اند. همچنین دولت‌های کلمبیا و اوکراین اطلاعاتی را درخصوص آفات و بیماری‌ها به‌صورت آنلاین منتشر کردند؛ به‌نحوی که تولیدکنندگان داخلی را قادر به مدیریت اثربخش‌تر طغیان آفات کردند. کنیا نیز انتشار فهرست رسمی در زمینه محصولات دامپزشکی ثبت شده را در پورتال رسمی هیئت داروسازی و سموم آغاز کرده است. البته در داخل کشور نیز برخی از دستگاه‌ها، اقدامات خوبی برای دسترس‌پذیری مردم به اطلاعات مورد نیاز انجام داده‌اند، ولی **اولاً** این اطلاعات کامل نیست و **ثانیاً** توسط تمامی دستگاه‌ها انجام نمی‌شود. بنابراین لازم است، تمامی دستگاه‌های اجرایی مربوطه ملزم به انتشار رسمی و به‌روزرسانی اطلاعات مورد نیاز از قبیل فهرست داروها، کودها و سموم کشاورزی ثبت شده و آفات و بیماری‌های گیاهی و نحوه مبارزه با آنها در پورتال رسمی شوند و همچنین دفترچه‌های آموزشی مناسب و عامه فهم (به زبان ساده) درباره عملیات کشاورزی تهیه و با حداقل هزینه در اختیار تولیدکنندگان قرار دهند.

۶. فراهم‌سازی زمینه امکان مبتنی‌بر ریسک شدن بازرسی واردات از نظر بهداشت نباتی

در شاخص تجارت مواد غذایی، با فراهم‌سازی امکان مبتنی‌بر ریسک شدن بازرسی واردات از نظر بهداشت نباتی در کشورهای برزیل و بروندی، گام‌هایی برای ارتقای رویه‌های کنترل مرزی برداشته شده است و این امر به هدف‌گیری و تمرکز بر محموله‌هایی که از نظر بهداشت نباتی احتمال آلودگی بیشتری دارند یا با مقررات و ضوابط محلی مطابقت ندارند، کمک می‌کند و درنتیجه منجر به بهبود کارایی گمرک و ارتقای تخصیص منابع می‌شود.

۷. فراهم‌سازی بسترهای قانونی برای مشارکت و مداخله مؤثر تشکل‌های کشاورزی غیردولتی مربوطه در تصمیم‌گیری‌ها و برنامه‌ریزی‌های مدیریت منابع آب

طبق نتایج گزارش بانک جهانی، هشت کشور با درگیر کردن بخش خصوصی در تصمیم‌گیری، کشاورزان را قادر به مشارکت در مدیریت فرایندهای کشاورزی کرده‌اند. برای مثال گواتمالا، جمهوری دمکراتیک لائوس و سیرالئون، مداخله دادن کشاورزان را در برنامه‌ریزی منابع آبی الزامی کرده‌اند. این در حالی است که در کشور ایران اهمیت این موضوع چندان بر دستگاه‌های اجرایی روشن نشده است. به‌طوری که در شرایط حاضر، سیاست و برنامه‌ریزی وزارت نیرو در نحوه تعیین میزان حقابه‌ها و زمان تخصیص آن به کشاورزان، یکطرفه و از بالا به پایین بوده و کشاورزان نقشی در نظارت بر عملکرد وزارت نیرو در تخصیص حقابه رسمی خود ندارند. این در حالی است که آب به‌عنوان یکی از مهم‌ترین نهاده‌های تولیدات کشاورزی، نقش تعیین‌کننده‌ای در میزان تولید و درنهایت سودآوری کشاورزان دارد. کشاورز با محصول زنده سروکار دارد و عدم تخصیص به‌اندازه و به‌موقع آب (مطابق حقابه رسمی کشاورز)، منجر به تلف شدن گیاه می‌شود و کشاورز را با ضرر و زیان جدی مواجه می‌سازد. در موارد زیادی کشاورزان پایاب سدها، از عدم رهاسازی آب مطابق حقابه رسمی خود گلایه دارند و سازوکار مرضی‌الطرفین برای نظارت بر اینکه واقعاً حقابه کشاورزان رهاسازی می‌شود یا نه وجود ندارد. ازاین‌رو، این موضوع علاوه بر اینکه باعث نارضایتی کشاورزان از عملکرد وزارت نیرو شده، مانع جدی بر سر راه تولیدکنندگان ایجاد کرده و مصداقی بر نامطلوب بودن محیط کسب‌وکار در بخش کشاورزی است. همان‌طور که نشان داده شد، به‌دلیل اهمیت موضوع، امروزه مداخله کشاورزان در برنامه‌ریزی منابع آبی الزامی شده است و این امر به‌عنوان اقدام اصلاحی کشورها برای بهبود محیط کسب‌وکار در بخش کشاورزی تلقی می‌شود. لذا ضرورت دارد در کشور ما نیز با توجه به اصل نظارت عمومی و ضرورت شفافیت، مقوله مشارکت و مداخله کشاورزان یا تشکل‌های ایشان در برنامه‌ریزی برای مدیریت منابع آب به‌طور جدی پیگیری و الزامی شود و سازوکار شفافی برای نظارت بر سیاست‌ها و اقدامات وزارت نیرو و شرکت‌های آب منطقه‌ای تابع در استان و شهرستان در تعیین و آزادسازی حقابه‌ها به کشاورزان

تعبیه شود. چنین سازوکاری با توجه به وجود تعارض منافع در وزارت نیرو که به‌دلیل انتفاع بیشتر از فروش آب به صنعت و خدمات، از حالت بی‌طرفانه که یک نهاد تنظیم‌گر باید داشته باشد خارج شده است، بسیار اهمیت دارد.

منبع و مأخذ

World Bank. 2019. Enabling the Business of Agriculture 2019. World Bank, Washington, DC. https://openknowledge.worldbank.org/handle/10986/31804 License: CC BY 3.0 IGO.